

Леанід Дранько-Майсюк

Стомленаць **ПАРЫЖОМ**

Леанід Дранько-Майсюк

*

СТОМЛЕНАСЦЬ ПАРЫЖАМ

Леанід Дранько-Майсюк

Леанід Дранько - Майсюк

Стомленасць ПАРЫЖАМ

Вершы і эсэ

Мінск «Мастацкая літаратура» 1995

Інтрадукцыя

Праследуемы Аполлонам, я превращусь в осенний куст золотой, одетый сеткой дождя на лесной поляне.

Александр Блок

21 верасня 1991. У змроку, пад халодным дажджом, кожны бледны ліхтар — праўдзівае сэрца, з якога выцекла кроў. Любячы дождж і змрок, я йшоў па Людманце і назіраў за ліхтарамі, нібыта за мноствам бяскроўных сэрцаў. Мусіць, гэты мой візуальны занятак і навёў на трывожную думку, што паэзіі часам бывае недастаткова, каб зразумець каханую. Геронты (нястомныя дарадчыкі майго пісьма, імя якім — смутак і весялосць), праслухаўшы першыя вершы, прысвечаныя Ёй, павучальна прамовілі: «Гэта цудоўна, але ты спіш. Каб зразумець каханую па-сапраўднаму, трэба прагнуцца». І яны падказалі, што выйці з вершаванага сну можна пры дапамозе кароткай дзённікавай прозы і што занатоўваць гэтую прозу трэба не за сталом, а... у ложку. І нават не зусім у ложку, а, перагнуўшыся праз яго край, пісаць на паперы, якая павінна ляжаць на падлозе. «Чаму?» — я неверагодна здзівіўся. «А таму, што дзякуючы такой позе надта не разгонішся, — усміхнуліся хітрыя геронты, — і твая белетрыстыка сапраўды будзе кароткай. А яшчэ, і гэта найважней для адчуванняў (тут іхні голас пасур'ёзнеў), пры такой нязручнай для пісьма

паставе, сэрца баліць гэтак жа, як і ад разумення, што каханне тваё — лістападнае».

23 верасня 1991. Дык вось, пачынаю занатоўваць імгненні сваёй прыватнай вечнасці, пішу прозу, каб выйсці з вершаванага сну. Аднак не ўпэўнены, ці варта захоўваць прапанаваную тэхналогію пісьма. Мае геронты ў парадах сваіх часам бываюць віртуозна-насмешлівыя. Тым не менш, перагнуўшыся праз край ложка, гэтыя вось радкі марудна выводжу на паперы, якая ляжыць на падлозе, і адчуваю, што сапраўды пры такой нязручнай для пісьма паставе сэрца баліць гэтак жа, як і ад разумення, што каханне маё — лістападнае.

25 верасня 1991. Вырастае непакісная герма стомы. Заместа скульптурнае галавы яе вянчае мая цярплівасць, а долу пакладзена экзальтацыя Блока: «Гибель Titanic'а, обрадовавшая меня несказанно (есть еще океан)». Аднак далей прыпісана: «Бесконечно пусто и тяжело...» Чакаю Яе, але Яна не прыйшла, адно пажалілася па тэлефоне: «У нас не ладзіцца размова, таму што я даўно не чула тваіх вершаў». Прамаўляю на памяць «Ты, — памножаная на неба...», і Яна лагодна заціхае. Спрабую выбраць у Блока нешта светлае. Не чытаць жа каханай пра пагібель Titanic'а.

26 верасня 1991. Размаўляем. Блок наш трэці суразмоўнік: «Печальное возвращение домой — мокро, женщины возвращаются из театров похорошевшие и возбужденные...» У алькове маёй свядомасці стаіла нецярпенне. Чырвоная свяцільня крыві асвятляе тунель адамізма. Першаю ў гэтым тунелі апынаецца душа, і яе працінае нястрымная страла срэбра.

27 верасня 1991. Тут, на Людаманце, і там, на Нямізе, а таксама скрозь у гэтым горадзе, жанчыны захоўваюць у сваіх кветаложах эфірны халадок — напамін пра далікатныя пальцы гінеколага. Кожная жанчына трывожна прыслухоўваецца да раптоўна выяўленай фібраміомы, але чуе хіба што актаўны шэпт удвое складзенага рэцэпта ці адажыю надзеі, якая раптам здраджвае і памірае першай.

28 верасня 1991. Хвіліны, калі ў жанчыне апафеозна гучыць кіфара фізіялогіі — хвіліны асаблівай адкрытасці, хаця заповітную нішу ўсё адно закрывае плюшч Венеры.

3 кастрычніка 1991. Немагчыма гаварыць пра шчасце, калі дыхаеш ім. Немагчыма ўтойваць яго ў сэрцы, калі ў позірку — рымскі дамінат паганства. Але можна цудоўна памерці, разбіўшы галаву аб гранітны шар Фартуны. І можна выдатна сканаць, з разбегу праламаўшы дубовыя краты экстазу... Размаўляем, і Яна прызнаецца, што толькі тады супакойваецца, калі бачыць мяне.

5 кастрычніка 1991. Імперыя разбураецца, але гэта не галоўная навіна. Музыканты выходзяць на вуліцы, але іхняя ігра поўная фальшу. Рознымі шрыфтамі і фарбамі зіхаціць слова Крама. Няхай. Мой настрой усё адно застаецца суверэнным. Мая ўлада над шчасцем бясконца. Я йду па трамвайных дахах, як па асфальце, і мяне суправаджае акампанемент няздзейснай распачы: «Божа, гэтай вясной я магла б назаўсёды пакінуць Беларусь! Мы не сустрэліся б, і ты не напісаў бы ніводнага верша...»

6 кастрычніка 1991. Цела неверагодна маладзее. Магчыма, гэта старасць наадварот. Праз фалангі па-

льцаў праходзяць вальфрамавыя ніці. На вуснах бар-
талініевая крыніца пакідае жаданую салёную цеплы-
ню. Суставы напоўнены пругкім выраем, і таму кож-
ная бетонная лесвіца ператвараецца ў эскалатар.

7 кастрычніка 1991. Ад кавярні «Світанак» да
плошчы Якуба Коласа і ад плошчы Якуба Коласа да
кавярні «Світанак» я прайшоў за пяцьдзсят восем
хвілін. У гэты цёплы вечар кожны трэці юнак прасіў
у мяне закурыць. Маё шкадаванне, што сёння не магу
пачуць Яе, увасаблялася ў лабіяльныя гукі змяркан-
ня. Надыходзіла доўгая дэфларацыя ночы, і я ведаў,
што кроў світанна ўпрыгожыць менскія прасціны без
маёй прысутнасці.

10 кастрычніка 1991. Даўно было сказана: страху
няма ў любові, калі яна дасканалая. Дасканалая лю-
боў гоніць страх. І яшчэ было сказана: той, хто баіцца,
па-сапраўднаму не любіць. І зноў жа было моўлена...
Не, досыць! Надакучыла эндагамія трывожных думак,
у выніку якой нараджаецца яшчэ большы неспакой.

15 кастрычніка 1991. Кніга жанчыны даецца не
ў рукі — у душу. Фізічна яе немагчыма ўтрымаць
і нельга таксама бесклапотна перагортваць. Гэтая
кніга разгорнецца сама, калі ў тваім цярпенні да-
статкова металу. І ты абавязкова прачытаеш яе пер-
шую старонку, калі твая рахманасць нязмыўная, як
аверс манеты. Аднак памятай — калі хочаш быць
шчаслівы, астатнія старонкі чытаць не варта.

16 кастрычніка 1991. Квадратныя слёзы вострымі
вугламі прадзіраюць амальгаму абавязку і бескла-
потнасці. Я — геаметрычна слязлівы і гэтым, напэў-
на, адметны. Мае слёзы ўстойлівыя, як піраміды. У іх
цены я знаходжу ўсё новыя і новыя метафары.

17 кастрычніка 1991. Мы ў тэатры, у другім радзе партэра. У антракце Яна гаворыць, што я стомлены, што я зусім не адпачываю. Яе клопат ап'яняе, і я разумею, што Яна з тых жанчын, якія дораць мужчынам знойдзеную будучыню. Я гляджу на Яе профіль — тонкі профіль патрыцыянке з вокам, поўным антычнага агню. У зале паволі патухае люстра, і я заўважаю, што цыліарнае цела вока пакутуе ад французскай касметыкі... На выхадзе з тэатра Яна вяртае мне верш «Хацеў бы я па вечарах...». На Яе думку, верш патрабуе больш пранікнёнай коды. Мы йдзем па ўтульнай Падгорнай вуліцы ў бок вакзала. Мяккаму цёпламу змроку не замінаюць нашыя лёгкія крокі і маё адмаўленне падману. Я ведаю — падман, нават несвядомы, адгародзіць мяне ад кахання, а то і назаўсёды схвае яго ў нетрах свайго чорнага адзення. І яшчэ я ведаю: кахаць — штодзённа прасіць у каханай прабачэння. А што ведаюць мае геронты? Яны ведаюць шмат, а пакуль што разважаюць аб тым, што разлад з уладаю не бывае доўгім, улада ўсё ж такі рэч эфемерная, а вось разлад з душою зацягваецца да самай смерці.

20 кастрычніка 1991. Гэтыя запісы насцярожваюць. Яны небяспечныя, як і кожная проза. Так, небяспечныя, бо нават самай таленавітай прозай жанчыну вельмі лёгка пакрыўдзіць. Не забываючы пра гэта, да кожнага спаткання рыхтуюся, як да складанага экзамену. Аднак у маёй «падрыхтоўцы» заўсёды тоіцца эгаістычны намер — гаварыць з Ёю толькі пра тое, што цікава самому.

21 кастрычніка 1991. Хіба што адным геронтам і вядома, як я марыў убачыць Яе ў сне: «Прысніся. Ты

не снілася ні разу. Да вазы прыхініся галавой...» І вось яно — свята сну. Праўда, ніякай вазы не было. Быў доўгі калідор. Здаецца, калідор вагона. Яна йшла, некуды спяшалася. Раптам калідор скончыўся, пачалося поле, і Яна ўбегла у шыпшынавы куст, які стаў ірваць на ёй сукенку.

23 кастрычніка 1991. Спатканне. Гвалт пацалункаў і слоў. «Я аддам табе ўсю сябе, усю — да кропелькі...» І зноў, зноў пацалункі. Пасля — рэфлексіўны адпачынак. З каханай усё ж такі трэба гаворыць толькі пра хараство і пра тое, што будзе. Ні слова — пра Яе і сваё мінулае, бо мінулае распальвае рэўнасць. Я спытаў: «Каханне чакае, каб мы рабілі яго прыгожым, ці яно прыгожае й без таго?» Яна ўсміхнулася: «Як мы робім, так і трэба...» Развітаўшыся, Яна ніколі не аглядвалася. А тут, адышоўшы на адлегласць, роўную даўжыні Парфенона, азірнулася і памахала мне рукой.

24 кастрычніка 1991. «Мяне ўсё тут палохае — дрэвы, камяні, трава, а таксама людзі, якія блізка ад нас праходзяць...» Мы шукаем зацішнае месца і нарэшце апынаемся ў бязлюдным кутку парку. Аднак і тут Яна гаворыць пра дрэвы, камяні, траву і пра ўсё тое, выпадковае, што не дае любіць мяне так, як Ёй хочацца...Геронты знайшлі пад высокай таполяй глінянага фаўна і, як дзеці, пачалі з ім забаўляцца. Яна не заўважае гэтай гульні, як і не заўважае таго, што над намі яшчэ дастаткова лісця, каб ушанаваць нашае каханне пошумам наступнасці, і што дрэвы даволі густа стаяць, каб мы не згубілі ўяўлення аб смерці, і што ў кожным нашым спатканні ўсё менш і менш гучыць музыка рандо. Я жыву поўным жыццём тады,

калі з'яўляецца жанчына. І я ўбачыў рубаж гэтага жыцця, калі з'явілася Яна.

29 кастрычніка 1991. Неабходна было трапіць у Афіны і ўзyscy на Акропаль, каб здагадацца, што Яна ёсць, і праз некалькі гадоў адчуць, як перыкардная пустата цягнення завяршаецца пераможным выдыхам: «У Вашым голасе квітнеюць астры...» Рытмізаваная вільгаць крыві рвецца вонкі, і я гадзінамі блукаю па Менску, чуючы асцінатнае дыханне прасоды. Але пачынаюцца халады, і прасодыя — цеплалюбівая расліна — усё часцей і часцей застаецца пад таршэрным святлом.

7 лістапада 1991. «Чаму ты не пішаш? Сумую без тваіх вершаў!...» Не ведаю, што адказаць, а тым часам геронты вядуць эклектычны дыялог. Геронт смутку даводзіць: «Каб душа набыла яшчэ і фасетачны зрок, трэба навучыцца чытаць аблогі і траву». А геронт весялосці, не слухаючы яго, замілавана ўспамінае сябе, васьмігадовага, калі ўпершыню выпадкова пакаштаваў хлеб, абліты гарэлкай.

8 лістапада 1991. Яна сказала, што я больш адкрыты кнігам, чым людзям, і ў гэты ж момант у маім пакоі вецер адчыніў фортачку. Узляцела ільняная штора, і пахіснуўся таршэр. Калыхнулася люстра, і пад столлю ўзнік пыльны спеў плафонаў. У прыстолках архіўна варухнуліся колішнія польскія фотаздымкі і давід-гарадоцкія цікеткі. Светлае віно, купленае на запас, пацямнела. Усё ў пакоі нібыта ачалавечылася, набыло мітуслівыя рысы. І толькі кнігі засталіся кнігамі. Яны паводзілі сябе, як багі.

10 лістапада 1991. Цудоўны той цынізм, які не напаказ! Цынізм, глыбока схаваны. Часам ён дапама-

гае выжыць, асабліва тады, калі лопаецца незваротная павуціна нерваў. Часам хаваецца пад маскай кахання. Здавалася б, дзіўна, але так здараецца... Калі застаюся адзін, ён вырываецца з мяне — мой маленькі везувій — і ў ягонай магне назаўсёды знікаюць пампеі жабрацтва.

11 лістапада 1991. Ашчадна ўдыхнуць прахалоду вечара, усё адно што зірнуць у пустую паштовую скрынку. Слухаць піяніста, адгароджанага ад залы бранявым шклом, нібыта з чорным палатном на вачах прайсці праз батанічны сад. Заняцца гандлем эпітафій, але з умоваю, што першая з іх аздобіць надмагілле свабоды. Замкнуцца ў банкаўскім сейфе, папярэдне выкінуўшы з яго нялічаны лік школьных прамакатак... Пра што яшчэ можна думаць, калі немагчыма сціснуць да пераможнага хрусту крышталёнае горла кахання!

15 лістапада 1991. Былі і ў мяне дні, загорнутыя ў шоўк і высланыя аксамітам. Я не забыўся на іх, — і пасення яны дарагія мае суразмоўцы. Ёсць у гэтым горадзе месцы, дзе мы сустракаемся, — паркі, могількі, балконы сімвалісцкай паэзіі. Але часцей за ўсё гэта паркі, дзе словы можна браць у дрэў, пачуцці ў галубіных крылаў, а настрой — у гульнях дзяцей. Тыя дні засталіся такімі ж, як і былі, святочнымі — яркі шоўк не выцвіў, а густы аксаміт не зблажэў. І я, здаецца, той жа — на маёй шыі ранейшае срэбра ў выглядзе ненадзейнай пятлі... Вось мы ідзем па алеі, весела перамаўляемся, і на безыменным пальцы нашай вандроўнай бяседы зелянее буйны алівін. Мы не заваёўнікі, бо свет заваяваны да нас, і не спажыўцы, бо хлеб свой здабываем самі. Мы — субяседнікі, і гэтая

алея — брадзільня нашых думак. Удосталь нагаварыўшыся, мы цёпла развітваемся і ведаем, што неўзбаве сустрэнемся зноў. Аднак мне заўсёды балюча успамінаць, як некалі гэтыя дні, загорнутыя ў шоўк і высланыя аксамітам, мяне ашукалі — заместа вечнага кахання далі трохмесячную закаханасць. Праз іхні падман мой адымізм не авалодаў дасканаласцю.

16 лістапада 1991. Сёння Яна была вясёлая, але я не здолеў падтрымаць Яе весялосць. Чамусьці ў кожным маім слове шумела зламысная асака. Хутка развітаўшыся, мы нібыта страцілі адно аднаго назусім.

17 лістапада 1991. Успомніце маіх любімых паэтаў і зразумеете: яны вучыліся ў мяне. Перачытайце іхнюю інтымную лірыку і ўбачыце: яны кахалі, абкрадваючы маё каханне. І хто ж тады больш пачцівы — яны, што не пакінулі мне нават слова падзякі?! Ці я, штодзённа ўдзячны ім за іхняе вучнёўства і крадзеж?!

18 лістапада 1991. Ubачыў маладую жанчыну, у позірку якой успыхнула інталія неверагодна-цудоўнага папроку мужчынскай нехлямяжасці: няма перашкодаў, ёсць адсутнасць волі.

1 снежня 1991. Сцэна Опернага тэатра створана для паэзіі, але не для чытання вершаў. Гэта я зразумеў, убачыўшы ў зале Яе, адзеленую ад мяне арыстакратычным дном аркестравай ямы.

2 снежня 1991. Яна можа знікнуць гэтак жа, як учора ў святле сафітаў знікалі Яе шафранавыя ўборы.

9 снежня 1991. Спатканне. Блок наш трэці суразмоўнік: «...приближается одиночество. Как-то мысленно блуждая по душам, вижу всюду сопротивление...»

Узнікае адпаведны лад настрою, але Яна прамовіла, што перачытала мае вершы і палюбіла іх яшчэ больш. Ад шчасця дыханне маё памерла, нібыта меладычныя трысціны лагодна пранізали сэрца, і кроў зайграла флейтай Пана.

12 снежня 1991. Няміга — вуліца кароткая, некалькі сот метраў, але па ёй можна вандраваць бясконца, калі пад уражаннем просьбы: «Не адпускай мяне...», з букіністычнай крамы, што на Багадзельнай, марудна йсці па Нямізе на Гарадскі Вал і, крыху да яго не дайшоўшы, паволі вяртацца назад, паварочваць направа і ў вузкім рукаве Багадзельнай шукаць і не знаходзіць букіністычную краму, у якой засталася жальба: «Не адпускай мяне...» І зноў па Нямізе ісці на Гарадскі Вал...

13 снежня 1991. Ішлі па Раманаўскай Слабадзе, і я на памяць прачытаў «Мы дажылі да першае зімы...». «Да Новага Года вершаў не пішы, добра?» — папрасіла Яна.

18 снежня 1991. Мой адамізм толькі тады набывае творчы сэнс, калі Яе засмучэнне пераходзіць у замілаванне, калі Яна прамаўляе: «Ты мая выдумка...»

19 снежня 1991. Вось тая хвіліна, калі ты ўпэўнены, што ніхто і нішто, нават насмешлівыя геронты, не перашкодзяць адамізму. Вось тое імгненне, калі жаданне цялеснай любові мацнейшае за неабходнасць разгарнуць кнігу любімага паэта. Вось той дзень, калі ў марозным небе пралятае чырвоны голуб. І вось тая ноч, калі па неонавым снезе прабягае чырвоны кот.

20 снежня 1991. Пасля таго як вынайшлі пісталет, гісторыя самазабойстваў невымерна ўзбагацілася. Аднак жа дасюль невядома, хто першы застрэліўся.

21 снежня 1991. Яна бачыла ў сне новыя строфы. Каб даведацца, што гэта за верш, трэба дажыць да Новага Года, бо я ж паабяцаў да канца снежня маўчаць. Маё маўчанне, дарэчы, мацуецца адкрыццём геронтаў: прыгажосць не тое самае, што і харавство. Прыгажосць — люстэрка маладосці, а харавство — старасці.

22 снежня 1991. Шчасце бывае і такім — ты заходзіш у пад'езд не свайго дома, хвіліну чакаеш і здабываеш упэўненасць, што дзверы бліжэйшай кватэры неўзабаве адчыняцца і выйдзеш на пляцоўку ты сам, толькі дваццацігадовы.

23 снежня 1991. Слабыя промні сонца падаюць на латок, на жоўта-зеленаватыя лімоны. Пачынаецца ігра скупых рэфлексаў, адпаведная гэтакім жа скупым пакупніцкім здольнасцям. Я выбіраю адзін лімон і асцярожна кладу на металічную шалю. Лімон заважае на чатыры рублі 70 капеек. Гэта і ёсць прымітыў паэтычнай дакладнасці. Я расплачваюся і ў ажынавых вачах старой прадаўшчыцы заўважаю знаёма-забытае ўзрушэнне, якое, каб зразумець яго, неабходна, як матчын ліст, прачытаць уголас.

24 снежня 1991. Віншаваў Яе з каталіцкімі Калядамі, і Яна заплакала, і таму хочацца забраць Яе слёзы, як непатрэбную рэч... У двары, каля суседняга пад'езда, мы ўбачылі катафалк, аточаны бязладнай гаворкай, у якой пераважала слова крэматорый. Каб не чуць далей гэту гаворку і не ўбачыць труну, якую ўжо зносілі з верхніх паверхаў, мы паскорылі крок. Дапытлівыя геронты даймалі мяне халоднымі шэптамі: «Калі б нябожчыкаў не хавалі ў зямлю, а толькі спальвалі, Зямля катастрофічна палягчэла б. І тады

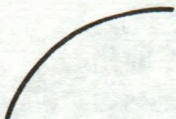
вечер, нават і не ўраганны, падхапіў бы яе, як паветраны шар, і занёс бы некуды далёка-далёка. Магчыма, нават за межы нашай зорнай сістэмы...»

25 снежня 1991. Вочы бачаць тое, што ёсць, а душы, як і заўсёды, хочацца большага, таму паэзія шукае ў рэчаіснасці свой нерэчаісны змест і называе яго парфенонам.

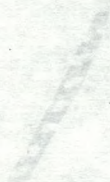
26 снежня 1991. Яна аддаляецца ад мяне, набліжаецца і зноў аддаляецца. Учора быў амаль разрыў, аднак сёння Яна прымірэнча прамовіла: «Хачу разгладзіць твае маршчынкі...» Век бы слухаць такія словы, праз якія адкрываецца сэнс надзейнага супакаення: бойся не таго, што табе ўяўляецца самым небяспечным, бойся таго, чаго ты наогул нават уявіць не можаш... Не ведаю, ці выйшаў я з вершаванага сну і ці зразумеў каханую, але (усё адно дзе пішучы — на падлозе, перагнуўшыся праз край ложка, ці ўтульна седзячы за пісьмовым сталом) адчуваю, што гэтыя запісы трэба завяршаць, нават абрываць на палове старонкі, каб яны канчаткова не апынуліся ў палоне плеаназмаў і рэфрэнаў, а таксама ў сваёй цытатнай празмернасці не сышлі да цэнтоннага пісьма. І наогул — наіўная гэта спроба зразумець каханую, калі сістэма таемных сімвалаў кожнай жанчыны не падлягае расшыфроўцы! І ўсё ж я ўдзячны сваім геронтам, іхняй парадзе пісаць кароткую прозу, бо менавіта гэтая проза дала маёй каханай імя — з гэтага дня Яна ператвараецца ў А.

Вершы

для
А.

Република

У Вашым голасе квітнеюць астры,
Якіх не бачыў я раней.
Мне зразумела ўсё і ўсё не ясна...
У Вашым голасе квітнеюць астры,
І кожнай кветцы Бог сказаў: квітней.

Мне зразумела ўсё і ўсё не ясна —
Ці варты музыкі такой?!
Ці варты я хвіліны гэтай шчаснай,
Калі гучаць арфічна Вашы астры
Па-над пустой канцэртнай асакой.

Ці варты я хвіліны гэтай шчаснай,
Не ведаю і ведаць не хачу.
Запамінаю голас Ваш прыязны;
Нібыта верш, запамінаю астры —
Па-школьнаму, на памяць іх вучу.

Запамінаю голас Ваш прыязны...
Пакінь, пакінь, глыбокая струна,
Шум глыбіні і неспакой рамансны,
Каб у крыві маёй квітнелі астры...
Кроў — гэта ваза, што не мае дна.

19 чэрвеня — 14 снежня 1991

Над Прыпяццю і над Гарынню,
Не дакранаючыся да зары,
Хрысціў ерусалімскай сінню
Свой век,
што перайшоў за трыццаць тры,—

І пра адну жанчыну думаў,
Яе лілейны цень на сэрца лёг.
Да тонкіх чаратовых струнаў
Ляцеў генісарэцкі матылёк.

І я сачыў за тым палётам,
Удыхаючы евангельскі пыл,
І ехаў да бацькоў. Мой клопат
Для іх зусім незразумелы быў.

Не заўважаў цяжкой работы
На гародах палескіх і палях,—
Бо мне хацелася пяшчоты,
Хацелася бачыць лілейны страх!

Той страх мне дорыць палесціну,
Той страх ператварае на вачах
Жанчыну любую ў дзяўчыну—
З туманам у лімонных валасах.

26 чэрвеня — 15 снежня 1991

Рука вышэй за музыку і вершы,
Калі яна — твая рука!
І позірк твой, за матылька лягчэйшы,
Ляціць на просьбу спевака.

У просьбе той блакітна-італьянскай,
У элегічнай вязі слоў —
Плыве трырэма даўніны раманскай,
Вясло кладзеца на вясло.

Мы там сустрэнемся абавязкова,
Узяўшы Прыпяць і Гарынь,
І нашая вясёлкавая мова
Разбудзіць медную латынь.

Рука твая адчуе шум бяздонны,
Чужыны радасны апёк.
У валасах туманых і лімонных
Успыхне родны васілёк.

Сапфірынка ў акіянічным жыце
Да спевака вяртае нас,
І шэпт аліўкавы: вось так жывіце, —
З часоў папірусных не згас.

Спявак пяе, і з намі ён танцуе
І ў нашай радасці жыве...
І мой уздых, які цябе цалуе,
Засне ў лімонным харастве.

27 чэрвеня 1991

Вядома ж, не... Мне гэта ўсё здалося!
Яшчэ ніякі гэта не разрыў!
Яшчэ шуміць эгейскае калоссе,
І кіфарыйскі спеліцца матыў.

І не марнее, жывіцца мастацтва
Глінянай прахалодаю быцця.
Яшчэ магу кахаць, і падабацца,
І чыстым быць, як зорка і дзіця;

Паіць віном паўлінавыя астры,
На пчол глядзець і цешыцца любою!
І ластаўку, якую сочыць ястраб,
Забраць адсюль у Грэцыю з сабой...

З гарода бацькі, з матчынай гаруткі,
Абтрэсваючы каранёў цяжар,
За мной бягуць лілеі, незабудкі
І шольсіі лімонавы пажар.

У кожнай кветцы дух жыве ахвярны.
І ў алкагольны падаючы след,
На століку афінскае кавярні
Яны ніяк не стоўпяцца ў букет.

Віхура каралеўскага гарода,
Па горла апынуўшыся ў віне,
Пяе пра кучаравага Эрота,
Цвярозасць вымываючы з мяне.

Вось так паэт становіцца багаты
І адчувае асалоду ўсю.
На капытках і рожках казляняты
Яму нясуць музейную расу.

1 ліпеня 1991

Зноў хваля, ператвораная ў камень,
Ударыла мяне.
Цяпер ляжаць мне ў элегічнай яме
На камяністым дне.

Каго, каго паклікаці, пазваці —
Набрацца родных сіл?!
Далёка бацька, і далёка маці,
І Вольга, і Васіль.

А побач ты ў педагогічным змроку
Ля камяністых сцен,
І — музыка ў любым тваім уроку,
Настаўнік мой Верлен!

Нябёсы камяністыя над намі
Не скоцяцца далоў.
Пяю рамансы ў элегічнай яме,
Як ты вучыў, — без слоў.

Твая душа й па гэты час ад здзеку
Бароніцца ў журбе,
Бо цынік зноў мужчыну-недарэку
Вышуквае ў табе.

Твая бяда ва ўсіх французскіх трунах
Не менее ў цане.
Твой алкаголь у клавішах, і ў струнах,
І ў каніфольным сне.

Імя тваё на вуснах у Еўропы,
Як васільковы лёд!
Калі растане — свежасцю акропіць
І мой гарынскі рот.

Я пэўны праз цябе, Верлен!.. Пакуль жа
На камяністым дне
Яе саму, яе дзяцей і мужа
Я бачу, як у сне.

Яна не набліжаецца, далей шчэ
За Вольгу, Васіля.
Ля ног яе жывая хваля плешча
Твайго, Верлен, святла.

4 ліпеня 1991

Над нашым пацалункам першым
Плыў дым сямейнага кастра:
Не палюбоўніца — сястра!
А я? А я — твой брат старэйшы.

Дым не здагадваўся, што горкі,—
І галаву тваю абвіў,
І дзве маслінавыя зоркі
Па-над каўнерыкам лавіў.

І ўбачыў я, што на масліны
Праз дым і золата слязы
Ляглі калючыя сцябліны,
Завязаныя на вузлы...

Нас душыць неспакой сямейны,
Не сон прыходзіць па начах,
А зноў жа гэты страх лілейны,
Што й пад слязою не ачах.

Тваёй трывозе падуладны,
Анёл таршэрнай цемнаты
На вуснах ломкіх, лістападных
Знайшоў зялёныя лісты,—

Паспеў адчуць іх шум эладны,
І ты прамовіла: «Пара...»
Мая. Я ведаю дакладна!
Мая... малодшая сястра.

5 ліпеня 1991

Пакуль з рукі спяшаўся на руку
Мой пацалунак легкаважны,—
Ты расказаць паспела пра дачку
І сівізну маю заўважыць.

Пакуль хаваў я галаву сваю
У жоўты куст тваёй сукенкі,—
Ты развязала горла салаўю,
Туман паклала на каленкі.

Ты аддалася школьнай пахвальбе,
Свабодзе калідорна-класнай,—
Што мова беларуская табе
Бліжэйшай робіцца і яснай.

Пра астры гаварыла, што яны,
Паводле гараскопнай гліны,
Вакол маёй узыдуць сівізны,
Кастрычнік цягнуць ў сцябліны.

Глядзела ў вочы мне і ў іх вадзе
Ты толькі хітрасць заўважала
І ямку ж хітрую на барадзе
Ружовым лісцем закрывала.

«Не верь, не верь...» — пачуў на адыход
Журбу дыпламатычных місій.
Так, гэта Цютчаў свой класічны плот
Паміж табой і мной узвысіў.

11 ліпеня 1991

Калі ўзыходзіў на Акропаль,
Яшчэ не ведаў пра цябе.
Каханне ў цені ад Еўропы
Чакаць змусала і цярпець.

Я тое прадчуваў каханне,
Ягоны вінаградны воск,—
Калі гарынскае змярканне
Святлу афінскаму прынёс.

І, стоячы ў жаданым цені,
Сачыў: над душамі багоў
Вятры паўночныя ляцелі
Да італьянскіх берагоў.

Незразумелы мне арганум
Узбагачаў мой бедны слых:
«Як пакахаеш, то каханым
Ты станеш на адзін уздых...

Каб пасвятлеў твой цёмны вопыт,
Спяшайся да агню свайго!
Каханне ў цені ад Еўропы —
Імгненне, і не больш таго».

12 ліпеня 1991

Мой сон пусты — як ваза, у якій
Даўно няма ні кветак, ні сцяблінак,
Няма вады і сонечных іскрынак,
Тых самых — з аксамітнаю луской...

Прысніся. Ты не снілася ні разу.
Да вазы прыхініся галавой.
Я ведаю любімы колер твой,
І гэты колер хай напоўніць вазу.

Твой колер — жоўты. Сіні колер — мой —
Мяне гняце, са мной не размаўляе,
А жоўты колер — ён найменш стамляе,
Хоць поўны нечаканасці любой.

Я знаю ўсё па матчыным гародзе:
Там раніцаю шольсія ў акно
Мне кідае з расою кімано,
І сонца іерогліф узыходзіць.

Настуркі мне захоўваюць эмаль,
Календула мне дорыць залатоўкі,
А ўсе чарнічна-жоўтыя галоўкі
Сямейных братак — неспакой і жаль...

Мой сон пусты, і я прашу: «Прысніся» —
І стаўлю вазу чыстую на стол...
Твой жоўты колер пазалоціць высі,
Мой сіні колер абцяжарыць дол.

16 ліпеня 1991

Твае гранатавыя каралі,
Захоўваючы пяшчоту ўсю,
Празрыста на кнізе «Тут» ляжалі,
На словах двух — Дранько-Майсюк.

Твае эмалевыя рамонкі,
Балетны ўскідваючы падол,
З вазы ольштынскай, як з палонкі,
На ледзяны выскоквалі стол...

Табе разгортваючы Верлена,
Заўважыў: у жоўтым тваім агні
Зялёны блакіт успыхваў імгненна,
На страху настоены і чысціні...

Паспеў і болей таго спазнаці,
Верш апусціўшы ў сонечны шоўк:
Дзяўчына, жанчына, жонка і маці —
Таксама гранатавы ланцужок.

19 ліпеня 1991

Ты ведаеш, калі і што сказаць,
І так сказаць, што я раблюся п'яным,
І п'яная царкоўная лаза
Шуміць паміж талмудам і каранам.

Я слухаю і ў кожным любым дні
Хачу заўважыць і не заўважаю
Ні хітрасці ніякай, ні хлусні —
Ніякага сцэнічнага адчаю.

Ты абдымаеш голасам мяне —
Павоем эратычнае навукі,
І голас твой у гэты міг мацней
За мілас — грацыёзны і бязрукі.

У вершах, у былых маіх радках,
Дзе страх вучнёўства горы пераважыць,
Сябе самую, свой вялікі страх
Знаходзіш ты, як даўнюю прапажу.

Я не прашу: на памяць іх вучы!..
Ды каб забыць сямейныя галеры,
Ты шэпчаш іх, на кухню ідучы
Да місак звонкіх і глухіх талерак.

Так, мы — галернікі, так, мы — рабы,
Да вёслаў розных змушаны схіляцца,
Бо ўсё як ёсць, так і павінна быць,
Нязрушаным павінна заставацца.

24 ліпеня 1991

Сон залаты не менее ў цане —
Трывалая, на ўсе часы валюта!
І ты мяне вяртаеш да мяне
Той сонна-тэлефоннаю пакутай.

Да нашых слоў падстройваецца гук —
Расколінка гітарная такая,
Нібыта задаволены павук
На струны нітку слізкую пускае.

Нас падслухоўвае маленькі чалавек
Не гогалеўскай, а савецкай косці,
І круціцца ў ягонай галаве
Вужака непрыручаная злосці.

З падпольных, невядомых нам планід —
Ён існуе і разам з тым няісны.
Навушнікаў казённы эбаніт,
Як абцугі, душу яму заціснуў...

І ўсё ж, і ўсё ж — ён дзядзька неблагі,
Я ўпэўнены, ён слёзы выцірае,
Калі ты прамаўляеш: «Дарагі...»,
Калі я прамаўляю: «Дарагая...»

Калі знаходзім пачуццё адно
І нітку залатую, што не рвецца,
То мы — не тут, мы ў Грэцыі даўно,
А ён, бядак, у Мінску застаецца.

1 жніўня 1991

Я звездаў найкароткае спатканне
На строме еўрапейскага крыла,
Калі раса мядовага змяркання
На гіяцынты белыя лягла.

І час не знаў — стаяць яму ці бегчы,
Адной табой захоплены, калі
Усё мянялася і нам на плечы
Пакуты салаўіныя ляглі.

І да цябе — на голас далікатны
Цякла артэрыяльная Гарынь,
І зноў мяне вандроўнае бельканта
Вяло ў Афіны праз вучнёўскі Рым...

Еўропа любая, з якой прычыны
Твая атлантыка каралі рве,—
Сукенку звонкую маёй жанчыны
Да самай раніцы не аддае!

І я прымушаны, як пакаранне,
Вучыць паэзію чужых магіл.
Смерць блізка дыхае, і ў тым дыханні
Гарынь праваліцца ў драпежны Ніл.

Еўропа мілая, я плачу, плачу,
Сініцу трацячы і жураўля;
Шчаслівы, што нічога не зыначу
У кветках Вольгі, красках Васіля.

8 жніўня — 19 снежня 1991

Калі агонь у горле ці ангіна, —
Тады спакой ірвецца напалам
І кволяцца вербена і вяргіня
За ганкам — тут і за адрынай — там.

Ты хочаш плакаць, але ты жанчына,
Якую Бог пазбавіў горкіх слёз,
І не для слёз прыдуманая ангіна,
А на ўспамін пра снег і пра мароз.

Дай мне сваю царкоўную сцяблінку —
Не лекі ёй памогуць і не мёд,
А толькі пацалункі безупынку,
Што бачаць сны пра твой крынічны рот.

Расказваць пацалункамі гатовы
Табе да раніцы пра хараство,
Бо пацалункі — гэта тыя словы,
Дзе літары складаюцца ў святло.

Не плач, не плач... На дно пабітых шклянак
Няхай глядзіць заплаканы Эол,
Лепш у мяне спытайся ты пра ганак
І пра адрыну з клопатам наўкол.

Я хваляй задушуся небяспечнай,
Глыну блакіт з вярбовае кары
І раскажу пра ціхае мястэчка
З царквою, што згарэла на гары.

15 жніўня 1991

О, Vita!.. На сардэчныя скрыжалі
Запішацца і гэты покліч мой,—
Так некалі паэты называлі
Наіўны свой далагерны настрой.

І я настроем гэтым жа сагрэты...
Яшчэ сваёй не чуючы бяды,
У поклічы, у родным слове гэтым
Я чую вас, паўночныя ільды.

Я ведаю жыццё сваіх паэтаў
І не хачу іх вопыт пераймаць,—
Гучала Vita, і гучала Gredo,
Addio не паспела прагучаць.

Ад будучых і гэтых успамінаў,
Каб быў спакой падобны на спакой,
Абарані мяне, мая жанчына,
Чаканай залацінкаю: «Ты мой...»

Каб я, да слова кожнага ласкавы,
Ласкавым заставаўся назаўжды,
Забывшы пра вялікую дзяржаву —
Пра вас таксама, вечныя ільды.

17 жніўня 1991

Калі званілі ў Кафедральным,
Спыніла Свіслач на хаду
У нейкім одуме астральным
Сваю зялёную ваду...

З маёй майстэрні вечаровай,
З кансерваторскага двара
Па беднай вуліцы Гандлёвай
Пайшла пяшчотная сястра.

У радасці свае парадкі,
Свае крыжы, свае вянцы —
Такія светлыя пачаткі
І вельмі сумныя канцы.

Я гэтай радасці не кіну
І, мусіць, ад таго памру,
Што аддаю сваю жанчыну
Кансерваторскаму двару.

У надакучлівыя оды
Я патанаю з галавой,
Мне застаецца тонкі водар
Яе суценкі лугавой.

І застаецца мне прастора,
І супакойваюся зноў,
Што пад аховаю сабора
Яна вяртаецца дамоў.

19 жніўня 1991

У майстэрні, дзе ружам не цесна,
Алкагольным суцішаны дном,
Я пішу на паперы нябеснай,
На паперы, што пахне віном.

Я пішу пра салодкую цьмянасць —
Толькі з ёю магу маладзець;
Дзе каханне, а дзе закаханасць,
Аніяк не хачу зразумець...

Залатою на постаці, ломкай,
Той, якую Паэзія жне,
Я цябе называю саломкай,
Што кладзецца на вусны мае.

Над саломкаю буры хадзілі
І віхор успамінаў такі,
Што самохаць ляціць мой гадзіннік,
Нібы чорная птушка, з рукі.

Я на кожнай прачытваю стрэлцы,
Як спяшаешся ты да дзяцей,—
Навальнічная рэўнасць у сэрца
Залятае часцей і часцей.

Я запомню сірочасць букета —
Залацістую золь на траве!
Ён шаптаў нам: у радасці гэтай
Алкагольнае шчасце жыве.

Я майстерню сваю аплятаю,
Замыкаю на ружы-замкі
І з каленяў тваіх выпіваю
Фіялетаваы васількі.

24 жніўня 1991

Ты,— памножаная на неба
І падзеленая на страх,—
Здабываеш са смутку срэбра
Старажытных вясёлых драхм.

Ты далей, чым слова далёка,
І чысцей за ўсе халады...
Неўрадлівы пясок сірока
Засыпае твае сляды.

Ты ўжо чуеш, як свечка плача
На блакітным летнім акне,
Пройдзе восень над Белай дачай
І патоне ў нашым віне.

Што ж цябе, дарагая, страшыць?
Ну, адкуль ён, адкуль ён — страх?
На віне пацалункі нашы,
Дзякуй Богу, не на слязах.

І калі я твой брат старэйшы,
То паслухай мяне хоць раз:
Багдановіч апошнім вершам
Ад самоты пазбавіў нас,—

А ў самотнейшыя хвіліны
Уначы, пад газніцы бліск,
Не ў Вільню — пісаў у Афіны
Да Вацлава нясмелы ліст.

30 жніўня 1991

Патухла свечка летняя. Даволі!
Адно прадонне і адзін зеніт.
«Паэт не памыляецца ніколі»,—
Што ж, радуйся, самотны Леанід.

Ты прадчуваў, што так яно і будзе,
Наваражыў на прыпяцкай вадзе,
Што прыйдзе міг, калі табе на грудзі
Саломка залатая не ўпадзе.

І вось не ўпала,— чым далей, тым болей...
Узрошчаная на глухім пяску,
Егіпецкая ружа пальцы коле
І пакідае кроў на языку.

Каханая, ты на струне пагрознай
Губляеш голас, астрамі жывы;
Ты патрабуеш гутаркі сур'эзнай
І хутка будзеш зваць мяне на «вы».

А мне ж усё сур'эзнае — пакута,
Тугая канапляная пятля.
Яна ашчэрваецца пашчай лютай,
Пагойдваецца зблізку і здаля.

Асінавае слова «разьвітаньне»
У канапляны ўплецена вянок,—
Я заслужыў такое пакаранне,
Як чорны ліст — мне дадзена яно.

Ды каб хоць як самоты аддурацца,
 Каб не паверыць, што цябе няма,—
 Як ля іконак, буду прыпыняцца
 *
 Ля кожнай літары твайго імя.

2 верасня 1991

Ды каб хоць як самоты аддурацца,
 Каб не паверыць, што цябе няма,—
 Як ля іконак, буду прыпыняцца
 *
 Ля кожнай літары твайго імя.
 Ды каб хоць як самоты аддурацца,
 Каб не паверыць, што цябе няма,—
 Як ля іконак, буду прыпыняцца
 *
 Ля кожнай літары твайго імя.
 Ды каб хоць як самоты аддурацца,
 Каб не паверыць, што цябе няма,—
 Як ля іконак, буду прыпыняцца
 *
 Ля кожнай літары твайго імя.
 Ды каб хоць як самоты аддурацца,
 Каб не паверыць, што цябе няма,—
 Як ля іконак, буду прыпыняцца
 *
 Ля кожнай літары твайго імя.
 Ды каб хоць як самоты аддурацца,
 Каб не паверыць, што цябе няма,—
 Як ля іконак, буду прыпыняцца
 *
 Ля кожнай літары твайго імя.
 Ды каб хоць як самоты аддурацца,
 Каб не паверыць, што цябе няма,—
 Як ля іконак, буду прыпыняцца
 *
 Ля кожнай літары твайго імя.
 Ды каб хоць як самоты аддурацца,
 Каб не паверыць, што цябе няма,—
 Як ля іконак, буду прыпыняцца
 *
 Ля кожнай літары твайго імя.
 Ды каб хоць як самоты аддурацца,
 Каб не паверыць, што цябе няма,—
 Як ля іконак, буду прыпыняцца
 *
 Ля кожнай літары твайго імя.

2 верасня 1991

Ты ўчора вінаградзінкай была
Апошняя над халоднаю альтанкай,
А сёння ты высокая маланка —
Ахоўніца нябеснага стала.

А я жыхар гароднага эдэму,
Там я знайшоў свой камень хрызаліт,
Калі петунію прасіў і хрызантэму
Суцешыць баязлівы твой блакіт.

О, твой блакіт — цяпло жывых петуній
І хрызантэмнай музыкі жывой,
Такі ж блакіт у позірку матулі
Любові Аляксееўны маёй.

І гэтакі ж страх (балючая страшынка) —
Цяжар найбольшы для маіх плячэй.
Усё аддаў бы і на ўсё рашыўся,
Каб толькі знік ён з дарагіх вачэй.

Ды ні крыві не хопіць тут, ні грошай,
Ні верасня ў расчыненым акне,
Тут Грэцыя ніяк не дапаможа,
Давыд-мой-Гарадок таксама не...

Махну рукой. Ды за адчай-узмахам
Адразу ж папрашу твайго цяпла:
Цалуй мяне сваім высокім страхам,
Частуй мяне з нябеснага стала.

5 верасня 1991

Я зразумеў, адкуль мае трывогі —
Не трэба Дастаеўскага чытаць...
Галоўны д'ябал Мікалай Стаўрогін
Паспеў і ў Летушкі спакой забраць.

На пятніцу, суботу і нядзелю
Мы развіталіся, як і заўжды,
Каб зноў у тэлефонны панядзелак
Здабыць святло з гарынскае вады.

Я памыліўся так недаравальна,
Я не святлу, а цемры стаў відзён,
Бо заслانیў раманам інфернальным
Сябе ад Летушкі на столькі дзён!

Схаваўшыся пад кніжныя галіны,
Я варажыў над каранем «стаўро»
І дакранаўся да класічнай гліны,
Каб вылепіць уласнае святло.

Але дабро я не зрабіў дабрэйшым
І не адчуў шыпшынавы разрыў,—
Я захапіўся духам нетутэйшым
І духам тым каханне апавіў.

Зусім не думаў, што ў душы мужчыны
Мацней за ўсё базарная мана:
Жаночы смутак — смутак без прычыны,
Жаночы смутак — лёгкая цана.

Няўцям было мне пад чытанне-сненне,—
Калі марнела Летушка адна,—
Што адзіноты кожнае імгненне
Не Бог дае жанчыне — сатана.

9 верасня 1991

Міма ідуць людзі, ідуць
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя

Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя

Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя

Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя

Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя

Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя

Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя
Іхныя твары і твары іхныя

Нам да Марыі Магдалены
Па Старавіленскай ісці
І страх у радасці імгненнай
Згубіць і болей не знайсці...

Каб сэрца залацела ў сэрцы...
У слёз высвечваючы дно,
Каб нашых акулераў шкельцы
Пазвоньвалі адно ў адно.

Каб цень балетнага тэатра
І ў самы нешчаслівы час,
Праводзячы да Людаманта,
Да яснасці прыводзіў нас.

Каб з тою яснасцю балетнай
Мы сустракалі кожны дзень
І каб царкоўнае паветра
Нас не пакінула нідзе.

З усіх навук адной навуцы
Каб мы вучыліся з табой,—
Каб мы вучыліся разлуцы
У восені перад зімой.

Каб мы шапталі, як маленне,
У першую сваю зіму:
«Калі навучымся цярпенню,
Тады навучымся ўсяму».

11 верасня 1991

На вуліцы Першага пацалунку
Ад пані Дароты пачую: Sto lat.
На вуліцы Першага пацалунку
У ювеліра на тонкім рыштунку
Гітарны паблісквае верасняпад.

Мяне палюбіла была адзінота.
Гітарнае лісце на вочы лягло.
Мяне палюбіла была адзінота,
І вы памятаеце, пані Дарота,
Гітарнага лісця сухое святло.

О, мудрая пані, з-пад ветразя Лодзі —
З сябе я выплакваў няўцешны матыў.
О, мудрая пані, з-пад ветразя Лодзі,
Антычнаму ветру не мовілі: годзе,
Прымаючы кожны ягоны узвіў.

Я ваша цярпенне туманам няволіў,
Я вас апускаў на халоднае дно.
Я ваша цярпенне туманам няволіў —
Ні белых ляўконій, ні белых магнолій,
А толькі гітарнае лісце адно.

Не ведаў, не знаў, што чакае Акропаль,
Яшчэ не прадбачваў сваёй вышыні...
Не ведаў, не знаў, што чакае Акропаль,
Калі вы казалі: «Забудзеш свой клопат
І згубіш даліну ў лімонным агні.

Жанчыну заўжды замяняе жанчына,
Што можа не толькі кахаць — разумець!
Жанчыну заўжды замяняе жанчына,
І, значыць, гітарнае лісце павінна
Вярнуцца на дрэва і зноў зелянець».

...Паслухайце, пані, вандроўная пані,—
Мой шлях патанае ў зялёны блакіт.
Паслухайце, пані, прарочыца пані,—
Саломка лімонная лёгкім дыханнем
Імя забірае маё — Леанід.

16 верасня 1991

Да сімфанічнага спакою
Плыла, не чуючы званка,
Па-над трамвайнаю ракою
Твая трывожная рука.

Я — п'яны хлапчукоўствам нейкім —
Цябе не папярэджаў: стой!
Зусім не бачыў небяспекі
На гэтай вуліцы пустой.

Твая рука, расу ляўконій
Захоўваючы ў халадку,
Да сімфанічнага спакою
Выводзіла маю руку.

Твая рука жарынкі цыній
Не астуджала, берагла
І перунам трамвайных ліній
Сцябліны светлыя дала.

І лінію трымала лёсу
Майго... І ад яе цяпла
Цвіла мядовая меліса
І сальвія ў Гарынь цякла.

Дзяцінства ранак местачковы
Я ўспомніў праз тваю руку,
І зноў я — Лёнік Васілёвы
У бестрамвайным гарадку.

І зноў да флэксаў і да макаў
З гары Царкоўнае лячу,—
Тады не знаў журбы ніякай
І сёння ведаць не хачу.

Дык адыдзі, журба старая,
І, смутак юны, прападзі —
Пад колы мінскага трамвая
Мая нярадасць упадзі.

Хачу спакою ўсіх сімфоній,
Каб мець абедзвюх рук спакой —
Трывожнай, што ў маёй далоні,
І той руці, што не ў маёй.

27 верасня 1991

Паэты любыя, вы ўсё маглі,
Таму не дзіва, што ў вачах каханых
Вы мора бачылі і караблі
І свой апошні дзень, у кут загнаны.

Але ці бачылі вы туманок,
Той самы, што пад позіркам панурым
Пазвоньвае, як сонечны пясок,
У звонікі іконнай кампанулы,—

А пад вясёлым позіркам маім
Празрысты робіцца і лістападны
І ў пацалункавы ерусалім
Па небе шлях паказвае дакладны,—

І слова кожнае, і кожны верш
У вільгаць апускае залатую,
Дол агародны і нябесны верх
Сабою ясніць у пару любую...

Паэты любыя, вы ўсё маглі,
Агнём ласкавым налівалі шклянкі,
Якія прыгажуні ў вас былі
І вечары, яснішыя за ранкі!

Але ці быў у вас хоць міг адзін,
Ахоплены павойным неспакоем,
Калі жанчына, лепшая з жанчын,
Гучала клавесіннаю струною;

Калі яна вам адкрывала час
Магчымай глыбіні і немагчымай;
Калі яна расказвала пра вас
Спачатку музыкой — пасля вачыма.

6 кастрычніка 1991

Хацеў бы я па вечарах
З удумлівасцю лістападнай
Па снах тваіх і валасах
Жыццё далейшае разгадаць...

Мной неспазнаная яшчэ, —
Паўз надпісы «Лянок» і «Мода», —
Да плошчы Коласа цячэ
Евангельская прахалода.

І я хацеў бы ў гэты міг,
Як лепшую страфу, паднесці
Да звонкіх валасоў тваіх
Сэнс лістападны дабравесця.

Каб неспакойнае «ало»
Згубіць у тэлефонным гудзе,
Забыць пра тое, што было,
І цешыцца з таго, што будзе.

Але ці мала што хацець
Душа надумае ў змярканні,
Калі праніклівая смерць
Глядзіць спакойна на каханне;

Калі дыханне ў каўняры
Спыняецца і мне даводзіць:
«Смерць і каханне — дзве сястры
Твае... і ты іх брат, выходзіць...»

І я згаджаюся, што брат,
І рады гэтаму сваяцтву —
Якіх яшчэ вялікіх страт
З такімі сёстрамі баяцца!

Пакіне музыка мяне,
Звядзе на струнную мякіну,—
Яны ж і пры апошнім сне
Мяне ніколі не пакінуць.

Дзве блізкія мае сястры,
Але не па крыві — па страху;
Яны спатоляць без пары
Маю евангельскую прагу.

І ты — ім блізкая сястра...
І нам пакінута надзея
Ісці да Паўла і Пятра,
Шлях пачынаючы з Мацвея.

14 кастрычніка 1991

Х а ч у ўзыходзіць над ма гу
У хвілю самую бязбожную.
Я ў сэрцы кволасць берагу —
Сваю саломінку апошнюю.

Я ведаю: не патану,
Паверхні не згублю алмазнай,
Адно — мой голас пойдзе дну
Пра патаемнае расказваць.

Не буду замінаць яму,
Няхай сабе распавядае,
Што распач не пазбыць таму,
Хто па-сапраўднаму кахае;

Што па-над ястрабным х а ч у
Ма гу жураўнае не ўстане
І праз персідскую парчу
Цвяток радзімы не прагляне;

Што на саломінцы надлом
Вясёлай ніткаю віецца
І Апалонавым святлом
На гэтым свеце марна грэцца;

Што застаецца — цішыня,
І асака, і ноч рудая,
Калі марудна цеплыня
Кроў маладую пакідае.

20 кастрычніка 1991

Паэт сказаў: «Стамляецца метал...
Святло стамляецца, і Апалон стамляецца,
Арлы стамляюцца, вартуючы амфал,
А хараства ніколі не стамляецца».

Я ўсцешаны, бо гэта зразумець
Паспеў усё ж на трыццаць пятым годзе,
Калі душа стамілася старэць
І пачала паэзію знаходзіць.

Як у дзяцінстве, Божага Раства
Салодкі лёд пакладзены на губы.
Душа адчула холад хараства,
Што пад калядныя прыходзіў бубны.

Шкадуючы далёкае, люблю
Праседжваць ноч з суботы да нядзелі
І назіраць, як просяцца ў зямлю
Бяссмертнікі — сухія імартэлі.

Тады чужое робіцца сваім
І цвет сухі, як толькі развіднее,
Ужо не ахвяруючы нічым,
Марозную сагрэе галілею...

З апоўначы мне ўспамінаць да дня,
П'янеючы ад акварэльнай скрухі,—
Як да мяне прыходзіць чысціня
І як яна мае цалуе рукі,—

І просіць расказаць пра хараство...
Я новых таямніц не адкрываю,
Нібыта свой чытаю гараскоп,
Калі сурдзінным шэптам паўтараю

Вядомае: «Стамляецца метал...
Святло стамляецца, і Апалон стамляецца,
Арлы стамляюцца, вартуючы амфал,
А хараство ніколі не стамляецца».

28 кастрычніка 1991

Мне шчасце дадзена магчымае
І з ім такое адкрыццё,—
Што толькі з гэтаю жанчынаю
Спазнаю поўнае жыццё;

Што толькі з ёю мне адкрыюцца
Глыбіні, цёмныя дасюль,
І думкі чысцінёю ўмыюцца,
І стане светла адуюль...

І толькі гэтак жыць мне хочацца,—
З вясёлым страхам цераз край!
Няхай душа мая заходзіцца
І задыхаецца няхай;

Няхай пачуцці вінаватыя,
Сваёй збаяўшыся віны,
Папрсяць радасці эладнае
У вечна юнай даўніны...

У даўніны — не крык анафемны,
А суцяшэнне для мяне:
«Няма ні грэшных і ні праведных,
А ёсць каханья і не...»

І што ж тут кепскага здараецца,
Калі пад знакам адкрыцця,
Жанчына любая з'яўляецца
З чужога нейчага жыцця?!»

9 лістапада 1991

Я ведаю цябе ад хрызонтэм
І да радзімкі, самай патаемнай,—
Ад чыстых ненапісаных паэм
І да заўсёднай музыкі багемнай.

Ты — з глыбіні віёлавых садоў!
І снежань упрыгожыўшы сабою,
Не закрываешся ад халадоў
Ні хустачкай і ні маёй журбою.

Як хрызонтэма, мокне галава...
Халодны дзень у кожную хвіліну
Цалуе і не кіне цалаваць
Твае пялёсткі, лісце і сцябліну.

Непаслухмяная, — ты йдзеш туды,
Дзе нават мілаваннем не сагрэцца;
Дзе чысціня кастальскае вады
Бярэцца ў лёд і ў лёдзе застаецца.

Я ведаю, што хараству твайму
Не падабае выгляд местачковы,
Ды каб лягчэй перацярпець зіму —
Хоць паўтары за мной такія словы:

Да хаты Майсюковай
Іду я па сняжку
У хустачцы пуховай,
У белым кажушку.

25 лістапада 1991

Мы дажылі да першае зімы,
Да першай радасці марознай,—
Пакуль яшчэ крывёй сагрэты мы
Артэрыяльнай і вянознай.

Да старасці, як да князёўства нам,
Далёкі шлях — дай, Божа, ногі;
На золата і срэбра нашым снам
Яшчэ хапае добрай змогі.

Усё ў нас ёсць. Каханы гэты год
Свяціў нам свечкай венецыйнай.
Нас не палухае валютны лёд
У магазінах камерцыйных.

Мы ведаем, што не пакрыўдзіць лёс;
Што нас агорне, не пакіне
Парнаскі снег, а першы наш мароз
Падорыць белыя вяргіні...

У школьны ранак мы дзяцей сваіх,
Пацалаваўшы, выпраўляем
І недаедзены сняданак іх
Мы даядаем, дапіваем;

І Блок-дзіця нам асвятляе твар,
І засмучаюць нас харыты,
Якім не падабаецца пясняр
Акіянiчнай Кармэнсіты...

Ты ў горадзе, і мой раўнівы зрок
Эпохі блытае, няйначай —
Я не хачу, каб у трамваі Блок
Цябе, прыгожую, убачыў.

У рэўнасці маёй жыве сакрэт,
З якім — не трэба славы большай.
Я не хачу, каб любы мой паэт
Табою павялічыў боль свой.

10 снежня 1991

Адкрыюся эндакрынолагу:
«Яна ў маё нырнула цела
І ў горле залатою голкаю
Спынілася і зазвінела.

Я дыхаю арганнай шчырасцю —
Яе дыханнем каталіцкім,
Ды на аптэчную нішчымніцу
Усё ж я змушаны маліцца.

Дзе лекі тыя, што вясёлкаю
Гаюча ў жылах разальюцца.
Мяне пакінуць з гэтай голкаю
І не дадуць мне задыхнуцца?

Дзе тое простае і вечнае,
Што, узышоўшы бальзамінам,
Жанчыну любую вылечвае,
Як пацалункам, успамінам?

Што прадчуваннем слова новага
Мяне і ў старасці азорыць...»
Не чую я эндакрынолага,
А ён нічога й не гаворыць.

Ён апранае футра штучнае,
Ідзе з Траецкага прадмесця
Сюды — дзе ззяе ў ноч аптэчную
Кафэ «Сем пятніц» на праспекце.

4 студзеня 1992

У стомленасці ёсць тваё імя.
Стамляючыся, ноч тваю сустрэну...
Ты кветкі сніш, якія сню і я —
Лілею каралеўную й вербену.

Мяне ў Парыж ты правяла, у дым,
Якім я дыхаў і якім я плакаў.
Гітара тэлефонная аб тым
Званіла, што няма журбы ніякай.

Цяпер я веру: сапраўды няма...
Сівы скрыпач у Люксембургскім садзе
Іграе пра вясёлае імя
Са стомленасцю любай у паглядзе...

Я заблудзіўся ў радасці чужой.
Я заблукаў на дарагой чужыне,
Упэўнены: з апошняю струной
Парыжскі дым у сэрцы не астыне.

Я надламаў фантанныя слупы,
Каб не ўцякла скрыпічная саната,
Каб монпарнаскі небадом сляпы
Убачыў яснасць неба і Сената.

Адпачывай, нядзельны мой Сенат,
Курантамі нагадвай, што заўсёды
Каханых прыме Люксембургскі сад
І да скрыпічнай прывядзе лагоды.

У той лагодзе я знайшоў яе —
Хвіліну галубінага спакою.
Мая душа не плача, а пяе,
Бо стомлена не лёсам, а табою.

3 лютага 1992, Парыж

Ты прапльвай заўсёды нада мной
І ў ружу завівай маё дыханне,
Здзіўляй мяне парнаскою цаной,
Стамляй парнаскім хваляваннем.

І з таямніц, незразумелых мне,
Адкрыў мне лую таямніцу,
Што ў гэтым хваляванні і цане
Класічным мармурам іскрыцца.

О не, не раскрывай яе да дна,
А растлумач мне толькі тое —
Калі мая каханая адна,
Што робіцца з яе душою?

Здагадка забірае мой спакой,
Бо ў той здагадцы навіна благая:
Каханая парой такой
З маёй паэзіі знікае.

Ты ў мрамур апраанаеш малады
Яе зыход. І я бездапаможны!
У вусны мрамуровыя тады
Яе цалуе кожны падарожны...

Скажы, што ўсё не так, што ўсё не так,
Што я здушыў сябе манюю.
Накрэслі мне супакаення знак
І заставайся нада мною.

15 сакавіка 1992

Я прачытаў: адзін мастак,
Што золатам пісаў дыханне,
Тлумачыў жоўтае як знак
Найпранікнёнага кахання.

Раней падумаў бы: мана,
Бо жоўты ж колер на разлуку
І ў жоўтай радасці няма
Ні кроплі радаснай, ні гуку.

Але цяпер са мною ты,
Твой цвет вядомы мне і колер —
Ён поўны сонечнай вады,
Якой не высахнуць ніколі.

І я паверыў мастаку,
У лёс ягоны самагубны,
Што звон магільнага пяску
Дадаў у колер непадкупны.

Мастак той ведаў, што лягчэй
Магчыма жыць, але ці трэба?
І з пастарскіх яго вачэй,
Нібы з турмы, глядзела неба.

Спакоем кінуты і сном,
Ад самагубства раіў шчыра
Лячыцца хлебам і віном
І правансальскім жоўтым сырам.

Тут і ўзышла сляза твая
Над патаемным нашым садам,
Табе здалася, што і я
Той карыстаюся парадай;

Табе здалася, што жыву
Як не жыву — адно чакаю,
Дзе б гэта скласці галаву
Дзеля імгненнага адчаю,—

І самагубства па мяне,
Як па даступную ахвяру,
У канапляным лахмане
Ідзе, падобнае на Мару...

Павер, павер — усё не так,
А ў тым, што раскажаў такое,
Магчыма, вінен той мастак,
Што закахаўся ў жоўты колер.

Прабач, каханая, цябе
Сваёю кніжнаю трывогай
Я напалохаў і цяпер —
Я варты кары самай строгай.

Я ні душой, ні галавой
Не адчуваю адцвітання,
Бо адчуваю колер твой —
Найпранікнёнага кахання.

А на яе — слязу тваю —
Гляджу і цешуся нямала:
Пяецца лёгка салаўю
Там, дзе яна ўзышла-упала.

12 чэрвеня — 20 чэрвеня 1992

Каханая, мне трыццаць пяць —
Век віртуознае ігры!
І я хачу цябе кахаць,
Струну выводзячы з імглы...

Твае мужчыны, што былі,
Мае жанчыны, што былі,—
У незваротнасць адплылі,
У незваротнасць адплылі.

Хвіліны лепшыя мае —
Калі, заўсёды малады,
Мой госць пяшчотны спазнае
Твае галіны і плады.

І ты мне шэпчаш: «...трыццаць пяць,
Каханы мой, а хоць і сто...
Я буду так цябе кахаць,
Як не кахаў цябе ніхто!

Твае жанчыны, што былі,
Мае мужчыны, што былі,—
У незваротнасць адплылі,
У незваротнасць адплылі...

Хвіліны лепшыя мае
Цвітуць адна перад адной,
Калі глыбокае пяе
Тваё дыханне нада мной».

Каханая, жыццё ў жыцці,—
Як местачковая краса...
І нашым коўрыкам цвісці,
І нашай мальве не згасаць;

І нашым ластаўкам прасцей
Цяпло шукаць у снах чужых,
Калі афінская пасцель,
Як сад, не выпускае іх.

19 жніўня — 27 жніўня 1992

Улагоджаны «Батлейкаю»,
Смехам лялечных каляд —
За цябе, сваю верленінку,
П'ю шампанскі далягляд.

З нечаканасцю шляхетнаю,
Забягаючы ў мой верш,
Ножку мне сваю балетную
Пры сустрэчы падаеш...

На струне сямейнай рызыкі,—
На пакутлівай струне,—
Столькі кветак, столькі музыкі
Адкрываеш для мяне!

Ты гаворыш, белай флэксаю
Атуляючы няўзнак:
«Мы — шчаслівыя па-восеньску,
Гэта лепей, чым ніяк».

Ты гаворыш, паслухмяная
Той лагодзе, што не раз
З прастай ніткі канаплянае
Ткала восеньскі атлас...

Мы — шчаслівыя, я ведаю,
І шчаслівы гэты свет,
І навокал з'явы светлыя —
То батлейка, то балет.

25 верасня 1992

Я перамог антычную галечу
І выплакаў вясёлую слязу,
Таму слязой Авідзія засведчу,
Што страціў найвысокую красу.

Аб закаханасці, такой лагоднай,
Аб радасці, з якою жыў раней,—
Не расказаць мне мовай сваёй роднай,
Ні дыялектам, што яшчэ радней.

Дзіця гарода — на гарод забыўся,
У прывідныя кінуўся сады.
Маё дыханне, поўнае мелісы,
Ляўконія плыве ў мае сляды.

Не праведнік, але яшчэ й не злодзей,
Я — той, каму пашчасціла спазнаць:
Жанчына адыходзіць, як стагоддзе,
І я хачу стагоддзе затрымаць.

І вось адплата мне — расчараванне,
Дыханне ўкрыта пыльнаю мукой,
І я асуджаны на вечнае выгнанне
У ноч душы, у кніжны неспакой.

Я спадзяюся, што мяне ўлагодзіць
Авідзій сумны выракам сваім:
«Жанчына адыходзіць, як стагоддзе,—
Кахай яе і ў вобразе такім».

18 снежня 1992

1

Вось тэлефон. Дзяўчынцы пазвані,—
І з'явіцца настрой эліністычны,
І менскія запалаяцца агні,
Адчуўшы неба агарод сферычны.

Ты малады, але як той мудрэц,
Што ў стане атараксіі глыбокай,—
На ўласным сэрцы сонечны рубец
Убачыш, поўны пачуццёвым сокам...

Сям'я сям'ёю. Вольга і Васіль
Занятыя прасодыяй французскай.
Ты вернешся з еўропы назусім,
Калі пакліча сон дамоўкі вузкай.

Твой лёгкі лёс і ў семдзсят гадоў
Святлейшы будзе за граду настурак,
І пчолы з плачам маладых удоў
Зламаюць крылцы аб глухі падмурак.

Спакой губляючы, ты ўсё бяжыш
Ад вуснаў і да вуснаў, і над імі
Ты бачыш свой вясёлы звонкі крыж,
Аплечены павоямі густымі.

Наперадзе — пражытыя гады
І плеціва павойнага дрыготка,
На старажытнагрэцкія лады,
Не на ваду, твая ўзбягае лодка.

Ты быў бы першы ў чарадзе мужоў
Па сціпласць, каб не твой бульварны вецер:
«Век пацалункаў шчэ не надышоў,
Усё наперадзе яшчэ, паэце!»

Цябе хвалюе не жыцця нахіл,
Што з ворывам чарнобыльскім нароўні,
Цябе хвалюе аравійскі пыл,
Што сыплецца ў афінскія жароўні.

Ты спісваеш блакноты да лістка
Уздыхамі наіўных джувельцанак,
І лічбаў тэлефонная луска
На ўсіх тваіх кашулях і прасцінах...

У пацалунку ззяюць ланцужкі,
Пярсцёнкі, завушніцы не згасаюць,
І хлюпаюць кулонныя бакі
Будыйскімі блакітнымі насамі.

І ранішнія ходзяць скавышы,
І ранняя старасці спяваюць струны,
І ты баішся юнае душы,
І плачу юнага, і грозьбаў юных.

Які б ні быў бясконцы гэты свет,
Але мяжа яго на даляглядзе,
І разуменне, што і ты — паэт! —
Не глыбінёю, а паверхняй надзіць...

Не бацькавым умельствам ты жывы,
Не матчынай цярпліваасцю багаты,
А горкім смакам кніжнае травы
І пустатою рыфмаванай ваты.

Не чуючы разумнае: «Пакінь,
Бо драцвінаю па ядвабу шыеш!» —

Ты гвалтам гоніш родную Гарынь
То пад Брусель, то пад Афіны тыя ж.

Як чаратовы подых над вадой,
Дзе мае сэнс любая чарацінка,
Прачочваецца па крыві тваёй
Адзіны шэпт, адзіны сум: дзяўчынка...

Пачатак чэрвеня 1991

2

Так я пісаў за тыдзень ці за два
Да слоў, пазначаных пячаткай майстра,
Да моманту, калі сустраўся з А.:
«У Вашым голасе квітнеюць астры...»

Такі я быў, вандруючы з тугой
Па схілах вераб'інае галгофы,
І сталіся прыкметай неблагой
Пра тэлефон і пра дзяўчынку строфы.

21 снежня 1992

Ляці, на змрок алтарны згодная,
У мой кухонны склеп,
Сініца любая, галодная,
Па ласку і па хлеб.

Не ты, а я табой прыручаны!
Не мудраю віной —
Мая паэзія засмучана
Бемольнай сівізной.

Крышталь у гліне задыхаецца
І пад пяском густым,
Але атлантыка з'яўляецца
І ў слоіку пустым.

Калі шуміць туга сасновая,
Не бачны край стала,
Тады маўчыць папера новая —
Піладава смала.

І я цікеткамі выкладваю
Твой мазаічны спеў,
Каб не пакінула каляднае
Цяпло кухонны склеп.

Я клетку скідваю з паліцы — і
Заняты варажбой,
Каб ты царкоўнаю сініцаю
Будзіла ранак мой.

29 студзеня 1993

Мы не бачыліся цэлае каханне.
На маёй трывозе — сівізна.
Там, дзе ўспомню пра тваё дыханне,
Там і пачынаецца вясна.

Старасці жаданай вобраз блізкі,
Нібы хваля светлая, мяне
Вынесе на бераг лігурыйскі
І пенсійнай пенай ахіне.

Лепшага не прычакаю шчасця!
Адчуваючы нахіл круты,
Я хачу да старасці прыпасці
Кожны раз, калі далёка ты.

За маўчаннем, горкімі садамі,
Што аслеплі ў сонечным пяску,
Ахвяруеш, вечна маладая,
Дні — дранько, а ночы — майсюку.

28 сакавіка 1993

Заслона спалена, і сон сышоў у сонь...
Я ў пяць прачнуўся і, атулены малопіяй,
Пацалаваў малопійны агонь,
Пацалаваў і губы не апёк я.

Быў ранак, у якім жыла туга,
Суладная дзіцячаму нябыту,
І вандравала менская смуга
Ад мовы беларускай да іўрыту.

Травою вокны пахлі, і ў траве
Дзяцінства засталася назаўсёды.
Малопіі не свечка і не дзве,
А звонкая мінора прахалоды...

З балкона, з галубінага гаўбца
Глядзеў я на пусты праспект Скарыны,
А бачыў вуліцу і плошчу Казінца
І выхад твой з тралейбуснай цясніны.

І жыць хацелася чысцей і маладзей,
Кроў ап'яніўшы гэтак часінай;
Хацеў я цалаваць тваіх дзяцей
Так, як адзінага цалую сына;

Хацеў не заўважаць сваёй віны,
Як і таго, што пад маім балконам
Паэты, жабракі і цыганы
Дзялілі попел спаленай заслоны.

6 чэрвеня 1993

Раса ярчэй, калі яе ў трывогу,
Нібыта ў футарал, пакласці
І на лісці засмучанага глогу
Настояць незасмучанае шчасце.

І можна суцяшаць сябе давеку,
І збіцца з лёсу, нібы збіцца з тропу,
Заходзячы ў расу, як у аптэку,
Пацвельваючы кожную хваробу;

І ведаць — для душы тады адхланне,
Калі над ёю думка праплывае:
Дзіця бывае познім, а каханне
Ніколі познім не бывае;

І бацькаву прыпамінаць падказку:
«Збіраючыся на каханне-гулі,
Рабі заўсёды той дзяўчыне ласку,
Якую ўсе забылі, прамінулі...»

А ты — не тая. І не я, а ты мне
Даеш усё ад ласкі да пакуты,
Ваду ў маўчанні, акавіту ў гімне...
Куды ж яшчэ імкнуцца мне?! Нікуды.

І ўсё ж адно імкненне застанецца,
Калі надызде раптам пустата —
Галінку глогу апусціць у сэрца,
Не вырываючы яе з куста.

12 чэрвеня 1993

Не словам, а трысцінкаю малой —
Папіруснай трысцінкаю малою —
Вярну цябе да радасці былой,
Вярну цябе да цеплыні былое.

Баюся слоў, як здраднікаў жывых,
І на трысцінку сэрца спадзяецца,
Што ноч яе і ранішні ўскалых
Паможа мне з табой паразумецца.

Без даты

Табе адной я пакажу,
Перагарнуўшы неба атлас,
Куды схавацца ад дажджу
Каля Вялікага тэатра.

Там,— шоўк галубячы ільном,—
Маўчаць альты і клавесіны,
І майстар ластаўчыным сном
Ратуе скрыпку ад ангіны;

Там кожнай дадзены струне
Спалох непрадказальнай цноты,
І на вітрынным цёмным дне,
Як матылькі, заснулі ноты;

Там нам стаяць і цалаваць
Сваю надзею трапяткую
І на Лангбардавы палац
Глядзець, нібы на здань сіваю...

Які флейтыст, які скрыпач
Каханню вымавіць: «Дабранач»?!
Твой светлы плашч — праўдзівы плач
Калатарунага сапрапа.

Атуліць нас не лёс, не час,
А холад восеньскага Менска;
Ніхто не патрывожыць нас —
Ні вучань юны, ні маэстра.

І дождж не патривожиць, не —
У чуйнай ленасці андантэ
Непадуладны музыкантам,
А толькі нам — табе і мне.

2 верасня 1993

Там, дэда, дэда, дэда, дэда
Сябрах непамятаючых
І на вітрынах, на вітрынах
Я маючы, я маючы, я маючы
Там, дэда, дэда, дэда, дэда
Сябрах непамятаючых
І на вітрынах, на вітрынах
Я маючы, я маючы, я маючы
Там, дэда, дэда, дэда, дэда
Сябрах непамятаючых
І на вітрынах, на вітрынах
Я маючы, я маючы, я маючы
Там, дэда, дэда, дэда, дэда
Сябрах непамятаючых
І на вітрынах, на вітрынах
Я маючы, я маючы, я маючы

... і з нечаканняў дарагіх
Я выбраў тое нечаканне,
Якое зрок дае і слых
Майму палессю і таскане.

Быў цэлы свет — і прамінуў.
Пяшчота — любая айчына,
Яна мне дорыць навіну,
Што жыць пакуль яшчэ магчыма.

І гэта шчасце для мяне,
Бо існую ні ў якой іншай,
А толькі ў гэтай навіне,
Сябе па-новаму адкрыўшы.

Быў цэлы свет і ўжо няма.
Адна пяшчота засталася,
І раніца яе пісьма
Ляжыць на пачуццёвай пласе.

Былі жанчыны (дзе яны?!),
Пасля якіх такая роўнядзь,
Што ані суму, ні віны
Душа не ведае, не помніць...

Я ўдзячны вопыту твайму —
Найдарагому нечаканню! —
Што ранішняму даў пісьму
Надзею на выратаванне.

Я на каленях, над табой,
У рыфму трызнячы аб раі,
Вясну з магноліі твайёй
Па кроплі вуснамі збіраю.

19 верасня 1993

Ласкавасцю тваёй не наталіцца,
І ў лебядзіным возеры тваім
Мне чуецца і мроіцца і сніцца
Расстання нашага ерусалім.

Што мне пакінеш?! Сум і прахалоду,
Якімі давядзецца з году ў год
Паэзію славянскага зыходу
Аплакваць, павярнуўшыся на ўсход.

Не здолею пазбегнуць гэтай страты
І толькі зразу мею, што паэт
Перад каханай вечна вінаваты
І свет яго — штодзённай страты свет.

Пакуль яшчэ магу цябе крануцца,—
У лебядзіным возеры тваім
Няхай мае жаданні застануцца
Да старасці, да смерці — назусім.

Калі адтуль твая прыбудзе вестка,
Асветленая радаснай тугой,—
Я адкажу цяплом начнога Менска,
Бо толькі ноч дае мне супакой.

Да паэтычнай глухаты гатовы,
Сатру з аблічча эстэтычны грим,
І лепшыя мае патонуць словы
У лебядзіным возеры тваім.

17 кастрычніка 1993

Не веру, што ён лепшы за мяне,
А хоць і лепшы — ўсё адно не веру.
Яму пашанцавала замяніць
Маё каханне на сваю хімеру.

Мяне сучешыць рэстаран «Патсдам»,
І зноў наймуся да цябе ў анёлы,
Не проста словы я табе аддам,
А старажытныя аддам глаголы.

Не толькі пакладу акропаль свой
Да ног тваіх, агнём пацалаваных,
А першаю біблейскаю вадой
Абмыю грэх, такі неспадзяваны;

І выцалую ночы ўсе і дні,
Напоўненыя не маёй уладай...
І, прагнучы да болю чысціні,—
Усё тваё не назаву я здрадай.

20 лістапада 1993

Я палюбіў дарогу начную
І палюбіў з нядаўняй пары
Рызыкі яснай тканіну льняную
Накідваць на вулічныя ліхтары.

І ў разуменні, што гэты занятак,
Пэўна, вар'яцкай душы акурат,—
Я між вар'ятаў усіх і вар'ятак
Самы шчаслівы на свеце вар'ят.

Я растлумачу, што значыць вар'яцтва —
Гэта, крануўшы мінулае тло,
Шчыра каханай жанчыне прызнацца,
Колькі ў цябе некаханых было.

Потым раскайвацца — жартам спытала,
Жартам і свой напай бы адказ...
Позна. Сляза налілася металам.
Стаў непрыступны алькоўны атлас.

Позна. Вяртайся асфальтавым долам,
Свечкі трамвайнай губляючы бліск.
Ноч не ўратуе Чырвоным касцёлам,
Домам урада, гасцініцай «Мінск»...

Цемру любі і дарогу начную,
З рызыкай яснай зайдзі ў казіно
Выйграць настрой, каб тканіну льняную
На дарагое накінуць акно.

5 снежня 1993

Снапок-букецік-матылѣк,
Чырвонай ніткаю звязаны,
У тытунёвы трапіў змрок
І задыхнуўся, пакараны
Табой і мною. Ад цябе
Я йшоў па Ракаўскім прадмесці,
І ў хлебным, снежаньскім цяпле
Пах тытуню губляўся дзесьці.
Зіма купляла свежы хлеб,
І я падумаў нечакана:
У гэтым снежаньскім цяпле б
Знайсці пачатак для рамана
Кароткага — ў адзін радок,
Аб тым, як трапіў у сутонне
Снапок-букецік-матылѣк
З маіх вачэй, з тваёй далоні...
Другім радком была б, відаць,
Зіма, і сцежка паўз пякарню,
І мара — шчыра шкадаваць,
Што патушыла ноч ліхтарню
Невыпадкова, а знарок,
Каб мы ні зблізку, ні здалёк
Не ўбачылі, што памірае
Снапок-букецік-матылѣк —
Твой падарунак, дарагая.

23 снежня 1993

На вуліцы Сухой у змроку радасным
Мы дыхалі забытаю лавандай,
Лагчынаю прыйшлі ў завулак Транспартны
І дом убачылі з бярозай і верандай,—

Драўляны сон. І ты ўздыхнула весела:
«Мы купім гэты сон — увесь ці частку,
Ці хоць веранду, што ў халодным месяцы
На рамантычную падобна пастку.

Пакуль у пастцы салавей з гародчыка
Не стоміцца круціць сваю катрынку,
Я нарадзіць табе хацела б хлопчыка,
Калі не хлопчыка — тады дзяўчынку...»

І змоўкла ты, як лютня адбалелая.
Я ўдзячны быў за гэтае прызнанне,
Як і за тое, што бяроза белая
Шумела, як метафара змяркання.

Не ведаю — маё яно ці ўкрадзена,
Але ж прыйшло такое разуменне:
Жанчына хоча больш, чым Богам дадзена,
Мужчына тое ж хоча, толькі меней.

І я вось гэтым «меней» заахвочаны,
І выбар свой апраўдваю высновай,
Што беларусы — нацыя жаночая
Не з бацькавай, а з матчынаю мовай...

Мы йшлі далей, і колер фіялетавы
Усё гусцеў і не рабіўся іншы,
І на Тэатр музычнае камедыі
Ляцелі фіялетавыя вішні.

27 студзеня 1994

Не маннай вусны пахнуць — ацэтонам
І пылам закулісным даміно,
І шкляр заместа шыбіны кардонам
Залечвае пабітае акно;

І Свіслач, як Венецыя ў тумане,
І гандаль на Нямізе — паляванне
Нязвычай ветлівасці на мяне:
«Что вам угодно?» «Бульбы ў чыгуне...»

І Лупанур, абсопліўшы манжэты,
Аўкцыённым грозіць малатком...
Ёсць буржуа, і ёсць яшчэ паэты,
І шчасце ёсць прачнуцца жабраком.

Але, напэўна, нечага я варты,
Калі пусцілі мой рэкламны міф
Бадзяцца па Купалаўскім тэатры
Паўгода на паўставачны тарыф.

Везувіем аглушаны, Раеўскі,
Жадаючы не надта дакучаць,
Адно што віжаваць за Дастаеўскім
Прасіў мяне — чытаць і скарачаць.

І я чытаў — прыходзіла бяссонне,
І скарачаў — стамлялася рука,
А паўз тэатр правозілі «Пагоню»
І ўносілі на жоўтае ЦэКа.

Не пакідаў ніякага я лішку,
З рамана п'есу выціскаў наўпрост
І князя недарэчнага, як мышку,
Лавіў за спінку, а часцей за хвост.

А Лупанур — то хціва, то гулліва —
З драматургічных высілкаў маіх
Пасмейваўся, але змаўкаў раўніва,
Як бачыў А.— адну ці нас дваіх.

У рэўнасці яго быў мудры вырак,
І я з тэатра збег, бо зразумеў,
Што я ў жыцці не драматург, а лірык,
Мой лёс — мяняць спадзеў на неспадзеў,

А. цалаваць у радасці замглёнай,
Боль запіваць гарачым малаком
І назіраць, як Лупанур натхнёна
Аўкцыённым грозіць малатком.

23 красавіка 1994

Вяртанне адбываецца паволі,
Заціснутае ў філігранны дрот,
І боль, забыты ў цёмнай альвеоле,
Б'е ў паднябенне, раздзірае рот...

Апошнюю я размяняю лепту
На прагу з фізіялагічных нор,
Каб дакрануцца да рукі тваёй і шэпту,
Замкнутыя на сухасць і мінор.

Назад ікону тройчы адцалую,
Якую цалаваў я тры разы,
Калі ляцела ты ў імглу чужую,
Страх пакідаючы на дне слязы.

Вярну наш травень — шосты дзень ягоны,
Напоены правансам да краёў!
Як трубадур дзеля цудоўнай донны,
Я для цябе прыручваў салаўёў;

На дробныя да зніку тэль-авівы
Я разбіваў вялікі тэль-авіў...
Апошні раз у гэты дзень шчаслівы
Перад расстаннем сокала злавіў.

І гэты дзень — адзіная патоля,
Якая прымушае зразумець,
Што ўсё цудоўнае вяртаецца паволі
І што жыццё лягчэйшае за смерць.

30 жніўня 1994

Пра вуліцу Уманскага хто б ведаў,
Ці паланіў бы гэты ўскрай душу,
Калі б не мы і не азартны ветах —
Адзін ліхтар на Брэсцкую шашу!

Калі б не пасажыры-чалавекі —
Стваральнікі бясконцай цеснаты;
Калі б не нашы клопаты пра лекі,
Пра грошы, дактароў і лёс пусты;

Каб не маё жаданне (шал юначы!)
На ручаіне рук тваіх і ног
Не з «Панарамы» шоўк валютны бачыць,
А з крамы орсаўскай лянок;

Каб не хваробы золата пустое,
Што наталіла вераснёвы пах
Галечаю і весялосцю тою,
Якая спіць у д'ябла на губах...

Але даволі сумных пералікаў!
Глядзіць ласкава на цябе круп'е,
Прамавугольнай цемры базіліка
На дзве гадзіны ўтулле нам дае.

І гэты ўскрай ускраем застаецца,
Хоць і спрабуе нам дапамагчы —
Ён стаўкаю апошняю кладзецца
На стол ігральны, тонучы ўначы.

7 кастрычніка 1994

Ты, як малітва да Бога,
Недашаптаная мной,—
Чыстага снегу знямога
Над беларускай зімой!

Бачыць такое магчыма
Хіба што ў райскім агні,
Дзе не старэюць жанчыны
І не канчаюцца дні...

Ты і ў калядную сцюжу
Шчодрая на цеплыню,
Кідаеш майскую ружу
Мне і марознаму дню.

Ты — ад нямоты збавенне,
Мой пурпуровы ўзвіў.
Знай — і тваё нараджэнне
Снег віфлеемскі спавіў.

27 снежня 1994

Ёсць нешта польскае ў табе — таемнасць тая,
Непадуладная Міцкевічу самому.
Я разгадаць яе не дам нікому,
Аднак і сам ніяк не разгадаю.

І не спрабую нават, не жадаю
І ведаю — да смерці маладому
Як добра быць, калі вартуюць стому
Падсвечнік бронзавы і свечка залатая...

Таемнасць, маладосць — бальзам адзіны,
Адзіны для мужчыны і жанчыны,
Які дапамагае не старэць.

Але мацней жаданне — піць і плакаць,
Крышталны туфлік твой мяняць на лапаць
І ні сяброў ні ворагаў не мець.

5 студзеня 1995

Ад снежня снеж, ад студзеня я студу
Адломваю незразумела як
І п'ю тады, мардуючы прастуду,
Не малако гарачае — каньяк.

Настояны на каранях зімовых
Калядных слоў, ён горлу аддае
Гаючую неспадзяванасць мовы
І якасці вакхічныя свае.

І так заўсёды — вечарамі, днямі
Наканавана з нейкае пары
Лячыцца словамі, іх каранямі,
Аптэчныя мінаючы дары.

І кашаль, глухнучы, брыльянтам свеціць
Ў аправе горла.

25 студзеня 1995

Восень у Версалі

Плача раяль, калі дождж не сціхае,
І мастакі пакідаюць Версаль,
Толькі паэт, той паэт, што кахае,
Шэпча: «Жэ тэм» у халодную даль.

Шчасцем забыты паэт —
З лёсам Рэмбо ці Верлена —
Піша класічны санет,
У рыфмах — крышталі.
На гіяцынтаў букет
Л'еца святло іпакрэны.
Просіць каханьня паэт,
І плача раяль.

Мокне мальберт. Ля фантанаў — нікога.
Золата дня пачынае старэць.
І на Парыж апусцела дарога,
Толькі санет можа сэрца сагрэць.

На Трыанон — і Малы, і Вялікі —
Восень кладзе гіяцынтавы след.
Паркаў пустых лебядзіныя клікі
Не пакідаюць класічны санет.

Без даты

Столменасць
ПАРЫЖАМ

МІЖНАРОДНА

СІМПОЗИУМ

Стомленасць Парыжам

ego-essai

1. Цікетка Маціса

У купэ сядзелі два пасажыры — вясковы кюрэ з Гароны і паэт. Кюрэ ехаў да брата ў Парыж, а паэт — на вайну. Паэт выбраў вайну, як кубак з ядам, хаця й ведаў, у якім кубку знаходзілася віно... У цягніку ж давялося перажыць прыкрою хвіліну шкадавання. Паэту здалося, што ягоны выбар — недаравальная легкадумнасць. Але ўжо нічога нельга было змяніць.

Ён спрабаваў думаць пра вясёлае, і нядаўняя пасцельная прыгода, якую пільна ахоўвалі нядрэмныя астры, навяла на фрывольную думку пра мінімум элегантнасці — жанчыне дастаткова мець прыгожыя ногі, а мужчыне — чыста вымытую галаву. Аднак думка гэтая не ўсцешыла паэта.

Як трывожнае супакаенне, перад ім паўставалі белыя лілей, астры, а таксама — рукі той жанчыны, з якою ён развітаўся ў німскай гасцініцы. Астраў было больш, чым лілей, і ў астрах патаналі пяшчотныя рукі...

— Пра што вы думаеце, сын мой?

— Пра астры.

Цягнік рухаўся марудна, шчодро ахвяруючы двум пасажырам шмат часу на гутарку. Гаварылі пра царкву, пра страту веры, пра знішчаныя вайною вінаграднікі ў Шампані і нават пра таемную змову, якая, на думку святара, існуе

паміж паэзіяй і смерцю. Вядома ж, пачуўшы пра гэтую «таемную змову», паэт ажывіўся і нават стаў у душы пасмейвацца з кюрэ: «Напэўна ж, святы айцец вершыкі піша!»

А той, не здагадваючыся, з кім размаўляе, сваю просценькую філасофію звёў да таго, што паэты наўмысна імкнуцца абудзіць у сабе дар фатальнага пра роцтва, што яны ўпэўнены — без фатальных прадказанняў іхні талент не спазнае найдасканалага выяўлення.

Паэт ледзьве стрымліваў свой непачцівы смех. Богу аднаму вядома — адкуль бярэцца весялосць. Толькі што паэт спрабаваў хоць неяк разварушыць сябе думкаю пра мінімум элегантнасці, але так і застаўся замкнёны ў сваім дарожным смутку, а гэты гаваркі поп не так словамі, як шчырай прастатой, за адно імгненне ўзяў і пацешыў. Меў жа нехта рацыю, калі сказаў: па дарозе на вайну балбатлівы святар — лепшы спадарожнік.

А кюрэ між тым захоплена тлумачыў:
— Яны таксама ўпэўнены, што наогул прадбачанне ўласнае смерці, нават выказанае вусна, вышэй за саму творчасць...

Паэт хацеў спытаць: «Хто вам сказаў пра гэта, айцец мой?» — але пабаяўся, што ў такім пытанні кюрэ адчуе для сябе здзеклівую нотку, таму толькі ўдакладніў:

— Вы гаворыце пра геніяў ці пра ўсіх?

— Пра большасць.

— Я згодзен з вамі, айцец мой. Большасць паэтаў і сапраўды вышэй за вершы ставіць фатальныя прадбачанні. І калі згадзіцца, што гэта ісціна, то тады наогул першым паэтам трэба лічыць Ісуса Хрыста. Ён жа не толькі прадбачыў сваю смерць, але да апошніх драбніц прадказаў усё, што было з ёю звязана.

Праўда, шкада, што Хрыстос — постаць міфічная.

Кюрэ трывожна хіснуўся:

— Сын мой, я не ведаю, ці можна Ісуса Хрыста лічыць першым паэтам, але Святое Пісанне мае шмат непасрэдных і ўскосных доказаў адносна таго, што наш Збавіцель існаваў фізічна.

— Калі так, то цікава было б пачуць хоць адзін доказ, але ўскосны, — голас паэта ўсё больш напаўняўся патаемным смехам.

— Амаль кожны верш Евангелля ўскосна сведчыць пра жывога Хрыста, — прастадушна адказаў кюрэ. — Але ж вам, я так разумею, патрэбен які-небудзь тэкстуальны прыклад?

— Так.

— Тады ўспомнім евангеліста Луку. У апошнім раздзеле свайго апавядання ён гаворыць, што паміж Ерусалімам і Эмаусам ляжыць адлегласць у шэсцьдзсят стадыяў. Гэта больш за два льё. Зірнуўшы на карту старажытнае Палесціны, лёгка пераканацца, што сапраўды паміж Ерусалімам і Эмаусам адлегласць большая за два льё.

— Магчыма, але што гэта даказвае?

— А тое, што сапраўды названыя паселішчы маюць паміж сабой дарогу ў шэсцьдзсят стадыяў.

— Добра, няхай так, — недаўменна згадзіўся паэт, — але няўжо з гэтай звычайнай тапаграфічнай дакладнасці вынікае, што Хрыстос — рэальная асоба?

— Сын мой, евангеліст Лука, як, дарэчы, і астатнія евангелісты, апавядае толькі аб тым, што было. Быў Ерусалім, быў Эмаус, і была паміж імі дакладна вымераная дарога. Усё гэта й цяпер ёсць! («Няўжо?!» — у вачах паэта зайграла неўтаймаваная іронія.) І цяпер паміж Ерусалімам і Эмаусам вы налічыце ўсё тых ж нязменных шэсцьдзсят стадыяў. Праўда, ад Эмауса засталіся адно руіны. Але гэта так, да

слова... І быў Ісус Хрыстос, як вы сказалі, — рэальная асоба. Ён з'явіўся на той дарозе, каб пачуць адказ Клеопы. Яшчэ раз кажу вам, сын мой, быў такі чалавек Ісус Хрыстос. Чалавек. Ерусалім, руіны Эмауса, дарога ў шэсцьдзсят стадыяў — засталіся, аднак жа людзі, на жаль, па дзве тысячы гадоў не жывуць.

Задаволены сабою, сваім «ускосным» доказам, кюрэ лагодна паглядзеў на паэта, але паэту ўсё пачутае здалося чыстай схаластыкай.

Па сутане кюрэ прабегла святло — тонкая сонечная сцяблінка, і паэту зноў прыгадаліся астры. Астрам было цесна ў сціплым паліваным збаночку і хладна ў вадзе. Як юныя танцоркі, яны стаялі на пуантах, прагнучы выбавіцца з керамічнага змроку. Яны хацелі вольна танцаваць у паветры шчаслівага пакоя.

— Пра што вы думаеце, сын мой?

— Пра астры.

— Зноў пра астры?! Думайце пра лілеі — кветкі евангельскія. Але я, здаецца, разумею вас...

І тут адбылося зусім нечаканае.

Са свайго лёгкага багажу кюрэ дастаў невялікую фанерынку, шырынёю з далонь. На фанерынцы была намалевана астра.

Паэт ахнуў — не нейкае там рапэнавае саматужніцтва, а цудоўны мажорны матыў, касмічна-дзікая расліна з палітры майстра! Астра хавалася ў блакітны цені і свяцілася праз яго, як праз тонкі шыфон, і была вільготная, як жаданае лона.

Кюрэ пахваліўся:

— Эцюд мсье Маціса. Вы, напэўна ж, хочаце ведаць, як ён апынуўся ў мяне? Выпрасіў у брата і вось важу з сабою. Як талісман. Мой брат у Парыжы мае кветкавы магазінчык, і аднойчы туды завітаў Маціс. Ён шукаў нейкія асаблівыя астры, невядомыя нават батанікам. І вось на гэтай фанерынцы мастак

паказаў брату, якія астры яму патрэбныя. Я не вялікі прыхільнік сучаснага жывапісу, але ў гэтых фарбах ёсць боскае адкрыццё. Ці не так?

Паэт глядзеў на эцюд, як на спрыяльны знак лёсу. Гэты квадрат фанеры, выпадкова ператвораны ў шэдэўр, павінен стаць ягоным. За любыя грошы!

— Я бачу, што вы артыст, — раптоўна прамовіў кюрэ, — бярыце, астра ваша. Я, мусіць, адзіны святар, які заместа Бібліі ахвяруе абаронцу Францыі твор мастацтва.

На цудоўны дарунак трэба адказаць гэтакім жа дарункам. І шчаслівы паэт падараваў шчодраму кюрэ сваю кнігу, надпісаўшы яе — Гіём Апалінэр.

Пісьмо майго эсэ пераможна адвольнае. Выдумка — асноўная мая дарадчыца, таму мне зусім не здаецца дзіўнай думка, што вясковы кюрэ з Гароны падараваў Апалінэру не эцюд Маціса, а давид-гарадоцкую цікетку! Я веру, што гэта так, бо ўсе кветкі, маляваныя на фанеры, адразу набываюць у маім уяўленні цікетачны «статус». Менавіта цікетачны, нягледзячы на тое, хто іх маляваў і калі — маэстра Маціс на пачатку стагоддзя ці мой сын-ліцэіст на яго схіле. Аўтарства, час і нават выкананне не маюць істотнага значэння. Галоўнае — самі кветкі на блакітнай паверхні фанернага квадрата ці прамавугольніка.

Я збіраюся ў Парыж і бяру з сабою цікеткі. Маляўнічым веерам яны ляжаць на маім пісьмовым стале. Петунія, коўрыкі, настуркі, сальвія, карона, кларкія, аквілегія... На маім пісьмовым стале — мініяцюрны сад, густы гаспадарчы жывапіс, свядомая спрошчана-насць фактуры, рытмічныя контуры, дэкарацыйна-плоскаснае пісьмо, заўсёдная святочнасць і супакаен-

не. На кожнай цікетцы — кветка, некалькі кветак або цэлае суквецце.

Не стульваючы вуснаў, вымаўляю тры сінічныя склады ці-кет-ка, і па языку струменіць гальская прахалода.

Цікетка — французскае *étiquette* ў давид-гарадоцкім вымаўленні.

У дзяцінстве цікеткі былі маімі цацкамі. З іх я будаваў фінскія домікі, кітайскія пагады, нават варажыў на іх — гэта значыць глядзеў на цікеткі ўважліва, па-дзіцячы сур'ёзна, а белыя пялёсткі абрываў з кветак, папярэдне выразаных з блакнотнага лістка.

У Маскве, у ДOME Герцэна¹, цікеткі замянялі мне ігральныя карты. Я старанна ператасоўваў іх і раскладваў пасьянс, вельмі спадзеючыся, што выпадзе шчаслівая кветка. Мне была патрэбна шчаслівая кветка, асабліва тады, калі па-вар'яцку прыгнятаў сябе самазабойчай эстэтыкай Малармэ і зусім заставаўся без слоў, калі не хапала сіл бог ведае ў які ўжо раз (соты! тысячны!) ісці на Валхонку, каб зноў і зноў апынуцца ў еўрапейскім раі пушкінскага музея...

Васнянікі — гандляры насеннем кветак — у польскія часы выстаўлялі на базарах над сваімі доўгімі сталамі плакаты з надпісам: *Nasiona ogrodniczy*. Пасля здагадаліся расквецціць насенныя сталы маляванай фанерай. Так і з'явіліся цікеткі — мініяцюрны наіўны жывапіс, старанны рэкламны служба вечна капрызнай Флары.

Ні ў альбомы, ні ў музеі цікеткі пакуль што не трапілі. Яны ўсё яшчэ на базарах — кожная ў сваёй торбе, у сваім насенні. Каб упэўніцца, што гэта так, варта схадзіць на тую ж мінскую Камароўку ці на які іншы рынак.

¹ Неафіцыйная назва Літаратурнага інстытута.

Стыль цікеткі народжаны давид-гарадоцкім клопатам; стыль не прыдуманы, а таленавіта ўгаданы, наваяны прысутнасцю блізкай Еўропы, таму цікетка — інтуітыўны працяг фавістычнага і прымітывіскага жывапісу, мацісаўска-русаісцкае каляровае водгулле, а таксама — лагодны павеў рускага авангарда. Бубновавалетавец Ілья Машкоў цікетачна намалюваў сваю «Бягонію», Павел Кузняцоў — «Чырвоныя кветкі», а Марцірос Сар'ян адзін з нацюрмортаў 1913 года...

Сыса, Тукін, Цубер — прозвішчы давид-гарадоцкіх мастакоў, але гэтыя прозвішчы не прачытаеш на цікетках, бо на цікетках пішуцца толькі назвы кветак.

Я бяру ў Парыж самае вартаснае і няхай запознена, але ўсё ж узбагачу жывапісную калекцыю Апалінара, да дзікай астры Маціса далучу кветкі, прыручаныя давид-гарадоцкімі майстрамі. Пакуль жа, стомлены круглай, як перакулена ратонда, поўняю, пішу сваёй неразгаданай А. на краёчку нябеснай паперы кароткі развітальны ліст: «...такую ж месячную ноч аднойчы ў жніўні я ўбачыў у Давыд-Гарадку. Успомні, любая, тое маё шчаслівае ўзрушэнне: яркашафраннае святло поўнага месяца прымусіла мяне выйсці на ганак. Там я адчуў тваю прысутнасць, тваё золата, твой зялёны блакіт... І мне адразу ж захацелася ў Мінск. У Парыжы са мною адбудзецца тое ж».

2. Яшчэ адно развітанне

Я музычна развітаўся з А. і гэтак жа паспрабую развітацца са сваім першым сябрам па ДOME Герцэна — далікатным паэтам, які сказаў пра А.: «...зайзд-рошчу гэтай жанчыне».

Я, вядома, не спытаў, чаму ён зайздросціць, бо адразу адчуў, што ягоная зайздрасць — ажурная загадка, эзолавая чарацінка, якою дакранаюцца да еўрапейскай Ліліт і памагаюць разблытваць тонкае плеціва семантыкі, каб жанчыну-абстракцыю ператварыць у жанчыну-сястру.

Сястра — крухмальны матылёк на трыумфальным пюпітры; Ся-стра — адзіныя два склады, якія вымаўляе канцэртная ластаўка і з чатырохмоўнага Менска даносіць іх у венскі лес. Ясны страх утварае гэтае міласэрнае слова, і пад светлай лямпаю гэтага цудоўнага страху мая любімая проза — раман «Сястра» — прачытваецца як жаданы сон.

Калі сумую па юным крэпдэшыне начной маладосці, той самай, над якою свеціць маланкавы атрамант эпістальных зор; калі душу сціскае шыпшынавы абруч узвышанскага Менска — заўсёды перачытваю гэтую франтонную прозу, вылепленую з вакзальнае гліны і ўмацаваную клавесіннымі струнамі. Рэальна бачнае адразу патухае, і за калючую сцябліну я выхопліваю ласкавы змрок мінулага, і апынаюся ў кавярні, што некалі была на Каломенскай, непадалёк ад Віленскага базарчыка, і чакаю там Вацю Браніслаўца...

Ваця з'яўляўся, як аглушанае цягнікамі прыстанцыйнае безназоўнае дрэва, якому сваімі маладымі, але ўжо ўкамянелымі галінамі няма каго цешыць. Няўцямна аглядаў дымную кавярню, мусіць, шукаў, каб з кім пасварыцца, але нікога прыдатнага дзеля сваркі не знаходзіў, таму незадаволена хаваўся ў цёмным кутку, дзе было вольнае крэсла.

Вясёлы падавальшчык прыносіў яму піва, але Ваця не заўважаў ні падавальшчыка, ні яго весялосці — так і праседжваў нерухома ў сваім панурым кутку да самай апоўначы, да той цёплай вугальнай цемры, што

заўсёды поўная правінцыйным жаданнем незадаволеных вандроўнікаў заваяваць свет.

Забыты спакоем, Ваця думаў пра Сястру.

Я ніколі не трывожыў яго, дапіваў сваё піва і выходзіў з кавярні. Мяне цешыла тое, што я зноў убачыў Вацю Браніслаўца — лірычнага пакутніка, няспраўджанага паэта. Літаратурных герояў не трэба трывожыць нават і тады, калі вы маеце шчаслівую магчымасць за калючую сцябліну выхопліваць ласкавы змрок мінулага. Інакш хлеб літаратуры ператворыцца ў камень жыцця.

Я йшоў па Каломенскай, і вакол мяне цягнуўся фартэп'яны гай менскага змяркання.

Я ведаў, што ўбачу яшчэ і цырульніка Абрама Ватасона, што пачую яго прафесійнае прызнанне: «Я паразумнеў, голячы разумныя твары». О, мне заўсёды хацелася на яве дакрануцца да прачытанага, зноў і зноў хацелася чуць з вуснаў цырульніка іранічную самаатэстацыю, у якой на яркае імгненне ўзвышанскі Менск ператвараўся ў местачковы Ерусалім.

І я пачуў тое дасціпнае прызнанне; і Абрам з блакітнай брытвай у руцэ, чарговы раз прамовіўшы: «Я паразумнеў...» — не заўважыў мяне, бо і ў яго цырульні, як і ў той дымнай кавярні, было людна.

На Койданаўскай юны нячэсаны маладняковец з папяроскаю за чырвоным вухам і чырвоным касніком на грудзях лаяў Змітрака Бядулю, а побач з маладнякоўцам стаяла чарнявая маладнякоўка і таксама нешта пагрозліва выкрыквала. Ужо з месяца, як яны жывуць разам, і ўжо з месяца, як не змаўкае лямант у іхніх забабонных сем'ях. А як жа можна без ляманту, калі ён — гой, а яна — яўрэйка, калі ні яго, ні яе бацькі не давалі згоду на іхні шлюб?! А цяпер, вядома, не даюць грошай — ні царскіх, схаваных, ні

новых, савецкіх, і літаратурным рэвалюцыянерам даводзіцца жыць у нейкай халоднай будцы на Койданаўскай. Раз на дзень яны распальваюць пагнуты прымус, а найчасцей — грэюцца сваімі нішчымнымі пачуццямі ды такім вольным змаганнем з буржуазнымі тыпамі ў беларускім пісьменстве...

Мы суіснуем з яўрэямі павярхоўна, рэдка пераплятаемся каранямі — часцей кронамі. Паміж імі, старажытнымі музыкамі, і намі, маладымі танцорамі, здараецца, ірвуцца струны і лопаюцца бубны, і глыбее непераадольны егіпецкі пясок, на якім, акрамя пакуты і злавеснага ценю Тарквемады, нічога не вырастае...

Па-над Свіслаччу, на Прыбярэжнай вуліцы, я слухаў званы, распознаючы ў іхняй музыцы малады візантыйскі смутак. Я ўзвышаўся над медным вопытам сталасці і за адну хвіліну нанова пражываў усё сваё дзяцінства — за тую самую касмічную хвіліну, за якую сваё дзяцінства пражывала і Сястра — хутаранская каралеўна Маня Ірмалевічанка...

Праз адбеленыя палотны вечаровага Менска праступалі парыжскія настальгічныя контуры, і я шкадаваў, што ў Парыжы — гэтым мастацкім Ерусаліме — ніколі не былі паэты, якія, маючы талент усясветны, усё ж павінны былі там пабываць. Сярод іх — і Янка Купала. Магчыма, я памыляюся, кажучы: мусілі; магчыма, шкадаванне маё зусім няпэўнае. Аднак жа пэўна тое, што вынікла яно з мінорнай загадкавай ноты Міхася Стральцова, якая невыпадкова пачулася мне ва ўзвышанскім Менску: «...ты вольны ніколі не быў ні на Міжземным моры, ні ў Парыжы...»

Я сяду на вадэвільную конку і ехаў з Пляца Волі да Брэсцкага вакзала, шчодро залітага злёным брызентавым дажджом; ехаў, каб толькі ехаць, бо ніякага пільнага клопату ў мяне не было, бо, нягледзячы на

змярканне, душу цешыла і супакойвала ранішняя лёгкасць.

Самы лепшы адпачынак — ехаць у дождж на концы, і я цудоўна адпачываў, зазіраючы ў фіялетавыя калюгі, у якія траплялі і не танулі квадратналобыя ліхтары Бабруйскай вуліцы.

Я не шкадаваў, не ўздыхаў і не плакаў.

Я прамінаў Бабруйскую вуліцу, ехаў па Маскоўскай, і Брэсцкі вакзал сустракаў мяне кадзільным дымам.

Брэсцкі вакзал выносіў у Еўропу, нібы на могілкі, чыгунныя труны з дубовымі хмарамі і льяным далаглядам...

Але ж надоўга калючая сцябліна ніколі не заставалася ў маёй далоні. Ласкавы змрок мінулага пакідаў мяне, праплыўшы над кафэ «Penguin», над яго плоскім дахам, улагоджаным то вучнёўскім трэмала, то непрафесійным мецца-сапрана. Ласкавы змрок хаваўся пад кітайскія дываны прывіднай гасцініцы «Европа». І тады з Менска я вяртаўся ў Мінск і з жалем глядзеў на любімую прозу, разгорнутую на непрытомнай фразе, — «Навокал маўчыць дзерава, камень і жалеза».

Неяк уночы, спрабуючы злавіць калючую сцябліну, я ніяк не мог заснуць, і тады з усяго карыснага, на што ў тую хвіліну быў здатны, выбраў адно — да гастраномнага ранку глядзеў са свайго чацвёртага паверха на рэўматычныя дзверы аптэкі, што, дыхаючы багдадскім алеем, неонава пакалыхваліся насупраць майго нямецкага дома, — і да ранку ж, да першага гастраномнага крыку, экстатычна паўтараў: «...навокал маўчыць дзерава, камень і жалеза... Навокал маўчыць дзерава, камень і жалеза...»

Я ведаў, што пасля гэтае ночы пазваню свайму сябру, і мы пойдзем на Даўгабродскую вуліцу, і над

намі канцэртная ластаўка будзе па складах вымаўляць міласэрнае слова Сястра.

«...зайздросчу гэтай жанчыне»,— сказаў пра А. мой сябар, першы садоўнік беларускага альпінарыя, ахоўнік таго нязвычайнага камяністага саду, у якім растуць лазуритныя кветкі для цудоўных капрызніц.

У Заходнім Берліне я бачыў скульптурны партрэт найцудоўнай егіпецкай капрызніцы, якая злавала на Тутмеса, што забыўся стварыць для яе лазуритныя кветкі. І вось памылка забыўлівага Тутмеса выпраўлена, у беларускім альпінарыі выраслі гэтыя кветкі.

Зрэшты, мой сябар і сам — апостал забыўлівасці. Ён з тых непрактычных філосафаў, якім заўсёды трэба напамінаць, што яны яшчэ і паэты, што яны ажурна дакраналіся да еўрапейскай Ліліт, а таксама, зусім не ведаючы аб тым, выправілі памылку старажытнага скульптара. Праз неверагодную сваю забыўлівасць мой сябар сцвярджае, што нарадзіўся ў 1950 годзе. Аднак жа будзе бліжэй да праўды, калі пашпартны год ягонага нараджэння чытаць у адваротным парадку лічбаў...

Мы йшлі на Даўгабродскую і ў адным з падземных пераходаў купілі аранжавыя гваздзікі. Я падумаў: не толькі дзеля зручнасці музыканты, жабракі і гандляры займаюць у падземных пераходах месца каля сцяны. Дзеля бяспекі таксама. Калі бетонная столія пад аўтамабільным ці нейкім іншым баластам праломіцца, то асноўны яе цяжар абрынецца на сярэдзіну тунеля — якраз туды, дзе звычайна знаходзяцца тыя, хто слухае музыку, падае міласціну і купляе кветкі.

На Даўгабродскай галодныя кулакі ветру таўклі ў пластмасавую раскошу паслякамуністычных шылдаў. Аглушаныя шылды маўчалі, як замкнуты раяль. Як і тыя, што ў рамане «Сястра», гэтыя шылды ўжо таксама пакінулі змагацца за сваю дасканаласць.

Я бараніў ад ветру гваздзікі, чуючы, як стары Менск блукае па цемры архіўнай паперы і сагравае ў грубых далонях мяккія знакі ранейшага правапісу; як ён лакаматыўна аплаквае страту Брэсцкага вакзала. І пад гэты плач я пачынаў расказваць сябру пра фурмана з рычажнымі лейцамі — машыніста Панкрата Мялюжыча. Я задыхаўся ад металічнае напругі. Як вершы, чытаў на памяць радкі, што пахлі волкай воляю і яшчэ нечым, фізічна невытлумачальным: «...у гадзіну ночы ён павядзе адухоўленае жалеза і сотні людзей у прасторы зямлі... зямля адкрые грудзі свае; на іх паўстане вялікасць адной з формаў існавання свету».

Мяне палохаў безвыніковы боль, імя якому — свет. Ён утвараў непрystупны славянскі камень, на які бяскрылаю птушкаю апусцілася наша душа.

У кавярні на Каломенскай сам-насам з болем, з яго адвечнаю безвыніковасцю застаўся Ваця Браніславец. Аўтарская здагадка: «І, можа, быў боль гэты толькі лініяй, на якую нанізвалася блытаная навала праяў свету...» — не суцяшала Вацю, а толькі павялічвала яго незадаволенасць і самоту. Яму, вандроўнаму скептыку, неўладкаванаму жыхару маладой сталіцы, чуўся ў гэтай здагадцы непераадольны холад правінцыі...

Мы прыйшлі на Вайсковыя могілкі, на магілу аўтара «Сястры», ведаючы, што над ёю звісае шыпшынавы абруч узвышанскага Менска. Немагчыма пазбавіцца правінцыйнага холаду, не абдзёршы аб гэты абруч свае далоні, як і немагчыма перад Парыжам пасапраўднаму развітацца з сябрам, не змеўшы з дарогое магілы чырвоны пластмасавы цюльпан.

3. Творчасць

У меладзінным кафэ, што на вуліцы Рывалі, разам з электронным рахункам за каву гарсон прынёс мне і забытую старонку з майго дзённіка, датаваную 22.08.1988 г. Я прачытаў: «Чаго я баюся. Баюся міліцыі, выступаць з трыбуны, згубіць ключ ад кватэры, жыць разам з бацькамі; баюся вакзалаў, аэрапортаў, аўтобусных; баюся, што не ўбачу Парыж (!), што праз гадоў дваццаць не зразумею сына, што страчу спакойнае жыццё; баюся паездак у калгас, баюся памерці ад цяжкой і доўгай хваробы; баюся застацца сярэднім паэтам...»

Сярод усіх маіх ранейшых уяўных і праўдзівых страхав у гэтым хаатычным пераліку самы найбольшы — страх, пазначаны клічнікам.

Так, я вельмі баяўся, што не ўбачу Парыж.

І вось — Парыж перада мною, горад знаёмых сюжэтаў і колераў, да банальнасці класічных сілуэтаў і архітэктурных ліній.

Але я хачу ўбачыць свой Парыж, таму міжволі імкнуся ператварыцца ў мастака-дзікуна, імкнуся ўвасобіцца ў тую дакніжную істоту, якая мае ясны зрок, незатуманены чужымі ўражаннямі.

Парыж устойлівы, а мне хочацца ўбачыць ягоную няўстойлівасць; ён — вечнасвяточны, а я рады буду не заўважыць яго святочныя колеры. Я згодны на ўсё, нават на тое, калі мой Парыж патоне ў глухой нябеснай гліне, баязліва схаваецца за цьмянай зелянінаю дрэў. Нават за дубовай рамаю карціны!

Убачыць такі Парыж — вялікая спакуса, аднак жа — і немагчымая мара, бо Парыж знаёмых сюжэтаў і колераў непераадольны. Ні на міг ён не супакоіцца ўва мне, як жытні шэпт крыві.

Магчыма, стылёвая ашчаднасць, скупасць пісьма

(але не скупасць фантазіі!) дапаможа мне знайсці свой Парыж, бо мне здаецца, што скупое пісьмо здатнае найглыбей выявіць жаданні паэта. І наогул я ўсё больш і больш веру ў тое, што нашае стагоддзе задумвалася нястомным Госпадам як стагоддзе аскетычнай творчасці, як стагоддзе слова, а не слоў. І, вядома ж, мае рацыю той, хто ўпэўнены, што новае нараджаецца не ў ідэі, а ў яе сціслым увасабленні, што паэт, забываючы нават пра мову, павінен існаваць паміж уяўленнем і каханнем.

Аднак намеры Божыя не спраўдзіліся — слова не перамагло словы, творчасць не ўзвысілася над рамяством, таму стагоддзе нашае ўдвая бяднейшае, чым папярэдняе. А наперадзе — стагоддзе суцэльнай мастацкай галечы, пара камп'ютэрных пачуццяў. І ці застанеца тады хоць спадзяванне на слова, на ягоную першаісную вартасць? Пытанне амаль дзіцячае...

Зрэшты, мне пашанцавала, бо я прыехаў у Парыж, у якім яшчэ жыве смутак па аскетычнай творчасці, па скупым пісьме і па ўсім тым прыгожым і дарагім, што здзіўляе, супакойвае і без чаго душа задыхаецца. Я прыехаў у сваю шчаслівую пару, калі жаданне жыць яшчэ прыносіць асалоду, калі старасць яшчэ не кранула ні майго аблічча, ні маёй душы.

Я прыехаў у празрысты могільнік зялёных аптэчных крыжоў, у неонавым святле якіх тужлівыя афішы канканна запрашаюць на выстаўку плакатаў Тулуз-Латрэка.

Я ў тым шчаслівым узросце мужчынскае незалежнасці, калі жанчына, нават каханая, патрэбная не заўсёды, а толькі ў пэўны момант радасці.

Але я не адыходжу далёка ад магазінаў, дзе прадаюць кветкі, бо ў любое імгненне мяне можа паклікаць А. — мая заўсёдная парыжанка.

Не забываючы пра кветкі, апынаюся на Пон дэ

Ар, на мосце Мастацтваў, уяўляю плошчу Дафіна і тонкі срэбны пярсцёнак на фоне шампанскага. Гэтага ўяўлення дастаткова, каб супакоіць стомленыя вочы.

4. За небакраем Еўропы

Мне падабаецца летуценная формула: чым больш прыгажунь, тым багацейшы горад. Але паводле яе Парыж бяднейшы нават за Баранавічы. Шукаючы сапраўдную грацыю, мне давялося-такі пахадзіць па ягоных бясконцых бульварах ды авеню.

Я сустрэў запамінальную парыжанку ўсё на тым жа пешаходным Пон дэ Ар і паспеў заўважыць, што ад яе з'яўлення каменная аркада суседняга Новага моста адразу ж ператварылася ў далікатны керамічны грабеньчык, апушчаны Генрыхам IV у афрыканскую прычоску Сены.

Парыжанка йшла пластычна-паслухмянай хадю дзягілеўскай рабыні. Яна была ў лёгкім паліто, праз якое вясновым полымем святлелі рамонкавыя грудзі. Аднак больш уражвала адкрытая шыя — яе гіпертрафіраваныя контуры. Шыя была падобная на журботны цыліндр, апавіты эндакрынным неспакоем. Я пашкадаваў, што не меў пры сабе тэрыят. Каб хоць як суцешыць прыгажуню, я дакрануўся да яе рамонкавых грудзей. Трэба сказаць, што на Пон дэ Ар такая вольнасць успрымаецца жанчынамі як ласкавы жэст увагі.

Уздыхнуўшы, як флейта, прыгажуня спынілася, і я падумаў, што ўсё ж недарма будавалі мост Мастацтваў, калі на ім адбываюцца такія сустрэчы. Увогуле ж, парыжскія масты выніклі не з глухой экана-

мічнай неабходнасці, а з яркай эстэтычнай перспектывы. Іх узводзілі дзеля раманаў Заля, вершаў Апалінэра, карцін імпрэсіяністаў. Але... Адзін з гэтых мастоў старанна пабудавалі для кармацкага пакутніка Поля Цэлана.

Усё той жа ветлівы гарсон з недалёкай адсюль вуліцы Рывалі па сцэнічных усходцах элегантна ўзбег на Пон дэ Ар і падаў мне новую дзённікавую старонку, датаваную 20.10.1991 г. Я прачытаў: «Буду гаварыць з А. пра матчын гарод, бо кветкі яго ўвайшлі ў мае акропальскія вершы; буду гаварыць пра Поля Цэлана, якога заўсёды ўспамінаю, калі праходжу ўвечары па-над Свіслаччу; буду гаварыць пра маскарадную ўпартасць, з якою людзі штодня лепшае адзенне мяняюць на горшае і наадварот; буду гаварыць пра смерць паэтаў у прасторы (...Цэлан)».

Дык вось, згадка пра смерць паэтаў у прасторы — гэта згадка пра адзін з парыжскіх мастоў, які стаўся апошнім парогам для Поля Цэлана. Цяпер пра гэты мост, як пра радок з біяграфіі паэта, успамінаюць і беларускія вучні Цэлана, рацыянальныя вынаходнікі недасяжнага шляху за небакрый Еўропы. Яны імкнуцца за еўрапейскі небакрый, і ўслед за імі імкнецца наша спрадвечная няспраўджанасць. Яны ведаюць, што сыходзіць з гэтага шляху не варта, нягледзячы на тое, што часам ён бывае легкаважна зваблівы, як райскі яблык.

Дзягілеўская рабыня ўважліва праглядзела маю дзённікавую старонку, нібыта на ёй былі не беларускія словы, а графічныя накіды нейкіх экзатычных танцавальных практыкаванняў.

Яна не ведала, хто такі Польш Цэлан, нешта аддаленае чула пра Піёма Апалінэра, але гэта зусім не перашкодзіла ёй упэўнена паразважаць пра шлях за небакрый Еўропы, нават выказаць свае какетлівыя

здагадкі: магчыма, гэты шлях пачынаецца адсюль, з Пон дэ Ар, адкуль — зірніце! — збягае на набярэжную Луўра, вяртаючыся на вуліцу Рывалі, клапатлівы гарсон. А магчыма, і з трубна-драцяной вышыні Цэнтра імя Пампіду.

Яна паказала на неба, некуды за Бульвар Себастопаль, і тут жа растлумачыла: з той вышыні ў яснае надвор'е добра відаць, як з візантыйскіх купалоў царквы Сакрэ-Кёр ападаюць на ўзгоркавы дол Манмартра сонечныя яблыкі...

А далей яна гаварыла пра неба, якое цяжэе ад жаночай незадаволенасці, пра воблакі, якія над Люксембургскім садам набываюць фалічныя контуры, пра пяшчотнага госця, што, увайшоўшы ў німфічную глыбіню, пакідае там навальнічны нектар. Гаварыла нават пра тое, што дарагія тканіны — ядвабы, аксаміты, парча — заўсёды зайздросцяць звычайным ільняным прасцінам...

Жаночая шчырасць на Пон дэ Ар, як сукенка Касталіі, — самая празрыстая ў свеце. Ад яе на стомленай вадзе Сены не застаецца нават ценю. Я паглядзеў на ваду, на трапяткі шаўкавісты шыфон маруднай плыні, і пераканаўся, што гэта так. Прыгнечаная прысутнасцю нізкага неба, вада не заўважала фрывольнай гульні легкадумнага пачуцця...

Непадалёку ад нас малады мастак пачаў уста наўліваць мальберт, заклапочана вышукваючы эцюдны матыў.

У дзягілеўскай рабыні пацямнелі вочы — яе гулівага настрою як і не было. З нежаночай лютасцю яна паглядзела на маладога мастака. Пасля растлумачыла: «Бачыць іх не магу, гэтых рапэнаў! Мой муж таксама рапэн!» І пайшла ў бок Луўра, ператварыўшы пешаходны мост у клавесінны перазоў, ахінуты вачкальным смуткам — ад сапрадна да тэнару.

Шмат раптоўных сустрэч з прыгожымі жанчынамі адбываецца толькі таму, каб ужо ніколі болей не адбыцца. Ёсць у гэтых сустрэчах нешта хімерычнае, нават прыкрае. Але іншым разам здараецца амаль дзівоснае — яны нібыта абуджаюць дадатковы зрок, робяць душу фізічна праніклівай. Спатканне з дзягілеўскай рабыняй было менавіта такім. Праз некалькі дзён мы зноў сустрэліся, а пакуль я застаўся адзін і шкадаваў, што не паспеў ёй сказаць: мастак і жанчына — тое пачуццёва-расліннае плеціва, праз якое праходзяць электрычныя драты. Каб дамагчыся сваёй абсалютнай радасці, жанчына мусіць палюбіць у мастаку мастака, а пасля ўжо мужчыну. І гэтану паспрыяе светлакрылы малюнак Пон дэ Ар, што ў сонечны дзень успыхне на стомленай вадзе.

Вазьмі на памяць гэты малюнак, дзягілеўская рабыня! Ён паможа зразумець, што напачатку тваё хараство павінна ажывіць палітру — гэта значыць ператварыць мужчыну ў мастака і толькі пасля ўжо — мастака ў мужчыну. Ты чуеш мяне, парыжанка: п а с л я, калі над Люксембургскім садам праплыве першы сарамлівы контур...

Жаночая неўраўнаважанасць тоесная змроку нястворанай кнігі — маёй лепшай кнігі — да якой я павучнёўску цягну рукі і з болям адчуваю, што мяне душыць родная мова, што яна абмяжоўвае маё патаемнае жаданне стаць іншым. Не, я не збіраюся пакідаць сваю мову, як пра гэта класічна марылі паэты з больш сталых літаратур, але ўсё часцей і часцей мне бракуе слоў, каб выказацца да самай дасканалай чысціні. І я адчуваю, што застаюся толькі беларускім паэтам. Прызвычаены лексічны далягляд прыгнятае мяне горш за любога турэмшчыка, а пяць тамоў тлумачальнага слоўніка навісаюць над галавой, як украдзеныя пяць гадоў жыцця. Мне хочацца знік-

нуць назусім ці ператварыцца ў славутую Васілёвую кропку — тую самую, што абараняецца панцырам.

— Тата, а як можа абараняцца кропка, калі яе б'юць па галаве? — спытаў неяк Васіль і сам жа адказаў: — Панцырам.

Але ж якая гэта радасць раптоўна пачуць: «Мне падабаецца беларуская мова!» Пачуць ад жанчыны, якая на сваіх юных вуснах прынесла мне парнаскі снег.

Яшчэ зусім нядаўна я цешыўся з тых прыгожых абстракцый, што гэтая жанчына забірае мой страх перад смерцю, што з ёю можна гаварыць пра Дастаеўскага і пра вышэйшую ідэю на зямлі — ідэю неўміручасці душы. А цяпер мяне радуе яе спажыўнае, як хлеб, як малако, прызнанне: «Любы, беларуская мова мне робіцца блізкай, і калі цябе няма са мною, я заўсёды слухаю беларускае радыё». І цяпер я найбольш упэўнены, што каханая жанчына — заўсёды жанчына прыгожая і толькі для яе адной падымаюцца тэатральныя заслоны, нотныя знакі ператвараюцца ў гукі і пішуцца гэтыя радкі...

Нерухомая Сена пахне фанерай кульгавых мальбертаў і мастыхінавым жалезам. З усіх рэк гэтая рака найбольш падпарадкавана творчасці і нават людзей-неартыстаў змушае быць творцамі. Таму не дзеля рыбацкае ўдачы і не дзеля кулінарнае радасці, а толькі дзеля нязвыклага нацюрморта «Рыбіна-волат» (і ў гэтым сумненні ніякага!), нікому невядомы Марк Шалан, ператварыўшы вежу Эйфеля ў вудзільна, злавіў у Сене саракакілаграмовага шчупака.

5. На пыльным еўрапейскім лісці

На вуліцы Рывалі я палюбіў меладзіннае кафэ і пазнаёміўся з гарсонам. Я даведаўся, што ён аксітанец, што ён любіць каталонскія песні і носіць у сэрцы спадчынную крыўду на французаў. Некалі паўночная Францыя задушыла яго маленькую паўднёвую краіну, забараніла аксітанскую мову, разбурыла замкі. У дакор сённяшнім парыжанам гарсон вывесіў над малахітавай стойкаю бара вялізны чорна-белы фотаздымак адноўленай высакагорнай крэпасці Фуа, як адзін з галоўных сімвалаў аксітанскае пакуты і мужнасці...

Іграючы моцнымі рукамі тэнісіста, аксітанец частуе мяне ранішнім півам, грыбамі з Лімузена, гусінай пячонкай і нечакана просіць што-небудзь прачытаць па-беларуску.

І я запрашаю яго ў Дом Герцэна — у светлы бібліятэчны падвал, дзе ўпершыню даведаўся пра лодачку, якая «...уся белая, з сіняй аздобкай уздоўж борта, і яна ціха-ціха плыла па спакойным дрымотным моры, глыбокім і сінім. З берага глядзелі на мора прыгожыя вілы, чыста бялеючы ў садах, дзе раслі пальмы, алоэ ў вечнай згодзе з сонцам. А лодка ўсё плыла і плыла, і нейкі Поль сказаў свайму сябру:

— А ў Парыжы ўвесь час ідзе снег. Ноччу шэсць градусаў марозу.

А той, другі, нічога не адказаў, толькі ўдыхнуў на ўсе грудзі цёплае блакітнае паветра, глянуў на вілы, якія былі ўжо далёка, і ўбачыў высока над імі вялізныя белыя горы, што ўсё раслі і раслі, і здавалася, ніколі не было пад імі ні вінаграднікаў, ні пальмаў, ні алоэ...»

— Гэта паэзія? — спытаў гарсон.

— Паэзія, — адказаў я, чытаючы далей: «А лодачка ўсё плыла і плыла, і тыя, што сядзелі ў ёй,

успаміналі зімовы Парыж, нейкага Жуля, што за адзін вечар скарыў сэрца багемнай прыгажуні Сільвіі Рамон і ноччу, калі ўжо разыходзіліся ад яе госці, басанож кружыў па аснежаным двары, мыкочы ногі. Вялікі дзівак і вялікае дзіця быў той Жуль!

А лодачка ўсё плыла і плыла, сінела чыстае і спякотнае неба, усё раслі і раслі на даляглядзе белыя горы, і нейкі Поль вычытваў з газеты пра снежныя абвалы ў горных вёсках з дзіўнымі назвамі Пірале, Дамонтэ, К'ябрана, Вальпрата.

А потым лодачка павярнула назад, і ўсё бліжэў і бліжэў бераг, і не было ўжо відно высокіх белых гор, і неўзабаве не было ўжо нічога, акрамя горада і сіняга мора, і ўсё плыла, плыла па дрымотнай вадзе лодачка, слаўная лодачка з сіняй аздобкай уздоўж борта».

Чытанне скончылася, мы пакінулі светлы бібліятэчны падвал і на хвалі беларускае прасодыі вярнуліся ў меладзіннае кафэ.

Я стаў гаварыць пра тую небяспечную блізкасць, якая ўзнікае паміж суседнімі мовамі, і пра псіхалагічную адрознасць беларускага слова ад рускага, якая заўсёды ратавала нашу мову ад знікнення.

Аксітанец уздыхнуў, успомніўшы каменнавечную мяжу, што пралегла паміж аксітанскай мовай і французскай...

Я гаварыў пра паэзію, пра Купалу і Апалінэра, пра спадчынна-ўстойлівае непадабенства французскіх і беларускіх паэтаў, сэнс якога шмат у чым вызначаны дзеясловамі *ш у к а ц ь* і *ч а к а ц ь*. Французскія паэты-класікі шукалі свой лёс, а беларускія чакалі яго — і мелі, дарэчы, рацыю. Страх падумаць, што б сталася, каб яны — ранішнія святло на пыльным еўрапейскім лісці — кінуліся б *ш у к а ц ь*! Пэўна ж, без пары патухлі б...

Пара нашага цягнення ў самым росквіце. І не

трэба нічога прыспешваць. Трэба ўсё яшчэ па-ранейшаму чакаць, не спакушацца чужым авантурным духам, а выхоўваць свой і не зневажаць сябе, атаясамліваючы мудрае цярпенне з авечай пакораю. Не варта вырываць з душы сваёй сціплыя кветкі кансерватызму. І калі мы сапраўды адстаём ад сваіх суседзяў на сто, дзвесце ці нават на больш гадоў, калі мы часта прыстаём, стамляемся, басанож адольваючы дадзены гісторыяй шлях, то адставанне нашае (я ўпэўнены!) вельмі блізкае да той відавочнай розніцы, якая некалі існавала паміж пакутнай хадю босых галілейскіх рыбакоў і зладжаным крокам абутых рымскіх легіянераў.

Нам усё яшчэ трэба выжыць, і мы выживем, калі зразумеем: жыццё вечнае не таму, што яно падманнае, а таму, што яно цудоўнае; калі ў сваім царкоўна-касцельным падзеле не забудзем, што хрысціянства нам дадзена яшчэ і як цяжкі клопат — гэта значыць, што мы, беларусы, павінны жыць з большай маральнай энергіяй, з большым цярпеннем, чым нашыя мацнейшыя суседы. Не забываючы пра волю, часам павінны і наогул адмаўляцца ад яе. Бунтоўны крык інжынера Кірылава, узмоцнены пакутамі Дастаеўскага: «Мы няшчасныя! Мы баімся выказаць сваю волю!» — усё яшчэ небяспечны для нас, бо мы — этнаграфічна датклівыя. Бо мы — усё тое ж ранішняе святло на пыльным еўрапейскім лісці. Наш лёс — не ў старажытным каўчэзе, а ў юнай «лодачцы з сіняй аздобкай». Наше супакаенне — думаць пра пазтаў, такіх, як Апалінэр, чыё жыццё ўжо само па сабе — паэзія, чыё троннае імя за межамі Францыі існуе незалежна ад яго творчасці...

Дапівваючы ранішняе піва, я думаў пра цудоўнае жаданне Апалінэра ўлагодзіць час, прыручыць яго, нібыта птушку, і ператварыць у свайго надзейнага

слугу, каб пры неабходнасці ў адну і тую ж хвіліну не метафарычна, а фізічна знаходзіцца скрозь і мець з гэтага асалоду!..

«Я ўзбагачаю цябе сваім існаваннем, і ты мяне ўзбагаці таксама!» — прасіў паэт.

Дзівосная сумная просьба.

Так можа прасіць толькі луўрскі голуб, закаханы ў Венеру Мілоскую, які разумее, што з кожнай новай жанчынаю паэт нараджаецца па-новаму і па-новаму нараджаецца яго жаданне ў адну і тую ж хвіліну знаходзіцца скрозь. Але ж нязменным застаецца разважлівае расчараванне: так, я магу прысутнічаць скрозь і цешыцца з гэтага, але ў самім сабе я заўсёды адзін...

Французам засталася паэзія Апалінэра, нефранцузам — трыумфальная арка яго імя. З-пад гэтае аркі (як усё-ткі цяжка ператварыцца ў мастака-дзікуна!) мне адкрываецца знаёмы горад, які вылучвае ад зайздрасці і падманнага кахання, горад з лагодным студзенем і цёплай травой ў парках, на якую можна прылегчы, не баючыся застуды.

Я развітаўся з аксітанцам і прыйшоў на плошчу Тракадэро ўбачыць у начным небе след ад каната, што быў працягнуты канатаходцам Піліпам Пеці ад гэтай плошчы да вежы Эйфеля.

Канатаходзец святочна прайшоў рызыкаўны шлях, супакойваючы страх душы пластыкай цела...

Падымаюся на вышыню каната і адчуваю ўтульны след чужога майстэрства.

Мяне аблягае ноч, але мне свеціць вежа Эйфеля — начны таршэр Парыжа.

6. Непрыкаяны Паляк

Учора з вышыні каната Піліпа Пеці, праходзячы над выпадковымі цікаўнымі глядачамі, я згледзеў сярод іх нейкага аблезлага маскараднага старога з кавалерыйскай шпагаю на поясе і з белай ружаю за цупкай халявай батфорта. Абуты ён быў не ў боты, а менавіта ў батфорты. Ён сачыў за мною, як нямоглы кот за птушкаю, і ўсё аб нечым бесперастанку гаварыў, нібыта сам сабе нешта тлумачыў. Як бліскачая соль, да мяне даляталі асобныя польскія словы.

Ён стаяў пад яркім ліхтаром, крыху воддаль ад астатніх глядачоў, і, як далікатную музейную рэч, раўніва аберагаў батфорт з ружаю. Калі хто неабачліва да старога набліжаўся, ён тут жа станавіўся бокам, закрываючы сабою ружу. Пры гэтым польская мова пагрозліва ўзмацнялася, і гэтак жа пагрозліва ўздрыгваў медны эфес шпагі.

Я паверыў бы, каб хто сказаў, што гэты дзіўны шпаганосец вылез на парыжскі асфальт з патрыятычнага куфра маршала Панятоўскага. Але больш веры даў бы той здагадцы, што незвычайнага старога палюбіў бы Апалінэр — і за казачныя батфорты, і за польскую мову, і за відочную непрыкаянасць. Апалінэр любіў людзей адметных і непрыкаяных — акрабатаў, эмігрантаў, цыганоў, паяцаў, якія паводле яго паэтычнага ўяўлення заўсёды былі атулены флёрам няўтульнага змяркання:

«Змярканнем жывяцца хімеры Сукенка падае ў траву Цыркачка хіліць галаву Па-над стаўком блакітна-шэрым

Змяркання сонны шарлатан Вандроўны ладзіць балаган І зоркі ў небе да адной Малочнай тушыць сівізной

З падмосткаў стомлены цыркач Паклонам расту-

мачыў феям і ўсім багемскім чарадзеям Што ён як і яны глядач

А зоркай цешыцца паяц Не чуючы ў цымбальным гаме Што звоніць вісельнік нагамі Да струнаў здолеўшы дастаць

Сляпы суцешвае дзіця За ланню йдуць аленяты А карлік сумны і гарбаты Зайздросціць росту цыркача».

Дык вось, прайшла ноч, і раніцай, калі я глядзеў на вулічных артыстаў, што на пляцоўцы перад уваходам у Цэнтр імя Пампіду танцавалі бальную румбу, зноў з'явіўся гэты маскарадны стары. Непрыкаяны Паляк — я ўзнагародзіў яго такім няўтульна-баладным псеўданімам.

Як джойсаўскі Грамадзянін, ён з'едліва прамовіў, паказваючы на танцораў:

— Французы! Усё на свеце праскачуць!

І з гэтае раніцы ён ужо не пакідаў мяне да майго ад'езду. Ён з'яўляўся там, дзе бываў я, хадзіў за мною навадам і назаляў павучаннямі. Ён зрабіўся маім павадыром.

Я прывык да яго і да яго любімай фразы: «Парыж хутка будзе разбураны», якую ён прамаўляў без ніякага шкадавання, неяк заспакоена і нават абыякава, як сапраўдны апакаліптычны вандроўнік, жыхар свабоды, з той значна большай колькасці яе жыхароў, якія паміж мужнасцю існаваць і мужнасцю паміраць заўсёды выбіраюць першае.

Ён быў сівы, як зімовае дрэва. У яго была сівая не толькі галава — і таннае адзенне, набытае ў крамах «Таці», мела адценне сівой халоднай выцвіласці і марознага смутку. На яго сухой, амаль керамічнай, шыі прывязанае да шаўковага матузка спала срэбнае льявня. Яно сведчыла асуджанаму на разбурэнне Парыжу, што да трыццаць дзе-

вятага года Непрыкаяны Паляк жыў у Львове...

Вулічныя артысты змянілі бальную румбу на англійскую жыгу, і я зноў пачуў:

— Французы! Усё на свеце праскачуць!

Я не згадзіўся з ім, на што ён амаль выкрыкнуў, што французаў ведае лепш за Бальзака і думкі другой пра іхнюю будучыню быць не можа.

Непадалёку ад танцораў пад малінавым тэнтам бялелі столікі пустога кафэ, і я сказаў старому, што пра будучыню не толькі французскай, а любой нацыі лепей гаварыць седзячы. Мы зайшлі ў кафэ, заказалі па шклянцы божале і мюнстарскі сыр.

— Трыццаць два працэнты гэтых танцораў хацелі б стаць урачамі, якія не прызнаюць граніц, якім усё адно, дзе і каго лячыць. А трыццаць працэнтаў французжанак хацелі б паўтарыць жыццё маці Тэрэзы,— раптам прамовіў Непрыкаяны Паляк.

Гэтым разам прамовіў без ніякай з'едлівасці.

Голас яго пацішэў, зрабіўся нават ласкавым.

Я не чакаў такой прыемнай змены ў ягоным настроі і, каб як найдалей захаваць гэтую ласкавасць, ужо намерыўся, патрапляючы ў лагодны тон, загаварыць пра жаночую бескарыслівасць, якую апявалі Флабэр і браты Ганкуры, хацеў нешта сказаць пра маральную трываласць нацыі, але ўсё ў адзін момант змянілася. Мой суразмоўца нібыта пачуў мае думкі і зноў амаль выкрыкнуў:

— Мараль у французаў?! Няма пра што гаварыць! І само гэта слова пустое. Мараль выдумалі грэчаскія манахі, прыпісаўшы яе Хрысту, а пасля ўжо рускія класікі запаланілі так званай мараллю ўсю Еўропу.

Божоле надало майму голасу іранічнай цвёрдасці:

— Грэчаскія манахі, рускія класікі... А пры чым тут французы? Лепей скажыце, колькі французаў хочуць завалодаць прэзідэнцкім крэслам?

Ён не адчуў нікай іроніі ў маім пытанні і даволі сур'ёзна адказаў:

— Толькі тры працэнты. Чамусьці толькі тры. Але гэта хлусня, таксама як і тое, што васемнаццаць працэнтаў хочуць быць шчодрымі. Яны моляцца: пашлі нам, Божа, сто тысяч франкаў, і мы, не шкадуем, тут жа аддамо іх бедным і няшчасным...

Мушу прызнацца, што мяне, прымітыўнага матэматыка, крыху раздражнялі яго імправізаваныя падлікі, але, вядома ж, свайго раздражнення я не паказаў. Наадварот, ветліва здзівіўся:

— Столькі летуценнікаў!

На што ён тут жа сказаў:

— Богу лепш за ўсё абысціся без гэтых летуценнікаў. Варта яму не паленавацца і самому раздаць нямоглым жабракам гэтыя сто тысяч.

Не, ён не франкафоб, а проста чалавек, пакінуты жыццёвай лагодай, стары хворы эмігрант. Толькі праз немач і сваю адзіноту ён недалюблівае французаў, для якіх ягоная смерць, вядома ж, будзе незаўважнай. Напэўна, яму ўяўлялася й такое: да яго ў бальнічную палату ці ў нейкі іншы няўтульны пакой, у якім давядзецца паміраць, яны, гэтыя танцоры, прыйдуць не ў белым адзенні медыкаў, а ў зялёных камбінезонах смеццяроў.

Ён жыве да пары, як ліст на галіне, і цешыцца з таго, што пакуль яшчэ срэбнае льяння на яго шыі рахмана дрэмле. Але ж некалі яно раз'ятрыцца і перагрызе шаўковы ланцужок.

— У мяне над галавой толькі неба,— у ягоных вачах бліснулі белыя іскры шаленства,— толькі неба! Як у раскрыжаванага Езуса! Я не маю нават парасона. Тут, у Францыі, больш за сто гадоў таму з'явіліся крытыя аўто, а я і па сёння не маю накрывцы. Некалі ў мяне быў парасон, але танцоры забралі яго...

Вулічныя артысты танцавалі не стамляючыся. Яны высока ўздымалі над сабою страусавае пяро самазабыўнае асалоды. І сапраўды, лёгка паверыць, што гэта тыя французы, якія ўсё на свеце праскачуць.

— Не глядзіце на іх, яны не майстры. Была адна танцорка... З Корсікі!.. Я люблю яе...— ён паказаў мне скамечаную рэпрадукцыю афішы Тулуз-Латрэка, на якой весялілася жанчына-дзіця, што заўчасна асляпіла сваё дзяцінства паўлінавым агнём эстраднага адзення.

— Яна засілілася на сваім паяску, — празвінеў яго шэпт, і скамечаная афішка на маіх вачах пацямнела.

Неяк я дамовіўся з А., што тое чорнае, што ўзнікне паміж намі (чорнае слова ці нават чорнае адценне), мы будзем пакідаць на 315-й старонцы рамана Дастаеўскага «Падлетак». Вядома ж, у нашай дамоўленасці ўсё магло быць іншым — і старонка, і раман, і аўтар. Але я назваў менавіта 315-ю старонку і менавіта раман Дастаеўскага «Падлетак». Назваў зусім выпадкова. Мусіць, таму, што гэты раман якраз ляжаў на маім пісьмовым сталі... Калі ж перачытаў выбраную старонку — доўга шкадаваў. У тым выданні рамана, якое ёсць у мяне і ў А., на самай сярэдзіне 315-й старонкі чарнее перадсмяротная запіска юнай пакутніцы, для якой, як і для танцоркі з Корсікі, пятля сталася акном у свет вечны...

Танцоры тым часам танцавалі нешта вясялае, нешта сярэдняе паміж бесклапотнай будадай і нашай полькай.

За суседнім столікам сядзела флаконападобная дзяўчына з маленькім фотаапаратам і не без цікавасці назірала за намі. Раптам фотаапарат піскнуў, як грачання, і, здавалася, сам схваўся ў сумачку. Дзяўчына сфатаграфавала батфорт з ружаю, якую, загаварыўшыся, мой павадыр выставіў як напаказ. Дзяўчы-

на закурыла, бліснуўшы срэбным пярсцёнкам, і тыту-
нёвы дым, пацалаваўшы срэбра, выплыў з-пад
малінавага тэнта.

— Навошта вам гэта ружа? — спытаў я.

— Гэта ружа незадаволенасці.

Я ўсміхнуўся.

Ён схваў у кішэню афішку і растлумачыў:

— Хай малады пан не здзіўляецца. Я кажу пра
сваю старэчую незадаволенасць. Я крыху паэт. Усе
палякі крыху паэты.

Я хацеў заплаціць за божоле і мюнстарскі сыр, але
ён перапыніў мяне, дастаючы партманет:

— Плачу я... але грашыма пана!

— ?

— Учора на канаце пан зарабіў пяцьсот франкаў.
Я абышоў натоўп, назваўшыся кампаньёнам пана,
і сабраў грошы.

Пры такой амуніцыі, падумаў я, зноў аглядаючы
яго батфорты і шпагу, гэта няцяжка было зрабіць.

Вуліца Рамбуто нас вывела на Бульвар Севасто-
паль, па якім як у бок Сены, так і ў бок Усходняга
вакзала ішлі вясёлыя негры. Толькі негры! Мы апы-
нуліся ўсярэдзіне Чорнага дэмаграфічнага акіяна.
Вакол нас перакочваліся, не сутыкаючыся адна з ад-
ною, густыя негрыцянскія хвалі.

— Географы памыляюцца, упарта праводзячы
ўсходнюю мяжу Еўропы па Уральскіх камянях,—
сказаў Непрыкаяны Паляк.— Еўропа канчаецца па-
між Варшавай і Брэстам над Бугам. А на гэтым буль-
вары яна ўжо даўно скончылася і наогул знікла.

Шумны Бульвар Севастопаль ілюстраваў сабою
няўхільнае дэмаграфічнае ператварэнне Еўропы ў
Афрыку.

Мы прыйшлі на лютэцны востраў Сітэ, і над
раздвоенай Сенаю для нас прагучалі дзве скрыпкі,

два альты і дзве віяланчэлі — секстэт жаданага спакою і старасці.

— Учора малады пан быў на канаце, а я хаджу па сваіх канатах. Яны заўсёды ўзнікаюць там, дзе бываю я. Зірніце ў неба. Гэта яшчэ адзін мой канат. Ён працягнуты ад станцыі метро Сітэ да станцыі Сен-Мішэль. Мне якраз туды.

Непрыкаяны Паляк узышоў на свой канат і лёгкай хадою маладога ўлана пакрочыў над Сенаю. Ужо здалёку ён крыкнуў мне:

— Цар Асархадон адбудаваў разбураны Вавілон! А хто нанова адбудуе Парыж?!

Я глядзеў яму ўслед і бачыў хісткі абрыс ягонаі старасці, пазбаўленай спакою.

Лёс не саромееца такіх людзей, адкрыта гаворыць ім: «Ваша хвароба невылечная». Але яны, расліны з парушаным каранем, не вераць лёсу — не вераць датуль, пакуль срэбнае льявня не ўзбунтуецца і не раздзярэ шаўковы матузок...

Востраў Сітэ закалыхаў мяне, як соннае расчараванне будучыняй.

Раманская архітэктура, астматычна задыхаючыся, на Сітэ акрыяла, набыла лёгканябеснае дыханне і нарадзіла двухгаловую базіліку з пазванковым шпілем. Я ведаю, што гэтая базіліка — раннегатычная Сірата і што цяпер яна першая стаіць у доўгай чарзе па новае тысячагоддзе.

Дзве скрыпкі, два альты і дзве віяланчэлі вялі сваю бясконцую бяседу, раз-пораз апускаючы доўгія смыкі ў дубовую бочку з чырвоным віном, пакінутую ўсім нам дбайнымі парызіямі. Хмельныя цяжкія кроплі зляталі з бліскучых струнаў на пыльныя крылы галубоў і белыя партупеі паліцэйскіх.

Я глядзеў на вітражы базілікі і ўспамінаў, што чырвонае віно такое ж па адчуванні, як і дзённае

святло, прапушчанае вітражамі. На мяне наплываў толькі чырвоны колер. Усе астатнія — сіні (Божай Маці), зялёны (д'ябла) і фіялетаваы (пакуты) саступілі пераможнай чырвані.

7. Гісторыя Януша Лонскага

Непрыкаянасць — вечная пагроза Еўропе.

Дзіця недасканаласці, Непрыкаянасць забыла тыя цудоўныя часы, калі Еўропа вучыла яе хараству. Нічога светлага з тых намераў не выйшла. Як вусень, Непрыкаянасць з'ядала далікатнае лісце каштоўнай вучобы, не ўмеючы і не жадаючы здабыць з яго спажыву для душы і розуму. Лепшае насенне гінула ў камяністай гліне, і пачалася эпоха павольнай зайздрасці Еўропе. Эпоха маруднай, расцягнутай на стагоддзі, помсты. Непрыкаянасць помсціла дасканалай Еўропе сваёй прысутнасцю і знарочыстым вар'яцтвам, якое з бегам часу рабілася амаль натуральным.

Мой добраахвотны павадыр — увасабленне гэтай помсты.

За адзін блакютны ўздых паспрабую стварыць навелістычны партрэт ягонай маладосці і пачну, як і належыць пачынаць навелу пра донжуаністага абібока, з амурнага вузельчыка.

Салодкае жыццё львоўскага ветрагона Януша Лонскага яшчэ больш пасаладзела, калі ён убачыў дваццацігадовую пані Барбару, жонку пяхотнага палкоўніка Ружэвіча — меланхалічную німфу, улюбёную ў гатычныя сярэдневяковыя вежы і ў звонкія рыфмы французскіх балад.

Некалькі вечароў Януш Лонскі, як гарачы іспанец, можна прастояў пад высокім балконам пані Барбары,

не баючыся халоднай расы і калючай шыпшыны, і ягонае цярпенне было ацэнена — балконныя дзверы спагадна прачыніліся.

І яшчэ некалькі вечароў Януш цярпліва таптаўся пад жаданым балконам, аперэтачна пазіраючы на барочныя балясы, з якіх пазяхаў гранітны леў.

Закаханы Януш прадчуваў удачу і не памыліўся. З анёльскае вышыні балконных дзвярэй, закрытых персідскімі шторамі, у яго далоні зляцела нарэшце гарачая запіска: «Хто Вы?»

Запіска ад самой пані Барбары!

Не звычайная паперка — залацістае пяро казачнай птушкі!

Усцешаны, Януш не марудзіў і таксама эпістэлярна выдыхнуў: «Я — паэт...»

Недасяжны балкон пачаў чароўна набліжацца, пустыя вочы ў гранітнага льва пацяплелі, персідскія шторы гасцінна расхінуліся. Ад шчасця Януш Лонскі гатовы быў памерці ў халоднай расе і ў калючай шыпшыне.

Але што прымусіла пані Барбару, замужнюю жанчыну, спыніць сваю ўвагу на львоўскім ветрагоне, няхай сабе й паэце?

Вядома ж, вялікі сямейны сум. Ёй надакучыў муж, гэты акупны пехацінец з мундзірнай душой і газетным інтэлектам. Пані Барбара стамілася. Яна пражыла з палкоўнікам тры доўгія гады. Тры векавыя гады сямейнага смутку! Ці не зашмат? І з кім? З чалавекам, які не разумеў паззію, не любіў музыку, пазбягаў шумных вясёлых бясед. Яе саму ён, здаецца, кахаў, хаця па праўдзе кажучы — ён больш любіў тое ўтулле, якое яна стварыла ў яго шыкоўным доме.

Не, досыць.

Калі мужа цалкам забірае казарма, прыгажуню-

жонку можа ў любое імгненне спакусіць хуткі парызжскі цягнік.

О, як яна памылілася, аддаўшы свой далікатны вясновы цвет гэтаму саракагадоваму халасцяку. Праўда, напачатку яе зачараваў палкоўніцкі мундзір і прывабіла тое, што пан Ружэвіч, дажыўшы да сталага веку, так і не ажаніўся. Значыць, не кахаў. І яна першая, каго ён пакахаў! Якое ж дзясвоцае сэрца не ўсцешыцца з таго!

Святая наіўнасць, не абароненая ні хітрасцю, ні сваім і ні чужым вопытам!

І ўсё ж галоўная прычына, якая прымусіла Барбару стаць жонкай пана Ружэвіча,— грошы. Вялікія грошы палкоўніка. Яны зламалі яе. Не, сама Барбара ніякіх грошай не дамагалася, але хворая любая мамуся, даведаўшыся пра заможнага палкоўніка-бабыля (о, вечны сюжэт!), загадала дачцэ доўга не думаць, не ўпарціцца, а пашкадаваць мужанага абаронцу айчызны, іхняй боскае Польшчы, у якой столькі ворагаў. Такі жаніх, як пан Ружэвіч, адзін на ўвесь Львоў. Адзін! Дык якія могуць быць ваганні?!

Барбара заплакала, але маці накрычала на яе:

— Успомні бацьку-жабрака! Што ён пакінуў табе, памёршы? Голы стол і свечку на сталі.. Паглядзі на мяне, хворую!

Барбара не пакідала плакаць.

— І не забывай, каханая, што я яшчэ не заплаціла краўчысе за тваю апошнюю сукенку!

Пачуўшы пра сукенку, Барбара мусіла выцерці свае шчырыя слёзы. Далей упарціцца не мела ніякага сэнсу. Яна была паслухмянай дачкою і загад хворае маці ўспрыняла як загад лёсу.

І вось тры нудныя гады прайшлі. Яны не прынеслі пані Барбары — ні дзяцей, ніякай іншай радасці. Мамося памерла — і з'явіўся гультаяваты Януш Лонскі.

З'явілася хоць нейкая магчымасць пазбавіцца апрык-
лай сямейнай аднастайнасці...

Стаяла лета 1939 года. У другой палове ліпеня пачаліся вайсковыя манеўры, у якіх удзельнічаў і полк палкоўніка Ружэвіча. Палкоўнік на доўгі час пакінуў Львоў, і пані Барбара дазволіла закаханаму цярпліўцу Янушу Лонскаму ўвайсці ў сваю спальню. Удалая ноч заручыла іх авантурным духам, і назаўтра яны ўжо ўцякалі з Польшчы — шчаслівыя, сядзелі ў парыжскім цягніку. Пані Барбара пакінула дом у адной сукенцы. Доўгіх збораў баялася: а раптам здагадаецца пакаёўка! Узяла з сабою толькі грошы палкоўніка... І бесклапотны Януш нікога не папярэдзіў. Бацькам вырашыў напісаць з дарогі. І, вядома ж, не напісаў. Ні з дарогі, ні пасля. У купэ яму не сядзелася, хацелася танцаваць, хацелася крычаць і плакаць. Амаль да самай Францыі ён страсна чытаў вершы — сваё кволае рыфмаванне перасыпаў іроніяй Галчыньскага, а час ад часу і львоўскімі анекдотамі. Пані Барбара смяялася, як дзяўчынка.

У Парыжы іх прывеціў львоўскі знаёмы Януша мастак Булацкі, у якога на бульвары Клішы была майстэрня. З тыдзень яны пажылі ў гасціннага Булацкага, прывыкаючы да Парыжа, а пасля аселі ў таннай гасцінічцы, амаль начлежцы, на заходнім схіле Манмартра, дзе гаспадарыў аднавокі мараканец. Гэты жабрацкі прытулак, у якім пахла воцатам і пустымі эмігранцкімі кішэнямі, іх задаволіў. Яшчэ ў цягніку яны дамовіліся ашчаджаць кожны франк.

Пані Барбара пайшла працаваць. З дапамогаю зычлівага Булацкага яна ўладкавалася ў мастацкі магазінчык рэкламным агентам.

А Януш Лонскі служыць не збіраўся і, наогул, ніякае работы не шукаў. Жыў сабе вольна, як бульварны верабей. Кожнага ранку цалаваў Барбару і

спускаўся ўніз расказаць гаспадару гасцініцы анекдот па-польску. Мараканец заклапочана бліскаў адным сваім вокам і няцямлива ўсміхаўся. «Нічога, — блазнаваў Януш, — яшчэ трохі, і будзеш мовіць па-польску». Паўглядаўшыся ў лустэрка, якое займала амаль палову маленькага вестыбюля, і, вядома ж, сам сабе спадабаўшыся, Януш да самага абеду выбіраўся ў горад. Удзень сустракаўся з Барбарай у бістро, непадалёку ад мастацкага магазінчыка, а пасля абеду заходзіў на Сітэ ў польскую бібліятэку — пагартаць варшаўскія газеты. Вечары ж праседжаў у Булацкага.

Януш Лонскі не мог надыхацца Парыжам і з дня ў дзень выходзіў у горад без ніякае мэты, без ніякага клопату. І бяды ў гэтым пані Барбара пакуль не бачыла. Ён — паэт, а вандраваць над Сенаю — занятак, варты паэта.

Лёс даў ім некалькі тыдняў прыгожага спакою, але першага верасня пачалася вайна, і ўсё зацьмілася. Януш Лонскі адразу пачужэў для Барбары. Першага верасня ён паўздыхаў, успомніўшы бацькоў, якім так і не сабраўся напісаць, і, нібыта на Польшчу не бомбы нямецкія падалі, а калядны снег, зноў выйшаў на сваю чарговую праходку.

Удзень яны маўкліва паабедалі, а ўвечары ён сабраўся да Булацкага на бульвар Клішы.

— Януш, што рабіць будзем? — не тоячы страху, спытала Барбара.

Ён нічога не сказаў, пацалаваў яе і выйшаў.

І назаўтра, сонечнай раніцай, таксама пацалаваў Барбару і, не забыўшыся пацешыць мараканца новым польскім анекдотам, зноў пусціўся ў бульварны паход па цудоўным восеньскім горадзе.

— О, усё наладзіцца! — усклікнуў ён весела, калі на бок Польшчы ў гэтай вайне сталі Англія і Францыя.

Блюзнерская ўпэўненасць!

Плачучы, пані Барбара пайшла да мастака Булацкага, каб знайсці якой рады.

Семнаццатага верасня Польшча ўжо задыхалася, і бедная Барбара не вытрымала: «Януш, прачніся! Ты ж паляк!» Януш Лонскі адказаў незадаволена: «Гэту вайну, мая каханая, мы перабудзем у Парыжы».

Перабудзем?!

Яна ўзненавідзела Януша за такую здзеклівую выснову і пракляла яго, сама не ўсведамляючы, якую разбуральную сілу ўклала ў свой раптоўны праклён. Яна ўспомніла пакінутага, зняважанага мужа: дзе ён? што з ім? ці жывы? Вядома ж, ваюе, абараняе любую Польшчу. Абараняе яе, Барбару. І ўпершыню яна адчула ў душы нешта падобнае на каханне, на цёплую прыхільнасць да палкоўніка Ружэвіча, да гэтага сумленнага чалавека, якога так жорстка падманула.

У адзін з трывожных вечароў Булацкі прапанаваў Янушу Лонскаму ехаць у Лондан: там цяпер збіраюцца палякі з усяго свету, там цяпер польскі ўрад.

Януш Лонскі ехаць адмовіўся.

Ягоная адмова і наблізіла да Барбары яе новую будучыню. Пані Барбара зрабіла свой выбар. Не развітаўшыся з Янушам, яна пакінула Парыж, паспяхова перабралася з Булацкім праз небяспечны Ла-Манш.

— Пустая кабета! — першае, што крыкнуў уражаны Януш, калі зычлівы мараканец паведаміў пра спешны ад'езд яго каханкі.

Ён не падняўся ў пакой. Зняможаны, сеў у вестыбюлі, падпёршы плячыма люстэрка. З хвіліну думаў, што рабіць — ехаць у Лондан? знайсці яе і вярнуць? самому там застацца?

Аднак жа не, паездка ў Лондан — клопат не для яго. Лепей знайсці пакуль прыдатнае на гэты горкі

вечар кафэ. Лепей сціснуць да хрусту ў кулаку поўную чарку...

І жыццё львоўскага паэта крута пайшло з гары.

Ён піў і лаяў Барбару, піў і шкадаваў сябе, піў і зноў лаяў Барбару — нікчэмную жанчыну, якая лёгка кінула мужа, яшчэ лягчэй пакінула яго, Януша, і, пэўна ж, не задумваючыся, кіне й гэтага праныру Булацкага... Яна, вядома ж, чакала моманту, каб уцячы, — думаў утрапёны Януш. Вайна памагла ёй. Так, Барбара не кахала яго, а ён кахаў і кахае, але ўсё зробіць, каб гэтае каханне спрахла. Ён адпомсціць свайму каханню.

Псеўдарамантык, якога абразіла каханка, адразу ж губляе памяркоўнасць, аглушае сябе адчаем, і гэты адчай з цягам часу ператвараецца ў абыякавасць, у нейкі запаволены рух, цьмяна асветлены, нібы турэмнай лямпачкай, няўхільным пачуццёвым змярканнем.

Януш помсціў, і нічога новага ў ягонай помсце не было. Усё як у дрэннай літаратуры. Да вар'яцкае зморы ён хадзіў па крузе, утвораным паслухмянымі прасціннымі жанчынамі. Белетрыстычнымі фарбамі ўзнаўляць яго далейшае жыццё вялікай патрэбы няма, таму дзеля сцісласці даверуся анкетнаму пісьму — акупацыю Францыі перабыў на вольным поўдні; жыў з каталонцамі, вандраваў з цыганамі, меў дробныя заробкі, а часцей за ўсё перабіваўся кішэнным жабрацтвам і падпіраў сваю душу алкагольным кійком.

У Сэце, у канцы вайны, сустрэўся з рыжай, як сланечнік, карсіканкай — мегерычнай істотай, таннай вулічнай танцоркай і да ўсяго яшчэ наркаманкай. Прывучыць Януша да наркотыкаў яна не паспела — нарта ж кароткім было іхняе каханне.

Перад сном карсіканка любіла танцаваць канкан.

Танцавала з немалым азартам і заўсёды заканчвала свой адчайны танец скачком на дарожны куфэрак, поўны ўсялякага экзатычнага начыння. Вочы яе наліваліся чырвоным сумам, яна саскоквала з куфэрка і прымушала аглушанага Януша станавіцца на калені і бясконца паўтараць: «Я цябе кахаю... Я цябе кахаю... Я цябе кахаю...» І Януш паслухмяна валіўся на падлогу і паўтараў, што было загадана. Але язык не слухаўся яго, галава, як надсечаная, не хацела трымацца на слабой шыі, і Януш засынаў на падлозе, не сілуючы дайсці да ложка і нават дзесяць разоў прамовіць так патрэбнае няшчаснай карсіканцы: «Я цябе кахаю...»

Аднойчы ён падарыў ёй белую ружу і сам стаў на калені, але і на гэты раз, пераможаны п'янай стомаю, заснуў...

Спаў як ніколі доўга, бачыў у сне Барбару. Яна гладзіла яго па галаве, супакойвала і прасіла прабачыць яе за свае ўцёкі. Побач з ёю стаяў палкоўнік Ружэвіч і залацістым аўсом, насыпаным у глыбокую фуражку, карміў белага каня. Палкоўнік лагодна глядзеў на іх абодвух і прымірэнча ўсміхаўся.

Калі ж прачнуўся, то проста над сабою, над самым тварам, убачыў нерухомаю танцорку.

Яна не даставала нагамі да яго вачэй — абапіралася на паветра.

Януш дакрануўся да мёртвых ног — і цела яго апошняй жанчыны паслухмяна варухнулася, і ў фіялетавай руцэ варухнулася белая, засохлая за доўгую ноч, ружа...

Ён вярнуўся ў Парыж, узяўшы з дарожнага куфэрка танцоркі батфорты і кавалерыйскую шпагу.

Праз нейкі час усё на тым жа бульвары Клішы выпадкова сустрэў Булацкага і даведаўся пра Барбару.

Яна знайшла свайго мужа ажно ў Італіі, і ён прыняў яе, нічым не папракнуўшы, і яны разам ваявалі, а цяпер яны жывуць у...

— Пустая кабета! — закрычаў Януш Лонскі.

Ён схاپіў свайго былога сябра за ўлогі пінжака, ледзьве не сарваўшы з яго нейкі англійскі ордэн, і з радасцю, у якой пазвоньвалі калючыя ільдзінкі шаленства, расказаў пра карсіканку, пра тое, як яны шчасліва жылі на поўдні, як яна ўскоквала на свой экзатычны куфэрак, як прымушала бясконца гаварыць для яе: «Я цябе кахаю...»

Расказаў пра ўсё, нават пра фіялетаваю руку і сухую белую ружу, апантана даказваючы разгубленаму Булацкаму, што ягоная танцорка — самая лепшая жанчына, што яна жыла заўсёды і танцавала ва ўсе часы, што толькі яна — яго каханая і што менавіта яе маляваў Тулуз-Латрэк, калі ўяўляў жанчыну, якая надзявае чорныя панчошкі.

8. Настуркавыя басаножкі А.

«Парыж хутка разбурыцца!» — усё прарочыў мой стары павадыр, але глухаватыя парыжане не зважалі на яго прароцтвы. Яны жылі сваімі прароцтвамі. Кожны меў пры сабе, як партманет, сваю маленькую катастрофку — сямейную ці яшчэ якую, і самая нязначная з гэтых катастрофак перавышала трагедыю будучага разбурэння Парыжа, чым, дарэчы, супакойвала парыжан і падказвала ім план спешнага выратавання... Калі ўсё ж адбудзецца тое, што не павінна адбыцца, — Парыж пачне разбурацца, на вачах знікаць, то кожны з парыжан будзе ведаць, як ратавацца — гэта значыць, паедзе на сваю гарынь

і пабудуе ток, бо толькі там, на беразе маленства, будзе чакаць спажыўны паратунак — неабмалочанае жыта. Дбайнасць — лексічная Персефона жыта, таму сцены і застаронкі новага тока трэба густа вымазаць глінянай рошчынаю, каб пад час малацьбы ў шчыліны не залятала зерне.

Цяжкі цэп абудзіць у сонных мускулах радасць трывалай незалежнасці ад страху.

Адмалаціўшы, абачлівыя парыжане пачнуць веяць.

Пасля кожнага ненатужнага ўзмаху рукі з альховага шуфліка веялкі будзе вылётваць па дзве жмені засмечанага жыта. Першаю, за якога паўметра ад веялкі, упадзе мякіна, трохі далей — змешанае з нераддзю «озадз'е», а каля самай сцяны, завешанай пыльным брызентам, тоўста пакладзецца «головіца» — чыстае збожжа. А тым часам тысячы родных гарыней будуць напраткі ўпадаць ў Міжземнае мора, не зважаючы на дзіцячае румзанне Ліёнскага заліва...

Калі ўсё ж адбудзецца тое, што не павінна адбыцца, — то ўслед за Парыжам, напэўна ж, пазнікаюць і ўсе астатнія вялікія гарады. У гэтым фатальным сэнсе чым яны горшыя за Парыж! І тады на прасторы зямной застануцца хіба што вясковыя вавілоны, у адным з якіх і я дажыву да старасці, да сваёй смерці. (Аднак чаму да сваёй? Проста да смерці, бо смерць заўсёды сваёй. Нават гвалтоўная. Прэч некралагічную хлуслінасць — «ён памёр не сваёй, а гвалтоўнай смерцю»!..)

Пакуль жа вялікія гарады непарушныя. Там яшчэ ёсць мясціны, якія супакойваюць, таму я невыпадкова сяджу ў зялёным крэсле і люблюся фантанам Люксембургскага саду. У мяне выгляд пераможцы. Ножкі майго зялёнага трона ў серабрыстай шэрані, і мне прыемна ўспамінаць, што на пачатку стагоддзя за

кожны такі халаднавата-металічны фатэльчык даводзілася плаціць, таму колішнія паэты доўга не заседжваліся. Як толькі набліжалася няўмольная касірка, яны з недапісанымі санетамі адразу ж уцякалі. Але сёння, дзякуй Богу, не пачатак стагоддзя, і ніякая строгая служыцелька паэтам не пагражае, таму я спакойна адпачываю непадалёку ад цэнтральнага ўвахода ў Сенат, чакаю Непрыкаянага Паляка. Ён павінен сказаць мне пра сваё любімае дрэва ў Люксембургскім садзе — тое дрэва, з якім ціхаму вар’яту, дзіцяці або паэту можна пагаварыць пра шчасце.

Успамінаю Васіля.

Яго любімае дрэва расце ў Мінску на вуліцы Макаёнка. Раніцай, ідучы ў мастацкі ліцэй, ён сустракаецца з ім.

— Тата, мне робіцца вельмі сумна, калі я прамінаю сваё дрэва, мне здаецца, што я ўжо ніколі яго не ўбачу.

— А ты, як толькі прыходзіш у ліцэй, адразу малюй сваё дрэва, і тады яно будзе заўсёды перад табою.

— Тата, я яшчэ не ўмею маляваць пакуты.

Васілю здаецца, што яго любімае дрэва назаўсёды застаецца недзе ў мінулым і там пакутуе...

Такое ўражанне, што на Люксембургскі сад з монпарнаскае далечы паволі наплывае сляпы небадом — сінядымная па каляровых адчуваннях вялізная вежа.

Шумны фантан крывянее ад фавістычнае рыбы, на якую нападаюць ненаедныя чайкі.

Куранты Сената спрабуюць атрэсці з круглага цыферблата наліплыя сонечныя вейкі, што далятаюць сюды з той жа монпарнаскае ледзьве бачнае далечы...

Непрыкаяны Паляк не забавіўся.

Ён прыйшоў з цэлафанавым мехам на плячы.

— У мяне тут яшчэ сустрэча і з Эжэнам Гіёмэ,—

растлумачыў ён, скідаючы на дол туга напакаваны мех.— Мсье Гіёмэ — скульптар. Яму для работы я дастаю стаптаны абутак. Бачыце, колькі назбіраў! Пяць франкаў пара. З абутку мсье Гіёмэ вырабляе розныя чалавечыя твары. Заўважце, толькі са старога.

Люксембургскі сад напоўнены жаночымі галасамі, жаночым смехам, жаночымі здзіўленымі воклічамі. У гэтым феміністычным балагане гукаў я спрабую пачуць (не знайсці, а менавіта пачуць!) хоць адну прывабную жанчыну ці хоць нешта блізкае да жаночай прывабнасці...

Я — дырыжор сваіх успамінаў.

Якое было моцнае, нават прагавітае жаданне ў малалецтве дакрануцца да лона прывабнай жанчыны. А для мяне ў малалецтве ўсе жанчыны былі прывабныя, і жаданне дакрануцца не давала спакою. Юнацтва прынесла новае, не менш прагавітае жаданне — схаваць у патаемным вянку адамаву сцяблінку. І тут ужо прывабнасць не мела аніякага значэння. Жанчына магла быць любой, нават самай непрыгожай, бо не сама яна цікавіла мяне, а яе патаемны вянок. Пэўна ж, таму і робіцца ў юнацтве столькі памылак, часам недаравальных, што выбуховая пачуццёвая энергія разбурае гарманічнае ўспрыманне жанчыны. А што ж цяпер, калі ты ўжо дастаткова далёка адплыў ад юнацтва?! А цяпер самае большае жаданне, самая большая асалода — цалаваць каханую скрозь...

Феміністычны балаган гукаў не цішэе, але ён не суцэльны, і праз яго блакітныя прахоны зрэдку далятаюць да мяне прыглушаныя адлегласцю мужчынскія галасы. Не магу сказаць, што яны ідэальна лагодныя і поўныя шчырасці, — яны проста памяркоўныя. Галасы мужчын, для якіх жаночая згода на каханне — абавязковая ўмова.

І зусім не чую цынічных галасоў!
Радуюся, што гэта так, бо ўпэўнены — цынікі больш небяспечныя, чым гвалтаўнікі. Гвалтаўнік можа пакаяцца, цынік — ніколі. Гвалтаўнік — гэта той, хто не здатны па сваёй капеечнай прыродзе ўгадаць жаданне жанчыны, каму бракуе цяплення дачакацца імгнення, калі жанчына папросіць: «Я хачу быць з табой...» Гвалтаўніком, дарэчы, можа стаць і каханы, якому каханая ў неспрыяльную для сябе хвіліну саступае, баючыся сваёй адмовай пакрыўдзіць яго.

Цынікі ж — істоты з жывёльным уяўленнем аб характэ. Па-злачынску дамагаючыся свайго, яны нават і не здагадваюцца, што найвышэйшая асалода, якую толькі можна спазнаць, — заваяваць жанчыну пашчотай.

Народжаныя мужчынамі — да самай смерці яны так і не стануць імі. І мне шкада іх, сексуальных жабракоў. Магчыма, шкадаванне маё дарэмнае і нават недарэчнае. Магчыма, паводле нейкай д'ябальскай задумы іхняе існаванне апраўдана, і не толькі існаванне, але і ўсё, што яны робяць. Я нават магу паверыць, што нейкая страшная сіла рыхтуе для іх усё новае і новае ахвяры, а яны — толькі выканаўцы, рабы той сілы і, значыць, самі ахвяры. Так, я шкадую іх, але шкадаванне маё — не адвакацкая рыторыка, а тая цвярозая абачлівасць, якая патрабуе — перш чым асудзіць, трэба пашкадаваць.

Чуецца мелодыя — лагоднае суседства кларнета і фартэпіяна. Па музычнай роўнядзі праплывае высокі жаночы голас. Баюся, што ён патоне, назаўсёды знікне, і застанецца толькі мелодыя. Але страх мой дарэмна. Усё выйшла якраз наадварот. Знікае мелодыя, а феміністычныя гукі мацнеюць, і мажлівасць пачуць прывабную жанчыну робіцца рэальнай, па

Ўздзеянні амаль такой, як спатканне на Пон дэ Ар з дзягілеўскай рабыняй.

Мой нястомны павадыр чытае мае летуценныя думкі і адразу ж патрапляе ў тон:

— Тая прыгажуня, якую малады пан сустрэў на мосце, жонка мсье Гіёмэ. Няшчасная кабета. Муж яе — чалавек апантаны. Дзень і ноч ён заняты толькі сваімі дзівацкімі скульптурамі. Творчасць — ягоны бог. Прыгажуня ўзненавідзела гэтага бога. Эміль Заля ведаў, што рабіў, калі пісаў свой раман пра мастака-няўдачніка...

Да нас падышоў Эжэн Гіёмэ, знешнасць якога вызначылі тры сухія лініі — працавітасць, прагматызм, рашучасць. Калі ён вітаўся, мне здалася, што не толькі рукі, нават валасы яго пахлі абутковым крэмам.

Скульптар нецярпліва ўхапіўся за цэлафанавы мех і ўсё, што ў ім было — чаравікі, красоўкі, сандалеты, дзіцячыя боцікі, — высыпаў на дол.

Пасярод алеі ўтварыўся абутковы сметнік.

— Хутка ўвесь Парыж ператворыцца ў сметнік, — задаволена сказаў Непрыкаяны Паляк. — На руінах Луўра мсье Гіёмэ выставіць свае новыя скульптуры. Толькі прашу партрэт маёй танцоркі не рабіць з абутку.

У скульптара фіялетавым агнём паблісквалі вострыя зрэнкі. Нібыта каштоўныя камяні, ён далікатна перабіраў сыравіннае багацце і, калі знаходзіў тое, што падыходзіла, пераможна сціскаў абветраныя губы.

Непрыкаяны Паляк між тым чакаў адказу на сваю просьбу, і скульптар шчодро паабяцаў:

— Дзеля гэтага партрэта я здабуду мармур на развалінах новага опернага тэатра!

І нібыта ўжо для мяне, голасам неабвяргальнага прысуду абвясціў:

— Акрамя гіпсу, мармуру, гліны, воску, дрэва, бронзы і старога абутку, скульптурныя партрэты можна яшчэ рабіць з непрачытаных паэтычных кніг.

Непрыкаяны Паляк павёў яго да свайго любімага дрэва. Яны адышліся недалёка, спыніліся каля першага платана, і зноў я пачуў скульптара:

— Мсье Лонскі, гледзячы на любімае дрэва, прашчасце лепш за ўсё гаварыць не з ім, а з самім сабою.

Праз гэтую ўяўную афарыстычнасць, як цяжкае водгулле, уладна прабілася папярэдняя фраза: «...скульптурныя партрэты можна яшчэ рабіць з непрачытаных паэтычных кніг».

Пасля такога выразу ўсё навокал змянілася — і фантан, і чайкі, і галубы, якія штохвіліны бесперашкодна праходзілі пад маім крэслам, як пад маленькай трыумфальнай аркай. Усё неяк зрушылася, паблажэла, і непрыгожых жанчын навокал пабольшала. Вясёлая ілюзія майго бесклапотнага існавання знікла. Яе знішчыў французскі скульптар Эжэн Гіёмэ.

У мяне забалелі вочы — відавочная прыкмета маёй найбольшай прыгнечанасці.

Прызнаюся, што без яе, вясёлай ілюзіі, без гэтага цудоўнага зманлівага ўяўлення аб жыцці і каханні — мая папера заўсёды камянее, і камянее маё чарніла, а пачуцці застаюцца на вуснах сухімі словамі. Толькі А. можа памагчы мне, толькі яна можа вярнуць мяне ў жаданую бесклапотнасць, бо толькі ёй падуладна ўся таемнасць парызскай стомленасці...

Заўтра нядзеля — 2 лютага 1992 года.

Заўтра Эжэн Гіёмэ атрымае воблачную бандэроль з Мінска. Неспадзяваная рэч — А. прышле яму свае настуркавыя басаножкі, загорнутыя ў колер кобальту.

Невядомыя Парыжу настуркавыя басаножкі!

Яны займелі вышэйшую эстэтычную вартасць

дзякуючы сцэнічным ножкам А. Некалі такія ж самыя басаножкі насіла Галатэя.

Гледзячы на іх, апантаны скульптар пасвятлее душой, супакоіцца і на ўвесь гэты дзень забудзе пра сваю майстэрню, прапахлую местачковым шавецкім духам. На ўвесь дзень! І гэта перамога, бо раней не было не тое што вольнага будняга дня — ніводнай вольнай нядзелі. Скульптар успомніць жонку, сямейную лагоду і водар чыстай пасцельнай бялізны, які заўсёды папярэднічае радаснаму адамізму.

Настуркавыя басаножкі А. Эжэн Гіёмэ падорыць сваёй дзягілеўскай рабыні...

Непрыкаяны Паляк развітаўся з апантаным скульптарам і паклікаў мяне да свайго платана.

9. Опіумныя вочы паэта

Перад нядобрым сном я нібыта ўваходжу ў цёмныя стылістычныя глыбіні тужлівага рамана, губляю зразумелы абсяг чытання, — і адбываецца бессэнсоўны палёт над пустыняй зместу. Голас А. робіцца сухім і ломкім, як марозная галінка, і я забываю, што А. кахае мяне. Я нават забываю, што яна крыўдуе на мяне за маю заўсёднюю паляшущую абачлівасць, капрыз на вышукваючы ў маіх скрыпічных кампліментах няўдалыя ноты.

Перад нядобрым сном прыходзяць благія ўспаміны.

Я ўспамінаю знаёмых жанчын, увесь жыццёвы талент якіх заснаваны на біялагічным уменні базарны голас ператварыць у канцылярскія струны.

Які я шчаслівы, што развучыўся разумець гэтыя струны!

Я ўспамінаю і тых жанчын, якіх некалі пакрыўдзіў — пакрыўдзіў незнарок, жадаючы займець ад іх толькі імгненную радасць. Гэта былі добрыя непрыгожыя жанчыны з вачыма, затуманенымі трамвайнай адзінотаю. Свае доўгія вечары яны асвятлялі іскрамі Юноны. Змучаныя бясконцай свабодай, яны не жадалі па малым каменьчыку здабываць маю ўвагу, а прагнулі адразу завалодаць ёю, і завалодаць назаўсёды, як магільным каменем. Я пратэставаў, таму час нашых спатканняў вымяраўся не апошнім, а першым глыткам віна і не поўным вітаннем «добры вечар», а толькі пачатковым складам гэтага вітання «до...». Я прыносіў з сабою пясочны гадзіннік з адною пясчынкаю, і яе асвятляла не свечка, а толькі запалка, якую мае засмучаныя нецярплівіцы так і не паспявалі паднесці да канаплянага кнота.

Не ведаю, што яны мне ў думках жадалі, але калі праводзілі да парога — іхнія вусны былі сціснутыя, як пялёсткі начных кветак.

Так, з гэтымі жанчынамі быў я непамяркоўны, магчыма, нават жорсткі, але каб цынічны — дык ніколі. Я крыўдзіў іх з самага пачатку нашых адносін і рабіў гэта дзеля таго, каб, крыў божа, не ўчыніць большае бяды — нейкую з іх крыўдзіць пасля ўсё жыццё. Пакінуўшы іх назаўсёды, я зразумеў, што нічога ў маім лёсе не зменіцца без маёй згоды, што я маю сілу ўжо сёння адчуць свой будучы поспех і што пустая ваза за маёй спінай (варта толькі азірнуцца!) адразу ж напоўніцца ранішнімі колерамі, якія дыхаюць акропальскай яснасцю — хараством А.

Перад нядобрым сном успамінаю і сваю нядаўнюю непамыснасць.

З вежы Эйфеля ў падзорную трубу я ўбачыў могілкі Пасі. Унізе ляжала сумная Сена, над ёю ўзвышалася падкова палаца Шайо, далей праглядва-

лася плошча Тракадэро, злева ад якой і былі могілкі. Яны знаходзіліся ад вежы на значнай такі адлегласці, з ракі наплываў на іх залаціста-зялёны туман, і падзорная труба дапамагала разгледзець толькі агульны, хрызалітны па колерах, выгляд могілак. І я не так бачыў, як здагадваўся пра крыжы, каменныя пліты і ажурныя агароджы. І ўсё ж, паўглядаўшыся, заўважыў там нейкі засяроджаны рух. Здалося, сышліся людзі і пачалі капаць. Усё мне хацелася паглядзець у Парыжы, але толькі не працу далакопаў. Аднак жа ўзнікла прыкрае жаданне — у цэнтры Парыжа зірнуць у свежую магілу. Памятаю сваё дзіцячае ўражанне — я, дзесяцігадовы, гляджу туды, уніз... Магілы ў Давыд-Гарадку капалі глыбокія, больш за два метры. Дбайна падразалі карані, не пакідалі ні смяцінкі. На дне акуратна ўтрамбоўвалі пясок, і ён свяціўся велікоднай жаўцізнаю. Ледзьве не пад шнур выроўнівалі сцены, выстругвалі з іх усё да апошняга камячка. Шурпатасці, калі замінала рыдлёўка, загладжвалі рукамі. Я глядзеў у кожную давыд-гарадоцкую магілу, нібыта ў пусты расчынены куфар.

У Мінску ж, на Паўночных могілках, выкапаная магіла мала чым адрозніваецца ад авіяваронкі.

Няўжо й тут гэтак?

Залаціста-зялёны туман развееўся, і могілкі Пасі, як жывыя, наблізіліся да мяне ўсім сваім далікатна-музейным хараством. У тым кутку, дзе павінны былі працаваць далакопы, я нікога не ўбачыў. Усё мне прымроілася, і разам з туманам развееўся мая прыкрая спакуса паглядзець на дно незанятай парыжскай магілы.

Дык вось, няўбачанае дно парыжскай магілы — апошняе, што мне ўспомнілася перад нядобрым сном...

У Давыд-Гарадку гараць хаты. Каля Жалезнага

Стаўба сустракаю Надзечку — сваю цётку, стрыечную сястру маці, — вельмі набожную, немаладую ўжо кабету, а ў гэтым жажлівым сне дык зусім старэнькую, як біблейская забытасць. Надзечкай яе завуць за маленькі рост. Яна ў валёнках, у абсыпаным попелам плюшавым саку, у чорнай, насунутай на вочы хустцы.

— Гэта ты, Лёнічок?

— Я, цётчко.

— У мяне хата згорэла.

— Нішчасце яке, цётчко!

Надзечка падступае да мяне бліжэй і пытае з нейкім крыўдлівым спадзяваннем:

— А ці можна ў Амэрыку поехаць, Лёнічок? Тут жэ ж няма як жыць...

Я суцяшаю цётку, кажу ёй самыя добрыя словы, якія толькі знаю, і йду далей па спаленым гарадку. Каля бацькавай хаты з усіх бакоў мяне абступаюць чыста паголеныя твары. Я не ведаю, што з бацькавай хатай — яе не відаць, яна за непраглядным полагам дыму, але здагадваюся, што чыста паголеныя твары — гэта падпальшчыкі, што іхняя знешняя парфумная акуратнасць сведчыць аб адным: зло паспяхова эстэтызуецца. Адзін з іх нават у канцэртным фракку і з букецікам ясных аксамітак у аранжавай бутаньерцы. Падпальшчыкі вядуць мяне на Альшанскую вуліцу да хаты бабы Просі, што стаіць напроці Савічыкавага магазіна, — вядуць туды, дзе я нарадзіўся. Той, што ў канцэртным фракку, паказваючы на бабіну хату, загадвае: «Спалі яе!» Але я не слухаюся. Ён паўтарае загад. Я каменна застываю, і маё непаслушэнства ратуе мяне. Яно настолькі трывалае, што прымушае падпальшчыкаў адступіць. Тут жа, на Альшанскай вуліцы, бачу А., і мы разам вяртаемся ў паражскі гасцінічны туман, і сваімі ранішнімі валасамі, як гіяцынтамі, А. закрывае мой гарачы твар...

Паміж гэтым сном і далейшай маёй сустрэчай з белым луўрскім голубам існавала тая ж сувязь, што заўсёды існуе паміж магілай і помнікам над ёю. Сувязь няўтульнага спакою.

У Луўры над партрэтам Джаконды, над празрыстым бранявым лістом, якім закрыта карціна, я ўбачыў белага голуба. Ён павіс над карцінаю, як марыянетачны анёл, і вісеў датуль, пакуль не запляміў ахоўны ліст вадзяністым слядком мускатнага арэха. Нябачная нітка, што трымала голуба ў паветры, мусіць, абарвалася, і ён, адчуўшы волю, паляцеў да луўрскае піраміды. Ён нібыта паказаў мне новы шлях да цікавага, і я пайшоў услед за голубам. Адштурхнуўшыся ад луўрскае піраміды, мы пераляцелі Сену і апынуліся на вакзальным даху музея д'Орсэ.

Голуб, варухнуўшы крыламі, павярнуўся на ўсход, злавіў на шаўкавістае волле світальную палоску жоўтага кадмію і стаў называць імёны жанчын, тыя шчаслівыя імёны, якія жывуць у паэзіі Апалінэра — Марыя, Леа, Фердзіна, Анні, Міа, Марэя, Іста, Лары, Івета, Луіза, Жаклін.

Я слухаў уважліва, але чуў толькі літару «а», таму візуальна-графічнае выяўленне гэтых цудоўных імёнаў у маім успрыманні атрымалася такім: мАрыя, леА, фердзінаА, Анні, міА, мАрэя, істаА, лАры, іветаА, луізаА, жАклін.

Мы спуціліся на антыкварную вуліцу Бак, і луўрскі голуб пазнаёміў мяне з сямейнай парай, старымі парыжанамі, што, як зачараваныя, стаялі перад нейкай вітрынаю, светлую прастору якой зацямяў габелен з Абюсона.

У вялікіх еўрапейскіх гарадах варта знаёміцца з людзьмі сталага веку. Яны менш прагматычныя за сваіх дзяцей ды ўнукаў, і з імі можна гаварыць пра паэзію, не баючыся непаразумення.

Мае новыя знаёмыя адразу ж забылі пра абюсонскі габелен, калі пачулі імя Апалінэра, нібыта я прамовіў не імя ягонае, а назваў пароль, нейкае патаемна-сакральнае слова, дзякуючы якому мяне адразу ж прынялі за свайго.

Мы прыйшлі на вуліцу дэ Аббеі — у круглы скверык, які замілавана прытуліўся да раманскага абацтва Сен-Жэрмен дэ Прэ.

У цені вывознае вежы я ўбачыў скульптурны партрэт Апалінэра — медна-зялёны твар, уквечаны мускатнымі кроплямі, якія выслізулі на волю з гарачых птушыных страўнікаў. Луўрскі голуб тут жа «пацвердзіў» маё праявіснае назіранне, апусціўшыся на бронзавую галаву паэта.

Ранішні Парыж перакулена засвяціўся ў жабрацкіх зрэнках луўрскага голуба, узмацняючы маё недаўменне: бронзавага Апалінэра ўзвзялі побач з цытадэллю дапытлівых маўрыстаў? Ён жыві паблізу, гэта так, але магутныя сцены абацтва — не лепшы фон для маленькага помніка вялікаму паэту.

Я глядзеў на пасмяротны вобраз аўтара «Алкаголяў» і заместа чалавечага аблічча бачыў страхотны, амаль пачварны рэльеф. Бачыў яшчэ адну карыкатуру на паэту, гэтым разам у бронзе, якую Пікасо выклепаў, асабліва сябе не абцяжарваючы. З камяка дрэнна апрацаванага металу, нібыта сам па сабе, вылез баксёрскі нос, над ім павіс маленькі каталіцкі лобік, а над бухгалтарскімі шчокамі, што надзьмута сышліся ў дзіцячы рот, круглымі пустымі зорамі застылі опіумныя вочы. Вось і ўвесь партрэт. Праўда, мне спадабалася, што валасы былі падобныя на лаўровае лісце, ці лепей сказаць: з бронзавых валасоў узыходзіла гэтае славалюбнае лісце, у якое час ад часу галоднай дзюбай пазвоньваў луўрскі голуб. І яшчэ ўразіла на галаве ломная выява шрапнельнай

раны. Яна, мусіць, і надавала скульптурнаму вобліку асіметрычную тужлівасць, прымушала заўважыць у невідучых опіумных вачах паэта неразвейны попел крыўды на жанчын, на сяброў, на лёс, на Францыю.

Я спытаў пра апошнюю Апалінэраву кватэру, якая павінна была быць недзе тут — паблізу абацтва Сен-Жэрмен дэ Прэ. Мае праважатыя разгублена ўсміхнуліся, азіраючы навакольныя дамы. Яны не ведалі, дзе кватэра, і ніхто не ведаў, у каго яны ні пыталіся, — ні гаваркая бона з рахманым дзіцяткам у вазочку на трох колах, ні флегматык-паліцыянт з белай расшпіленай кабураю, ні яшчэ адна старая сямейная пара, што пышна ўладкоўвалася каля кнігарні Галімар у жоўтае таксі.

Магчыма, нешта слязлівае з'явілася ў маім позірку, бо мяне ўзяліся дружна супакойваць: мсье, засмучацца не варта, кватэра паэта знойдзецца, а пакуль можна схадзіць у мастацкі музей. Тут, зусім побач, адно прайсці ў канец вулічкі дэ Аббеі — музей Эжэна Дэлакруа? Хіба мсье не жадае наведаць музей Дэлакруа? Ах, як шкада! Гэта ж вельмі цікавая пінакатэка...

Не, ніякіх музеяў. Мне хацелася застацца аднаму ў гэтым прыцаркоўным скверыку. Я падараваў старым парызанам серабрысты значок з ляўкоўскім профілем Купалы, і мы развіталіся.

Яны скіравалі на вуліцу Банапарт і пайшлі па сонечным тратуары, агорнутыя залаціста-блакітнымі рэфлексамі. Святло, выявіўшы сваю дамінанту, змякчыла абрысы дрэў, будынкаў, людзей. Краявід займеў сцішаныя лініі, далікатнае віельнае гучанне. Цені зрабіліся каляровымі, пад лёгкім ветрам яны шамацелі, нібыта крэпдэшын. Залаціста-блакітнае паступова сыходзіла ў аднатонна-сінюю далеч.

Але пабыць аднаму так і не давялося.

У скверык зайшоў лысы, барадаты бадзяга з цэла-

фанавай сумкай апельсінавага колеру. Каля высокага манастырскага падмурка ў дальнім кутку скверыка ён па-лёгкаму абтуалеціўся, руку з сумкаю засцерагальна адвёўшы ўбок. Нешта гліняна-скульптурнае, працягае скразняком няўтульнай студыі, з'явілася ў яго напружанай паставе. Адышоўшы ад святае сцяны, ён прылёг на лаўцы, абачліва падмасціўшы пад галаву сваю цэлафанавую торбу. Цэлафан затрашчаў, як сухое ламачча. Адкашляўшыся, бадзяга заснуў.

Шчаслівае воблака яго сну апавядальна праплыло нада мною і абудзіла мае фантазіі.

Магчыма, ужо заўтра ён займее новы касцюм і неблагі пакой у цёплай гасцініцы, дзе па вечарах «Берагамі Роны» будзе запіваць сыр-конталь. А самае верагоднае дык, пэўна ж, тое, што яго сезанаўская лысіна хутка знікне пад густымі каштанавымі валасамі, ашчадна перанесенымі з барады на галаву. Шчаслівае воблака чужога сну дало зразумець, што заўтра ў лысага, барадатага бадзягі з'явіцца дастаткова грошай, каб заплаціць хірургу Жану-Клоду Дарду за аперацыю, за казачнае ўмельства гэтага чараўніка аднаўляць страчаныя валасы.

Залаціста-блакітнае ўсё яшчэ паступова сыходзіла ў аднатонна-сінюю далеч, і я пабаяўся разгортваць блакнот, каб мажорным шумам густа спісаных старонак не спалохаць рэфлексы на тратуары і не разбудзіць ціхамірнага бадзягу.

Нішкам, як з дзіцячай спальні, выйшаў з апаліне-раўскага скверыка і разгарнуў блакнот ажно ў Люксембургскім садзе каля фантана з фавістычнаю рыбай. Там і запісаў свой першы парыжскі верш пра любую стомленасць, што сёння ўсміхнулася мне подыхам флейтавай трысцінкі, упрыгожыўшы прастору паміж монпарнаскім небадомам і будынкам Сената ямбічнай рыторыкай змяркання:

«У стомленасці ёсць тваё імя. Стамляючыся, ноч тваю сустрэну... Ты кветкі сніш, якія сню і я, — лілею каралеўную й вербену.

Мяне ў Парыж ты правяла, у дым, якім я дыхаў і якім я плакаў. Гітара тэлефонная аб тым званіла, што няма журбы ніякай.

Цяпер я веру: сапраўды няма... Сівы скрыпач у Люксембургскім садзе іграе пра вясёлае імя са стомленасцю любай у паглядзе...

Я заблудзіўся ў радасці чужой, я заблукаў на дарагой чужыне, упэўнены: з апошняю струной парыжскі дым у сэрцы не астыне.

Я надламаў фантаннаы слупы, каб не ўцякла скрыпичная саната, каб монпарнаскі небадом сляпы убачыў яснасць неба і Сената.

У той лагодзе я знайшоў яе — хвіліну галубінага спакою. Мая душа не плача, а пяе, бо стомлена не лёсам, а табою».

Я адчуў сябе лірычным перыпатэтыкам, які назаўсёды памяняў пісьмовы стол на прагулку з эцюдным блакнотам і якому ў юным змярканні заўсёды мроіцца бясконца лінія пяшчоты. Непадуладная геаметрам, а толькі мне, — яна пралегла па універсітэцкім бульвары Сен-Мішэль ад дома Леконт дэ Ліля да колішнярымскіх разбураных лазняў. Праз востраў Сітэ я вярнуўся на правы бераг Сены і пакуль ішоў па востраве, ён паволі раскрываў перада мною свае банальныя вачаровыя вобразы: маўклівыя мальбертныя істоты старанна змалёўвалі раннегатычную двухгаловую базіліку; японцы, падобныя на марсіян, бліскалі фотаапаратамі; па рубінавай Сене плыў рэстаранны цеплаход.

Двухгаловая базіліка, асветленая моцнымі пражэктарамі, нагадвала мёртвага мутанта, закрытага белай гіпсавай прасцінаю.

У меладзінным кафэ мяне чакаў Непрыкаяны Па-

ляк. Ён нахіліўся над малахітавай стойкаю і размаўляў з аксітанцам. Гаворка была пра апошнія гады Напалеона, пра незразумелую смерць лонгвудскага вязня. Мой павадыр даводзіў, што мыш'як у імператарскае віно падсыпаў Маршан, подлы пакаёвы служка, падкуплены рускімі. Аксітанец паблажліва ўсміхаўся: пры чым тут рускія? пры чым тут небарака Маршан, калі побач з імператарам быў увесь час гэты авантурыст і раганосец граф Манталон, зацяты бурбонец...

Я папрасіў вады.

Аксітанец выхапіў срэбнымі абцужкамі з глыбокае вазы тры коўзкія літары е, а, u і кінуў іх у конусную шклянку.

Было мне з чаго здзівіцца: у глыбокай вазе блакітнай горкай ляжаў французскі алфавіт!

Аксітанец звыкла страсянуў шклянку, і халодныя ільдзістыя літары збегліся ў слова — е'еаи — вада.

Я ўзяў шклянку, але піць расхацелася — смагу спатоліла хваляванне. Рука мая дрыжала, і ў конусным шкле вагонна пакалыхвалася лексічнае змесціва чужой вады.

Я нахіліў шклянку, і літары з мяккім ласкавым шумам пасыпаліся на малахітавую стойку, утвараючы ювелірную калюжку.

Аксітанец усміхнуўся і выцер стойку.

Тым часам Непрыкаяны Паляк спакойна дапіваў сваю ваду, смакуючы кожную літару.

10. Усходнеславянская палесціна

На бульвары Сен-Жэрмен я ўбачыў сумнага міма — маленькага, як вітрынная статуэтка, чалавека з густа набеленым тварам і ў белых выхадных паль-

чатках. Ён стаяў на зялёнай сметніцы каля ўвахода ў метро.

Хрэстаматыйная постаць: вочы, поўныя пяшчотнага вечнага дзяцінства, сухія каштанавыя губы, старанна дагледжаныя чорныя вусікі (асабліва прыкметныя на празмерна набеленым твары!), крыху разгубленая, з кропелькай вінаватасці ўсмішка, у напружанай руцэ — лёгкая, як флейта, франтаватая палачка.

Апрануты ён быў, вядома ж, у доўгі, як на чужога шыты, фрак і ў гэткія ж не на яго скроеныя мешкаватыя штаны. Абуты — у вялізныя цыркавыя чаравікі. А завяршалася ягонае праставатае ўбранне вяццом, шчодро ўсыпаным брыльянтамі непазбыўнага глядацкага смеху, — славым, крыху пакамечаным, чорным круглым капялюшыкам.

Я ўбачыў Чарлі Чапліна.

Каля сметніцы, аздобленай жоўтымі пялёсткамі скарыстаных праязных білетаў на метро, стаяла глыбокая кардонная пушачка, у якой незацемненым срэбрам ужо зіхацелі жаданыя франкі.

Гучала катрынка, і пад яе немудрагелісты акампанемент маленькі чалавек моўчкі, як і належыць міму, апавядаў пра сябе нешта вельмі жаласлівае, шчымлівае. Гэта было надзвычай выразнае апавяданне амаль нерухамага твару і марыянэтных рук.

Вулічны акцёр іграў Чарлі Чапліна, іграў неабароненасць душы, увасабляў светлы камізм, зразумелы кожнаму без слоў; той драматычны камізм, якому людзі некалі паверылі адразу, з першага кіназ'яўлення, адчуўшы яго выратоўную энергію.

Сметніца — метафара, якая лёгка чытаецца: бруд і чалавек суіснуюць, але чалавек заўсёды павінен знаходзіцца вышэй.

Цярпліва чакаючы спачування пракожых, мім, як мне здалося, мала зважаў на іх прысутнасць. Сапраў-

дны акцёр, ён быў захоплены ўласнай пластыкай, тэатральная адасобленасць паралізавала ягоную ня-дужую постаць.

Насупраць міма, на самым краі тратуара, размясціўся катрыншчык. Ні тварам, ні адзеннем ён нікога не нагадваў. Звычайны вулічны парыжанін, вясёлы статыст — у клятчастай кепцы, ссунутай на квадратную патыліцу, у будзённай кашулі з расшпіленым каўняром, у ношанай скураной камізэльцы. Вартай увагі была хіба што сама катрынка — даверлівая, заўсёды юная скаржніца, схаваная на выпадак дажджу пад парусінавы тэнт, ды прыцягвалі ўвагу кацяняты ў кошыку — дзве вясёлкавыя апучкі з агатавымі мыскамі. Прахожыя не толькі любаваліся кацянятамі, ім дазвалялася браць іх на рукі, гладзіць.

Катрыншчык не стамляўся круціць нікеляваную паслухмяную корбу. Ён усміхаўся, быў задаволены сваёй музыкай, сваім вясёлкавым кошыкам і, бадай што, прахожымі, нягледзячы на іхнюю скупаватасць. Магчыма, сярод прахожых былі й не скупыя людзі, але яны не ведалі, куды кідаць свае франкі. Каля ног катрыншчыка не было ніякай каробкі — толькі старамодны кошык з кацянятамі. Два галубы ўсё спрабавалі падысці бліжэй да кацянят, узбуджаныя немалым інтарэсам зазірнуць у кошык, але катрыншчык палохаў іх вясёлым воклічам. Распушыўшы хвасты і крылы, галубы без ніякае крыўды адбегалі ад катрыншчыка, — усё адно як свойскія птушкі ад свайго гаспадара.

Катрыншчык і мім існавалі, вядома ж, паасобку, кожны быў заняты сваім немітуслівым клопатам. Але настрой у іх быў тэатральна-непадзельны, і непадзельны быў гэты, імі шчыра ўпадабаны куток левабярэжнага арыстакратычнага бульвара.

Зусім побач, за чыгуннай агароджаю, узвышалася

ўжо вядомае мне абацтва маўрыстаў, з боку бульвара да самага даху аплеценае маталічнай павутою рыштаванняў.

Недзе высока пад цяжарам напчатых тросаў скрыгталі блокі, стукаў адбойны малаток, па манастырскім даху, як жывыя плямы, рухаліся рабочыя.

Ішла рэстаўрацыя.

Я перайшоў на процілеглы бок нешырокага бульвара і ўбачыў, што катрыншчык, мім і рабочыя апынуліся амаль у адной візуальнай плоскасці — сышліся, як на сімулятаннай дэкарацыі, у агульны зрокавы вобраз.

Я здабыў сінаптычную магчымасць адначасова назіраць за іх мернымі, поўнымі асэнсаванай грацыёзнасці, заняткамі.

Не ведаю чаму, але я пазайздросціў гэтай шчырай грацыёзнай мернасці, так падобнай на паважны рух маятніка ў шкляной цемры старавечнай шафы-гадзінніка. У наступны момант я адчуў ужо новае, мацнейшае, чым зайздрасць, пачуццё — пачуццё-любаванне, але...

На бульвары нечакана з'явіліся рок-музыканты... на конях!

Магутныя коннагрэнадзёры, майстры гіпершуму з ваяўнічымі электрагітарамі, на якіх не змаўкалі валовыя струны. Па тым, што рок-музыканты на вольным кані, які скакаў паперадзе, умацавалі аўтаматычную ўдарную прыладу, было відаць, што яны здатныя на самыя арыгінальныя вынаходкі.

Тайфунная кавалькада (па-іншаму й не скажаш!), змятаючы са свайго шляху цяпер ужо вартае жалю гудзенне мерседэсаў, рэно, пежо ды іншай легкавой драбязы, глушачы не толькі ідылічную катрынку, але нават і нястрымны скрогат рэстраўрацыі, на добрай рысі павярнула з бульвара Сен-Жэрмен на вуліцу

Банапарта, якую, здавалася, і ў пахмурны дзень не пакідаюць залаціста-блакітныя светлавыя рэфлексы.

Коні надзіва былі паслухмяныя і не пудлівыя. Пэўна ж, мелі ўжо немалы час, каб прызвычаіцца да грому гітар і ўдарнай аўтаматыкі.

Я добра-такі не разгледзеў балаганнага ўбрання рок-музыкаў, адно заўважыў, што былі яны ўсе ў напалеонаўскіх трохвуголках, з-пад якіх блішчалі вялікія цыганскія завушніцы.

Але ўразілі не гэтыя трохвуголки з завушніцамі, не самі коннікі і не іх паслухмяныя коні, а ўсё тыя ж немітуслівыя катрыншчык, мім і рабочыя, што паранейшаму існавалі для мяне ў агульным зрокавым вобразе. Нягледзячы на жорсткую дыскатэчную атаку, яны нічым сабе не здразілі.

Рабочыя нават не паглядзелі ўніз.

Заспакоена-вясёлы катрыншчык, іграючы, усё цешыўся з агатавых кацянятак, нібыта нічога на бульвары й не адбылося.

І Чарлі Чаплін застаўся на зялёным подыуме сметніцы — маленькі, як вітрынная статуэтка, мім паранейшаму цярпліва выглядаў на людское спачуванне, не перапыняючы жаласнага апавядання твару і рук. І, пэўна ж, ацаніўшы гэтую эстэтычную вытрыманасць, апошні ў кавалькадзе коннік, не спыняючыся, кінуў да падножжа сметніцы срэбны франк і так удала, што трапіў у самую сярэдзіну кардоннай скарбонкі...

Здавалася б, рок-музыканты на конях — відовішча унікальнае. Нават для Парыжа. Але ж не. Вакол — ніякага замяшання. Хіба што некалькі японскіх турыстаў схапіліся за свае марсіянскія фотаапараты ды бесклапотныя два галубы трывожна страпянуліся і ад недаступных кацянят пераляцелі да помніка Дзідро, на супрацьлеглы бок бульвара.

Сапраўды, французы не любяць абстрактый. Навальнічная ж кавалькада, што па вуліцы Банапарта ўжо недзе вылецела да Сены, нават і ў маім павярхоўным разуменні, бадай што самая ніжэйшая абстрактная праява, якая не пакінула па сабе нічога — ні добрага, ні благога. Хіба што пуставаты бляск, нешта вельмі блізкае да хімеры — было і няма.

А калі так, то і на самай справе — ці варта зважаць на яе?

Не люблю абагульненняў з-за іх абавязковай разумовасці, але хвіліннае здарэнне на бульвары Сен-Жэрмен усё ж патрабуе для свайго акрэслення больш трывалую лінію, чым эмацыянальны пунктір. Убачанае прымушае думаць пра слауты рацыяналізм, пра бальзакаўскую «абыякавасць» французаў, якіх цяжка захапіць, узрушыць чымсьці пабочным, не сваім.

Да слова сказаць, немцы з англічанамі не менш за французаў «абыякавыя» да хімер, але французская «абыякавасць» усё ж такі іншая. Яна больш тэатральная, віртуозная, нейкая вадэвільна-сонечная і ў такой сваёй спадчыннай маляўнічасці па-роднаму зразумелая і блізкая мне. Невыпадкова ж у квяцістых давід-гарадоцкіх гарадах я заўсёды бачу ўсе адценні французскага імпрэсіянізму...

Сённяшня Францыя стаіць на камені, а наша ўсходнеславянская палесціна ўсё яшчэ на пяску. Мы жывём на тэрыторыі няўстойлівай, якая блукае, якую лёгка звабіць. І гэта мы, яе фатальна-адданыя жыхары, сёння бяжым за коннымі рок-музыкамі, а заўтра, пэўна ж, пабяжым і за самімі коньмі, якія ўзбунтуюцца і асядлаюць няшчасных рок-музыкаў.

У тым, што мы такія і што радзіма ў нас такая, — нічога катастрафічнага не бачу. Бачу характар нашай роднай незабрукаванай вуліцы, процілеглы характару

дагледжанага еўрапейскага бульвара. Характары ж, як вядома, не мяняюцца. З імі жывуць і ў адведзены час паміраюць.

11. Зразумелая кветкам і старым фотаздымкам

І зноў сон...

На маім пісьмовым стале — сіняя гастраномная вага і ніводнай маёй кнігі, часопіса, алоўка. Ніводнага чыстага ці спісанага лістка. А вакол стала — мяхі з мукою, пачэчкі з крупамі і цукрам, бітон з алеем, скрынка з макаронаю і нават бочка з гуркамі.

Адзін за адным да стала падыходзяць заклапочаныя, змрочныя пакупнікі, утвараецца доўгая чарга.

Я аглядаю стол.

Нікеляваны замок у прыстолку пашкодзаны. Па абдзёртай паліроўцы і вывернутым замку бачна, што арудавалі нечым металічным. Пэўна, напільнікам. Хачу высунуць прыстолак, каб паглядзець, ці не ўкрадзены дакументы і грошы, але прыстолак не паддаецца. Усё адно як прыбіты цвікамі. Злужся, пачынаю вырываць яго з глыбіні стала і перакульваю сінюю вагу з батонам недаважанай каўбасы. Нарэшце прыстолак, поўны каляровага мыла, з фанерным трэскам выдзіраецца, і мыла з мяккім грукатам і некай запаволена падае да маіх ног — мноства сіне-белачырвоных прыкецікаў.

Чую тлумачэнне, што гэта гуманітарная дапамога ад французскага мылавара Жана-Луі Бенюса. Хачу спытацца, хто зламаў замок у прыстолку і дзе мае кнігі, але не паспяваю. Пакупнікі адштурхваюць мяне ад стала.

Вядома ж, я ім перашкаджаю.

Зрэшты, яны маюць рацыю, бо ведаюць, па што

прыйшлі, і хочучь атрымаць сваё. Я магу нават пагадзіцца: яны каля майго стала ў гэты момант большыя гаспадары, чым я. Мука, крупы, цукар, алей — гэта не папера, уквечаная прыгожым пісьмом. Што я магу ім прапанаваць? Свае мастацкія хімеры? Але ні ў якія хімеры і яны не вераць. Яны вераць у муку, крупы, цукар, алей і ў аб'явы з пялёсткамі тэлефонных нумароў. Аб'явы — іх літаратура, іхняе любімае чытанне, таму сцеражыся, паэце, і не раздражняй людзей.

Вось яны паднялі вагу і адразу паспакайнелі, нават усміхнуліся мне, нібыта папрасілі, каб і я паспакайнеў, каб я ўпэўніў сябе, што ўсе кнігі і часопісы хутка знойдуцца, а пашкоджаны пісьмовы стол — страта невялікая.

Рэшту майго сну ахапіў лагодны блакіт, і прыйшла А.

А. прыйшла ў сваім жоўтым касцюме з чорнай ружаю на правым плячы. Я называю гэты касцюм тэатральным раманам. Чорнае на жоўтым — цярплівы напамін пра маю першую ненапісаную вершаваную п'есу, якая павінна пачынацца з пацалунка ў начную кветку. Але я ўсё ніяк не збяруся напісаць сваю п'есу, бо не магу ўявіць, як будзе сцэнічна ўвасоблены адкрыты ўсёй зале самы патаемны пацалунак.

А. засмучана загаварыла пра нашае маўчанне, якое ўсё часцей і часцей уздымае над намі ледзяную бязлістую крону. Мёртвыя галіны палохаюць А., і ёй здаецца, што мы ўжо ніколі не вернемся да слоў. Ніколі не загаворым. Але ж мы дастаткова нагаварыліся і, стаміўшыся ад слоў і стаміўшы словы (што, вядома, горш!), ператварылі сваё маўчанне ў самую дасканалую мову каханьня.

Ці ж не так?!

Пытаюся: не ў апраўданне сабе, а толькі таму, што

люблю нашае маўчанне. Яно лепшы дарадчык у хвіліну поўнага непаразумення. Тыя доўгія-доўгія імгненні маўклівага спакою, на гліняным дне якога павысыхалі ўсе нашыя словы, нават літары — цешаць і ўлагоджваюць гэтаксама ж, як цешыць і ўлагоджвае адкрытая праз Багдановіча і зразумелая перш за ўсё кветкам і старым фотаздымкам трысняговая просьба безабароннай Еўропы: *De la musique avant toute chose*¹.

Я ведаю, як расказаць пра нашае маўчанне, з чым параўнаць яго нерухомае лісце, праз якое ўвачавідкі праступаюць лёгкія для чытання табулатурныя знакі яшчэ неспазнанай мелодыі.

Зрэшты, мы не маўчым — перамаўляемся, забыўшыся на стомленыя словы, таму нашае маўчанне гучыць як канцэрт-імправізацыя. Мы перамаўляемся на мове смычкова-духавага эфіру, што заўсёды ўзнікае паміж намі, калі нашыя словы пачынаюць стамляцца. Гэтак скрыпка, альт і віяланчэль перадаюць свой струнны страх флейце, габою і фаготу.

Давай разам паслухаем нашае маўчанне, знойдзем у ім вайсковую флейту, убачым, як парадна яна саступае паветраную сцежку гучання матыльковай флейце-пікала і, жадаючы адпачыць, прыгожа сыходзіць у светлы куток дывановага ўтуллія, імя якому — спакой.

Матыльковая флейта — яна ж высокагалосая сцябліна, тая самая сцябліна, з якое краўцы выскубваюць шмат вясёлых нітак, а паэты здабываюць толькі адну, шэрую, і дзеляць яе з працавітымі Мойрамі. Яна вырастае і па-агароднаму згінаецца над куртуазным з прыспанымі вейкамі клавесінам, і разгублены клавесін выбачаецца перад ёю за свой прыдзвернашвейцарны выгляд і спрабуе прыстасаваць яе высокі голас у яшчэ адну сваю падоўжную струну.

¹ Радок Поля Верлена.

Скрыпка, альт і віяланчэль пачынаюць апавядаць пра новы струнны страх, мусіць, зусім не зразумелы, бо матыльковая флейта цішэе, уражаная пачутым, паслухмяна складвае крылцы і хаваецца ў пастаральнай крапіве фагота, з якое, марудна падымаючыся, узыходзіць чорная лілея габоя.

Ручайкавыя смыкі, захоўваючы празрыстасць тонкіх пальцаў страдыварнага апостала Франсуа Турта, пакідаюць свае струны, узносяцца над скрыпкаю, альтом і віяланчэллю, як над трыма, абжытымі толькі пацалункамі, астраўкамі, з якіх і ўтвараецца аскетычны архіпелаг нашага маўчання.

З ручайкавых смыкоў, не засмучаных струнамі, складаецца ў паветры лёгкі трохкутнік, умацаваны калафонскай смалою, — утвараецца франтон блакіту з чорнай лілеяй пасярэдзіне.

Нарэшце і для цярплівай гітары вызваляецца прастора. Гітара доўга чакала гэтую прастору, сіроча студзіла струны на каніфольным чужым скразняку. Гітара гучыць хрызантэмна, як ручны, нахілены долу клавесін, які шчодро ахвяраваў свае маленькія клавишы на каралі Еўтэрпе.

Чорная лілея габоя кладзецца на гітару, а ручайкавыя смыкі вяртаюцца да сваіх струн, — і самы час прыгадаць, як ты палохашся майго раптоўнага смутку, майго доўгага маўчання; самы час цябе супакоіць, разгарнуўшы санатную прозу Блока: «Со мной бывает вот что: я — весь страсть, обожание, самое полное и самое чистое; вдруг все проходит — является скука, апатия (мне незачем рисоваться), а иногда отчаянная беспредметная тоска».

Бачыш, так ужо было, так будзе й пасля нас, таму паслухай і супакойся, як супакоілася чорная лілея, сагнуўшыся над пастаральнай крапівой; як супакоіліся клавесін, скрыпка, альт і віяланчэль, атрасаючы

з паперы нотную расу; як супакоілася (я адчуваю гэта!) нашая першая будучая страта — страта яшчэ не ведаю чаго, але ведаю, што яна пакуль далёка, хоць вайсковая флейта, перапыніўшы фагот, і ахоўвае нашу надзею пільным эпітэтам — падманная...

Так, нашая першая страта яшчэ далёка. Але няхай гэта будзе страта маладосці, радасці нават паэзіі — толькі не страта спакою, бо той, хто страціць спакой, страчвае і чыстае каханне.

12. Светлы бібліятэчны падвал

Французская фраза гэтак жа ёміста-сэнсавая, як маленькія парыжскія завулкі — архітэктурна-па-ліфанічныя. Зрэшты, даўно заўважана: еўрапейскі сінтаксіс адпавядае рацыянальна-лапідарнай будове еўрапейскіх гарадоў і, наогул, сугучны ўтульным маштабам еўрапейскай геаграфіі.

А што сказаць пра нашу руска-беларускую камароўшчыну?

Варта паглядзець на любы мінскі мікрараён, дзе паміж бетоннымі баракамі буццее ці не трэцяя частка Іль-дэ-Франсу — і адказ гатовы...

Дождж перапыніў мае філалагічна-урбаністычныя фантазіі.

Букіністычная Сена апусцела. Толькі адзін пастух кніг застаўся на набярэжнай Малакэ. Акрыўшыся цыратовай стрэшкаю, немалады рамантык з александрыйскім воблікам Анатоля Франса можна чакаў пакупнікоў. Пад яго статуарным позіткам на прыжыццёвым выданні «Алкаголяў», закрытым ад грубых рук і непагоды далікатным цэлафанам, мармуровым оніксам ясналі буйныя дажджавыя кроплі. У прыглу-

шаным фарфоравым святле неба назусім патанулі цёплыя колеры, але холаду не чулася.

Надзіва лёгка старгаваўшыся, за цікетку аквілегіі я купіў «Алкаголі».

Я купіў ці, усё ж дакладней, — выменяў «Алкаголі» не таму, што гэта прыжыццёвае выданне Апалінэра, і не таму, што я вялікі прыхільнік рарытэтаў. І нават дыдактыка Малармэ (кніга — з'ява касмічная, у ёй увасоблены самы высокі сэнс чалавечай дзейнасці) на мяне не паўплывала.

Прычына простая: мне спадабаліся дажджавыя кроплі на далікатным цэлафане, праз які, як Пон дэ Ар праз вокны Луўра, загадкава праступала арабская назва кнігі. Дажджавыя ж кроплі на іншых кнігах паказаліся мне менш прывабнымі.

Мне яшчэ давядзецца спазнаць трагічную мудрасць — кніга перамагае самоту, — засведчаную ў апошнім вершы Багдановіча. І тактоўны мсье Малармэ яшчэ паспее канчаткова пераканаць мяне ў касмічнай існасці кнігі. Але пад зімовым дажджом, што атуліў набярэжную Малакэ, я быў далёкі ад паэта-рацыянальных высноў. Я жыў паэта-імгненнем...

Некалі ў бібліятэчным падвале Дома Герцэна я чуў крытычнае арыёза аднаго маладога галамана пра шматтэмнасць «Алкаголяў». Перад выпадковай аўдыторыяй — дзве бібліятэкаркі і некалькі студэнтаў — малады галаман на памяць чытаў «Зону». Праз ягоны не па гадах басавіты голас французская мова набыла ёй не ўласцівыя ноты асуджанасці. Ці не пасля кожнага радка паэмы, як мне помніцца, малады галаман рабіў доўгую, умацаваную адпаведным узмахам рукі, паўзу, тлумачачы: кожны радок у «Зоне» — асобная тэма.

І мне, таксама ж выпадковаму сведку таго ма-

руднага чытання, ужо тады падумалася, што лепшую паэму Апалінэра можна чытаць і без доўгіх пера-
межкаў і што зусім неабавязкова газетны прынцып
шматтэмнасці рабіць яе галоўнай якасцю.

Апалінэр — не збіральнік тэм, ён — ахоўнік сты-
лю і вынаходнік шматслойнага «лесіровачнага» пісь-
ма. А ягоная шматтэмнасць, пра якую надакучліва
пішуць у кожным падручніку, толькі адзін з мастацкіх
вынікаў гэтага заўсёды новага пісьма.

Таленавіты галаман жыве цяпер на камяністым
хутары пад Стакгольмам. Чамусьці ён выбраў для
сталага жыцця халодны скандынаўскі хутар, а не
цёплую даліну Луары. Зрэшты, ён, здаецца, ніколі
туды й не імкнуўся, яго цікавіла толькі метафізічная
Францыя. Метафізічную ж Францыю з рэальнай
Швецыяй прымірыць у заспакоеным сэрцы няцяжка.

Пры нагодзе я пашлю яму свой эцюд пра шчаслі-
вае набыццё «Алкаголяў» — пашлю не па пошце, а па
ланцужку маскоўскіх успамінаў, самае каштоўнае
звяно ў якім — светлы бібліятэчны падвал.

13. Юны славянскі век

«У стомленасці ёсць тваё імя...»

Я чытаў страсбургскаму цягніку свой парызскі
верш і перад радком «У той лагодзе я знайшоў
яе...», — як знак эстэтычнага папярэджання, убачыў
чатыры аслабленыя струны. Утварыўшы гукавы хаос,
яны нібыта падказвалі, што верш няскончаны, што
існуе яшчэ адна, перадапошняя страфа, якую неаб-
ходна адшукаць.

Я спешна пакінуў Усходні вакзал, куды завёў
мяне чарговы бесклапотны ранак, і прыйшоў у Апалі-

нэраў скверык. Я выбраў найбольш верагоднае месца пошуку і не памыліўся. Перадапошняя страфа, падобная да цікеткі, на фоне мармуровага пастамента ўтварала каляровы святочны квадрат:

Адпачывай, нядзельны мой Сенат,
Курантамі нагадвай, што заўсёды
Каханых прыме Люксембургскі сад
І да скрыпічнай прывядзе лагоды.

Я ўдзячна паглядзеў на паэта і адчуў жаданы холад пераўтварэння. Карыкатурная пачвара памякчэла, набыла тужліва зразумелыя рысы. Яна пачала мне падабацца, бо нешта жаночае, пакрыўджанае з'явілася ў яе вобліку, а таксама — сімвалічна-кантрастнае. У левай палавіне твару дыхала смерць, у правай, больш вытанчанай, жыла паэзія.

Дзень быў скупы на сонца, але зрэдку, надзіва яркае, яно з'яўлялася, ператвараючы скверык у летнюю веранду. У нахіленай плоскасці святла знікаў уяўны змест навакольных аб'ёмаў і глыбінь. Скрозь панавала плоскасць, яе першапачатковая іконная сутнасць.

У мой разгорнуты блакнот упалі два ажурныя цені — у скверык прыляцеў луўрскі голуб з маленькай жэтэмнай¹ галубкай.

Я глядзеў на іх і шкадаваў, што ўслед за імі не ляцяць — ні ластаўкі, ні сокалы, ні совы, ні крумкачы, ні калібры, ні пяшчотныя пі-і, ні птушка-ліра, ні ўсходняя птушка Рох. Я шкадаваў, што ў паэтаў скверык не ляціць арол і не імкнецца паўлін, не плывуць нападчалавечыя сірэны, і юны Фенікс не атрасае з крылаў на журботную бронзу пераможны попел.

З усіх птушак, прыродных і міфалагічных, якіх

¹ Жэтэмнай (ад фр. Je t'aime) — я цябе кахаю.

Апалінэр згадаў у сваёй паэзіі, толькі галубы засталіся верныя паэту.

У Евангеллі часта ўпамінаюцца птушкі нябесныя. Трэба думаць — ластаўкі, лебедзі, сокалы. А з птушак «зямных», акрамя пеўня — сімвала адрачэння і духоўнай слабасці апостала Пятра, здаецца, не ўпамінаецца ніводная.

У век адрачэння ад паэзіі варта намаляваць гэтага евангельскага пеўня на вялізных шчытах, накрыж перакрэсліць чырвонымі палосамі і выставіць на дарогах, што вядуць у Парыж, каб усе ведалі: тым, хто адрокся ад паэзіі, уезд у Парыж забаронены...

Каля мармуровага пастамента сіратліва ляжала аранжавая бутэлька. Яе, напэўна ж, нядбайна кінуў сюды гаспадар апельсінавай сумкі. Цьмянае шкло было затуманена дотыкам чалавечай далоні і напалову закрывала імя Пікасо на тарцы пастамента. Які своечасовы мне напамін, што бутэлька — спадчынны вобраз французскага жывапісу, выяўленне часовай, але надзейнай трываласці.

Некалі, апынуўшыся на раздарожжы, утвораным далёкім Домам Герцэна і вельмі блізкім заводам слясарна-мантажнага інструменту, я схаваў свой пасляшкольны неспакой і трывогу перад невядомасцю ў густыя жаліны язіну і чытаў модны амерыканскі раман. Дайшоўшы да фразы: «...бутэлька віна ўжо сама па сабе — добрая кампанія», — з палёгкай уздыхнуў. Чаму б і мне, падумалася, не жыць з такім простым разуменнем усяго? Чаму б не радавацца звычайнаму, таму, што ёсць?

Мне было семнаццаць год, і нада мною, як скінія, уздымаўся ласкавы язімін, па кветках якога вандравала стомленая пчала. Усё гэта, безумоўна ж, выглядала нават больш прывабна, чым згаданая бутэлька віна. І я тады ўпэўніў сябе, што ўбачанага і адчутага

ў гэты юны міг дастаткова дзеля таго, каб і ўсё дарослае жыццё пражыць творча. Я тады марыў кожны свой дзень ператварыць у паэзію і зайздросціў паэтам, якія на такое ператварэнне іншы раз аддавалі сіл болей, чым на саму творчасць. І цяпер як найчасцей я ўспамінаю той белы язмін, стомленую пчалу і раманную суцешлівую фразу — і дзён, не занятых паэзіяй, у мяне становіцца ўсё менш і менш.

І цяпер я зайздросчу толькі тым паэтам, над якімі, акрамя слова, не ўладная ніякая іншая сіла.

Апалінэр — такі паэт...

«Мяне ў Парыж ты правяла...»

Пра жанчын ён ведаў, здаецца, усё. Асабліва пра тых капрызніц, якія разлюбілі, якія пакідаюць, якіх ужо нічым не ўтрымаеш — ні базарнай драбязою падарункаў, ні кветкамі, ні кампліментарамі, ні паэзіяй, ні сваім балючым каханнем. Ведаў, што ўтрымліваць не варта, бо гэта заўсёды на шкоду. Трэба зацяцца і маўчаць, трэба перацярпець пакуту, каб не згубіць сябе для галоўнага. Трэба па-сялянску працаваць, пакідаючы на сон і яду некалькі гадзін. Бо галоўнае для паэта — паэзія. Ах, як трапна сказаў герой Заля Клод Ланцье: «Дзеля праклятага жывапісу я магу задушыць бацьку і маці». Так, дзеля праклятага жывапісу, дзеля той жа праклятай паэзіі... Вядома, прызнанне літаратурнага героя, да таго ж мастака-няўдачніка, не трэба разумець літаральна. Гэта метафара, але ў гэтай метафары — жывая кроў мастакоўскай страсці, а таксама жорсткі напамін — мастак павінен жыць творча, каб толькі творчасцю адольваць самоту.

І каханую, якая так і не вернецца, трэба штодзённа вяртаць праз творчае цярпенне, якое абавязкова аздобіцца парнаскім снегам і пераможным пальмавым лісцем.

Зрэшты, самота нявечная, яна адыдзе ў самы даль-

ні куток памяці, бо з'явіцца новае каханне. З'явіцца жанчына, у харакстве якой самая нячутная будзе струна эгаізму.

З'яўленне Жаклін — перадсмяротнае суцяшэнне Апалінэру, турэмная ўсмешка заспакоенай Джаконды...

Юны славянскі век заўсёды варагуе з лацінскай старасцю. Водгулле гэтай спрадвечнай варажнечы не змаўкала ў душы паэта да астатняга дня. І ён памёр у свае трыццаць восем год не з акупнае раны і не ад іспанскага грыпу, а якраз таму, што юны славянскі век перамог у ім лацінскую старасць.

Літаратурныя матэрыялісты, вядома ж, пасмяюцца з такога тлумачэння Апалінэравай смерці. Ім цяжка ўявіць, што юны славянскі век, гэты шалёны падлетак, усё яшчэ не спазнаў рацыянальнай запаволенасці, што ён узрос на нервовых рыфмаваных рытмах і на палыновай неўладкаванасці жыцця, якая вельмі часта прычынаецца ў паэце, у якім ёсць хоць кропля славянскай крыві, ранняя смерць.

Прадчуваючы раннюю смерць, Апалінэр спяшаўся пісаць і пісаў з асалодаю. Вершы, паэмы, эсэ, навелы, раманы, драмы, рэцэнзіі, артыкулы, нататкі з вернісажаў, фельетоны, маніфесты, футуралагічныя тэксты, візуальную лірыку, нават крытычныя і вершаваныя містыфікацыі, калі выступаў у друку ад імя жанчыны, і, нарэшце, любоўныя лісты (дарэчы, самае цудоўнае, што можа стварыць паэт!) — такі ягоны жанравы акіян, на берагах якога і па сёння свецяцца жамчужыны чытацкіх здагадак і меркаванняў. Пражыві ён яшчэ хоць некалькі год — з'явіліся б і кінасцэнарыі, бо ён любіў кіно, бо ён верыў, што мастацтва рухомах ценяў дасць літаратуры новае бачанне. Не трэба асаблівай крытычнай праніклінасці, каб зразумець, што ягоныя паэмы «Зона», «Прывід воблакаў», «Му-

зыконт з Сен-Мэры» — не толькі паэзія, але і маналагічныя сцэнарыі, на жаль, яшчэ не ўвасобленыя на экраным палатне...

Калі паміж творчасцю і жыццём не існуе ніякае мяжы, тады ўсё метафізічнае набывае прывабную рэчыўнасць і надыходзіць пара найбольшай артыстычнай удачы. Тады можна выведваць самыя розныя таямніцы з рамантычных фаліянтаў Мюсэ і Лямарціна, а сваю прозапаэзію весела ствараць на бесклапотных рэстараных рахунках.

І можна таксама без асаблівага этыкету заходзіць у прывідны музей сімвалізму і гарэзліва дэманстраваць там свае густа спісаныя рукапісы, не зважаючы на асноўнае папярэджанне Стэфана Малармэ: паэту трэба баяцца паперы, бо яна заўсёды прымушае вымавіць лішніяе слова.

Болей таго, можна пасмяяцца з гэтага аграфічнага папярэджання: ці не прыгожанькі афарызм? ці не рабскае перайманне вопыту Валантэна Канрара¹? ці не самая вялікая пісьменніцкая самаахвярнасць?..

Ведаючы, што Малармэ не вызначаў прадмет, а імкнуўся гіпнатычна ўнушыць яго чытачу, што для Малармэ не існавалі паняцце і значэнне прадмета (ці амаль не існавалі), — існавала толькі музыка, можна яшчэ бяскрыўдна пакпіць і з разнамоўнай кагорты яго прыхільнікаў: ці ж магчыма, не вывучыўшы французскую мову, зразумець і палюбіць паэзію Малармэ, калі ў ёй гучанне слова ставіцца вышэй за яго сэнс?!

Дык вось, усё можна і ўсё эстэтычна дасягальна, калі паміж творчасцю і жыццём не існуе ніякае мяжы; калі элегантнасць паходкі супадае з элегантнасцю думкі; калі новы гальштук прыносіць тую ж асалоду, што і новы радок!

¹ Валантэн Канрар (1603—1675) — пісьменнік, выдатны стыліст, сакратар Французскай Акадэміі.

У прывідным музеі сімвалізму надыходзіла й шкадаванне. Параўноўваючы паветраныя тэксты Малармэ з метафарычным аскетызмам Жуля Рэнара, Апалінэр шкадаваў: тое, што настаўнік сімвалістаў мог цудоўна напісаць, ён цудоўна прагаварыў сваім вучням і, стварыўшы з сябе літаратара-легенду, амаль што знішчыў сябе як літаратара-практыка.

І Рэнар, апанаваны прагавітай ашчаднасцю пісьма, паволі знішчаў сябе, усё лепшае з напісанага хаваючы ў дзённік. Праўда, у дзённіку ён не збаяўся паперы, падпарадкаваў яе небяспечную чысціню свайму парадаксальнаму алоўку і — сам герметыст — кінуў саркастычны шар у яшчэ больш герметычнага аўтара славутага «Лебедзя»: вершы Малармэ на французскую мову не перакладаюцца!

Мусіць, гэта першая крытыка (няхай сабе й бурлескная) маларміянскага культу чыстага аркуша паперы, таго самага культу стылёвай ашчаднасці, якому Апалінэр надаў новую візуальную змястоўнасць і стварыў культ тэкстуальна новай старонкі. Як і яго сябры мастакі, ён не любіў чыстую паперу — паперу без малюнкаў, без вершаў...

У скверык зайшлі японцы-марсіяне. Яны зрабілі два здымкі — сфатаграфавалі бронзавую галаву паэта і сам пастамент з таго боку, дзе было выбіта імя Пікасо, напалову закрытае парожняй аранжавай бутэлькай.

Бяскрылыя гукі рэстаўрацыі, як бязгнэздыя істоты, раз-пораз пераляталі з абацтва Сен-Жэрмен дэ Прэ на зялёны дах Люксембургскага палаца, і я ўспомніў сёння знойдзенае: «...Каханых прыме Люксембургскі сад...», і мне спадабалася маё назіранне, што ў дні, скупыя на сонца, парыжскія галубы не палохаюцца бяскрылай рэстаўрацыі і, забываючы пра славутае лісце на галаве паэта, шукаюць сабе спажы-

вы на доле. Я палюбіў нябесную пахмурнасць, зеленаваты колер якой так падобны да таго вечаровага колеру, які можна ўбачыць толькі ўсярэдзіне астравай сцябліны.

Аднак неба зноў пасвятлела, і пасвятлела мая блакотная папера. Я заплюшчыў вочы і адчуў мяккадывановы наплыў сонца. З першай ніткаю святла, яшчэ вельмі слабенькай, ажылі вясёлыя лёгкія крылы. Адзін з галубоў, магчыма, луўрскі, палётаўшы над скверам, апусціўся на лаўровае лісце.

Я пачуў, што надакучлівыя японцы зрабілі трэці здымак.

14. Яма

Аксітанец падаў шабрале — цёплую тлустую вадкасць, разбаўленую чырвоным віном, але я нават не дакрануўся да гэтай незвычайнай для мяне стравы.

Мой апошні абед у меладзінным кафэ абудзіў задушлівае шкадаванне, якое звычайна ўзнікае ў прыкрую хвіліну, асабліва на самоце. У тую самую хвіліну, калі робіцца волкай апошняя цыгарэта і пачужэлае тытунёвае цяпло не сагравае горла; калі патрэбны запіс назусім губляецца ў блакотнай глыбіні і калі хочацца шчырасці ад былога друга, якога па-ранейшаму любіць ужо немагчыма.

Мне здалася, што паветра ў кафэ (і не толькі ў кафэ) пачало ператварацца ў сіні пясок, у тую нязвычайную матэрыю, якая неўзабаве паглыне самыя каштоўныя кроплі паэзіі і ў якой назаўсёды знікне так неабходная мне ўлада каханай жанчыны. Улада нада мною. Нібы засцерагаючы сябе ад нейкага яшчэ большага страху, я прымоіў светлы вобраз: вітрыну га-

лантарэйнага магазіна, на якой ляжаў гальштук Апа-лінэра — чорная фуляравая стужка з белай паласою. Яго можна было купіць зусім надорага — за адну ласкавую ўсмешку, і я спрабаваў ласкава ўсміх-нуцца...

Маё задушлівае шкадаванне крытыкі палічылі б за метафарычную фігуру. Маўляў, паэты выдумляць умеюць. А псіхолагі, пэўна б, казалі, што ў мяне пачалася звычайная фрустрацыя — нешта падобнае на творчае расчараванне. І яны, дарэчы, мелі б рацыю.

Апынуўшыся ў Парыжы, я расчараваў самога сябе: я не мог узяць з сабою тое, што бачыў, і ўжо амаль не мог далей на ўсё глядзець, не могуць ўзяць...

Здзіўлены аксітанец заместа шабрале прапанаваў перыгорскую гусіную пячонку з труфелямі, але я папрасіў яго прынесці тры загадкавыя словы (памятаеце?!): «...зайздросчу гэтай жанчыне», — і стаў чакаць А., стаў чакаць яе ўладу і яе супакаенне: любы мой, усё добра.

Усё добра — першыя словы, што прамаўляліся пасля кожнага дня стварэння, і яны ж — любімыя словы А. Я хачу іх чуць кожную хвіліну, бо толькі яны, сагрэтыя жаданымі вуснамі, заўсёды вяртаюць мяне да творчасці.

А. не проста суцяшае, іпакрэнна прамаўляючы: «Любы мой, усё добра», а па вачах чытае мой настрой, як самы складаны тэкст. Яна ўмее разгледзець у маім позірку ўвесь давид-гарадок неспакою. Колькі страху ёй, колькі бяздоннага клопату, калі вочы мае цямнеюць! Яна шукае тады жоўтую кветку, любы жоўты цвет у наваколлі — шукае свой колер, каб ягоным святлом ратаваць мяне.

Я захапляюся А. Я бясконца магу расказваць ёй пра яе хараство. Але ўсе мае кампліменты і ўсю маю

радасць яна заўсёды прымае з абачлівай слоўнай сцісласцю, гаворачы «але» або гаворачы «не». А. разумее, што ў імгненні любасці больш за гэтыя словы-пацёркі нічога не трэба казаць, бо сказанае больш — ужо няпраўда...

Дык вось, я чакаў сваю каханую, але замест яе прыйшла рэдкая мая госця — разважлівасць і падказала: «Ідзі на Рыўгош».

І я пайшоў на Рыўгош, на левы бераг Сены, зноў — у паэтаў скверык. Ішоў, спяшаўся, нават бег, безуважна пакідаючы за сабой набярэжную Межысэры, Пон дэ Ар, набярэжную Малакэ з нястомнай постаццю знаёмага букініста...

Аднак не, да набярэжнай Малакэ я не дайшоў. На Пон дэ Ар мяне сустрэла тужлівая пяшчота саксафона. Яна ўзнікла з майго прадчування чаканай перамены, якая — яшчэ хвіліна! — і зменіць усё ў душы. Я па-ранейшаму знаходзіўся ў абдымках задушлівага шкадавання, таму абуджаная пяшчота прынесла настальгічную палёжку. Яна пахла вясновай зямлёю і маладымі кадацкімі яблынямі, якія некалі я радасна бяліў шампаністай вапнаю. Я жыў тады адзін — капаў грады, бяліў яблыні і смаліў днішча старой лодкі. За дзень стамляўся і хутка засынаў, і мая падушка пахла вясновай зямлёю і ўсё тымі ж непераможнымі ў сваім кадацкім харакстве маладымі яблынямі...

Саксафонная настальгія, як у воблаку, патанула ў дзягілеўскай рабыні — у яе лёгкім расшпіленым паліто і ў шаўковай тафце ружовай сукенкі.

Так, на Пон дэ Ар мяне чакала мая знаёмая парыжанка. Яе нецярплівы позірк прыглушаў эндакрынную трывогу шыі і быў напоены афарыстычнай марая: толькі той мужчына можа быць мужчынам, які ніколі не пакрыўдзіў жанчыну...

Цяпер ужо яна дакранулася да мяне і далікатна,

але ўпэўнена прагнала сон з адамавай сцябліны. Ад стольнага святочнага дотыку я страціў надакучлівую правінцыю будзённага існавання і здабыў небяспечную лёгкасць. Маё цела набыло паветраныя контуры. Адною-адзінаю хваляй бітумная Сена лёгка б змыла мяне з Пон дэ Ар, але, прабіўшыся праз рымскі цяжар Новага моста, яна не заўважыла маёй бесцялеснасці. Каб не рукі дзягілеўскай рабыні, я адарваўся б ад зямлі і стаў бы толькі адценнем у фарфорава-шэрым святле, што атуляла майго знаёмага букініста і яго вечныя кнігі. Я назаўсёды б забыў пра сваё імя, каб не яе вочы, напоеныя, як і хвіліну назад, усё той жа мараю: толькі той мужчына можа быць мужчынам, які ніколі не пакрыўдзіў жанчыну...

Мы прыйшлі на вуліцу Сены, падняліся на чацвёрты паверх нейкага, як мне здалося, нападгасцічнага дома з аркатурным фрызам і апынуліся ў белай лагчыне ложка.

Ранейшыя яе словы пра неба, якое цяжэе ад жаночай незадаволенасці, пра воблакі, якія над Люксембургскім садам набываюць сарамлівыя контуры, пра пяшчотнага госця, што пакідае ў німфічнай глыбіні навальнічны нектар, і, нарэшце, словы пра дарагія тканіны — ядвабы, аксаміты, парчу, — якія заўсёды зайздросцяць звычайным ільняным прасцінам — уяўляліся мне рацыянальнай уверцюрай, добра прадуманым уступам да гэтага музычнага шляху ў белую лагчыну...

Прыхільнікі «праўды» ў літаратуры, — вы ўздыхаеце, што мая паэзія нежыццёвая, бо занадта прыгожая.

Апалагеты імаралізму, — і вас я расчарую, таму не чытайце мяне, а спявайце свае любімыя песні Мальдарора.

Аўтары эратычных эпапей, — будзьце сціслыя. Да-

статкова аднаго сказа на апісанне выпадковага кахання: чорная ружа, поўная гасціннай расы, авалода-ла адамавай сцяблінай і не супакоілася да той хвіліны, пакуль не напілася навальнічнага нектару...

Дзягілеўская рабыня развітальна ўскінула над сабою рукі, і я ўбачыў яе простыя далоні. Далоні брэтонскай рыбачкі ці, усё ж праўдзівей, — клапатлівай жонкі, што памагае мужу-скульптару мясіць гліну і рыхтаваць гіпс.

Некалі такія ж непрыгожыя далоні не далі мне спазнаць тую поўную радасць, аб якой толькі й марыць васемнаццацігадовы цнатлівец. Так, мне было васемнаццаць, калі на два гады старэйшая за мяне давід-гарадоцкая свавольніца паабяцала найжаданае. Ад свайго абяцання яна не адступілася і пад самы ранак, праводзячы мяне, шчаслівага, хацела ўключыць у сенцах электрычны ліхтарык. Аднак ліхтарык выслізуў з яе рук, і я ледзьве паспеў падхапіць яго. Вяртаючы ліхтарык, міжволі асвятліў ёй далоні — дзве шурпатыя цаглінікі!

Гнятлівы сорам агарнуў мяне. Сорам, у якім пераважала прыкрасць. Я быў у ложку і не адчуў, што ў яе т а к і я далоні. Мне хацелася плакаць, бо якая ж гэта крыўда, што ў першай тваёй жанчыны — далоні, як гліняны посуд.

На спакойную галаву, дык што тут крыўднага?! Але ўжо тады мяне паланялі ўсялякія эстэцкія хімеры. Кодэкс памяркоўнага местачковага існавання, паводле якога ўсё павінна прымацца такім, як ёсць, для мяне тады яшчэ не існаваў.

Чытач мой рэдкі, не папракай мяне за той даўні пачуццёвы эстэтызм і не пытайся: няўжо й цяпер, убачыўшы над сабою простыя далоні французанкі, я адчуў сябе падманутым і мне захацелася плакаць?

Я ведаю адно: пачуццёвы эстэтызм — кепскі да-

радчык, але неблагі настаўнік, асабліва для таго мужчыны, для якога ўсё — і паэзія, і філасофія, і нават гастронамная раница — пачынаецца з думкі пра жанчыну...

Дзягілеўская рабыня падышла да люстэрка, манекенна пастукваючы аб залацісты паркет настуркавымі басаножкамі А.

Яна моўчкі сустрэла мяне на Пон дэ Ар і моўчкі развіталася — адным смуткам вачэй, — калі мы выйшлі на вуліцу Сены.

Мая першая парыжская прыгажуня вярталася ў сваё жыццё, назаўсёды пакідаючы мне жыццё маё. Нічога незабыўнага ў нашым развітанні не было. Развітанне струны з ветрам.

З нейкую хвіліну я стаяў каля аркатурнага дома, няўцямна гледзячы на двух негрыцянскіх падлеткаў, што металічнымі кійкамі старанна прадзіралі на сцяне белую тынкоўку. Падлеткі працавалі з манументальным размахам. На маіх вачах нараджаўся незразумелы аб'ёмны вобраз — нейкае рытмічнае афрыканскае сграфіта. Нешта прыгожа-заблытанае, падобнае на імгненны ўзор майго нядаўняга спаткання з дзягілеўскай рабыняй. Сыпаўся густы мучністы пыл, і чорныя рукі падлеткаў былі белыя, як у хлебапёкаў. Але з'явіўся паліцэйскі, і юныя манументалісты кінуліся наўцёкі, падараваўшы мне і ўсяму Парыжу свой натхнёны твор.

Паліцэйскі нібыта нічога й не заўважыў. Ён хутка знік у тым жа накірунку, у якім пайшла ад мяне дзягілеўская рабыня.

Дык што ж адбылося?

Я здрадзіў А. ці выпадкова адпомсціў прагматычнаму скульптару, ягонай здзеклівай формуле: «Акрамя гіпсу, мармуру, гліны, воску, дрэва, бронзы і старога абутку скульптурныя партрэты можна яшчэ рабіць

з непрачытаных паэтычных кніг»? Так, сказана здзекліва і ў дачыненні да паэзіі звышнепачціва. Але ведаючы, што непачціवासць — класічная французская рыса, трэба ўсё ж такі было неяк унікнуць нават выпадковай помсты, бо ўсялякая праява помсты робіць твайго Апалона сляпым. Але як гэта не я к унікнуць, калі сапраўды ўсё адбылося неверагодна выпадкова! І гэтая неверагодная выпадковасць, дарэчы, змяншае маю віну перад А.

Зрэшты, помсціў не я, помсціла дзягілеўская рабыня. І помсту гэтую, здраду няўважліваму мужу, ва ўсе часы апраўдвала паэзія...

Прамінуюшы музей Дэлакруа, я падышоў да Апа-лінэравага скверыка, адчуваючы, як зноў да мяне вяртаецца задушлівае шкадаванне.

З бульвара Сен-Жэрмен далятала ўсё тая ж ідылічная мелодыя катрынкі. На высокім царкоўным даху, як жывыя цацкі, марудна паварушваліся рабочыя. Набелены мім (яго закрывала ад мяне высокая чыгунная агароджа), мусіць жа, па-ранейшаму стаяў на зялёнай шырокай сметніцы, механічна паводзячы рукамі. Паўз мяне заспакоена праходзілі яго магчымыя гледачы, а ў скверыку на лаўцы, на якой колькі дзён таму бесклапотна заснуў гаспадар апельсінавай сумкі, сядзеў знябыты луўрскі голуб.

Я крануў металічныя весніцы, увайшоў у скверык, і вецер падбіў да маіх ног пагнуты лаўровы лісток...

Помніка не было — ні бронзавай галавы, ні мармуровага пастамента! Адно чарнела свежая глыбокая яма, у якую, выцягваючы ўскалмачаную шыю, спрабаваў зазірнуць луўрскі голуб.

Сумнае назіранне Леаніда Галубовіча: «Калі паэт нараджаецца ў час дэтэктыўнай прозы, то чытачы яго, пэўна, народзяцца ў турмах» — эпіграфічна ставалася да гэтага розруху, да знябытага луўрскага

вандроўніка і да ўсяго таго фатальнага, што чакае наперадзе паэзію і помнікі паэтам.

Глыбокая яма і скрозь патрэсканы дол сведчылі пра гвалтоўную дзею, якая адбылася толькі што. Магчыма, нават за хвіліну да майго прыходу. Гвалт у сваім цыннізме заўсёды «шчыры», таму дарма было спадзявацца на суцешлівыя здагадкі — скульптура не загінула? яе знялі на рэстаўрацыю? яе проста некуды перанеслі?..

З пакалечанай зямлі я падняў бронзавы лісток — малаістотны фрагмент, па якім ужо не адновіш цэлае. І ўсё ж менавіта ён, гэты кавалачак бронзы, усёй сваёй калючай вагою прымусіў мяне паглядзець туды, куды яшчэ зусім нядаўна глядзелі опіумныя вочы паэта — на бліжэйшы дом, на халодна-сінюю шылдачку з белымі літарамі: вуліца Апалінэра.

Мяне чакала новае адкрыццё.

Я столькі разоў праходзіў побач і не заўважаў яе, вуліцу паэта — манументальную мініяцюру з адным, здаецца, домам!

Я ведаў, што такая вуліца ёсць у Парыжы і што неаднойчы яна засмучала самых розных літаратараў, найперш замежных вучняў Апалінэра, сваім дробным, літаральна мікраскапічным маштабам. Ім здавалася, што ў Парыжы імя Апалінэра павінен мець самы людны бульвар ці авеню. А тут замест гэтага — мізэрная вулічка. І вось тая хвіліна, калі гэтая вулічка засмуціла й мяне, толькі зусім па-іншаму. Я нечакана адкрыў, што яе мініяцюрнасць невыпадковая, а злавесна-дакладная.

Я прайшоў яе з канца ў канец і налічыў трыццаць восем крокаў. Такая, калі не памыліўся, яе даўжыня. Усяго трыццаць восем крокаў, нібыта трыццаць восем гадоў, пражытых паэтам.

Упэўнены, што гэта новы сон і што яго ніхто не

растлумачыць, акрамя хіба што празарлівіцы Мод Крыстэн,— крыху супакоены, я вярнуўся да ямы і ўбачыў Непрыкаянага Паляка. Каля самай ямы ён расклаў невялічкае вогнішча, на хісткім трыножніку прыладзіў казан і платанавай галінкай памешваў у ім нейкае пячорнае варыва. Ягоня музейныя батфорты былі ў попеле, ад ружы засталася адна калючая сцябліна, ад шпагі — пагнуты медны эфес. А шаўковы матузок на шыі сатлеў,— серабрыстае льявня нарэшце здабыло волю...

— Заўтра ўжо не будзе дзе паесці. Знікнуць усе кафэ і рэстараны. Таму трэба рыхтавацца. А я, няхай пан малады ведае, неблагі кулінар. Маю дыплом «Фонду Агюста Эскаф'е»,— сказаў замаркочаны стары, сыплючы ў казан крупы.

Знябыты луўрскі голуб узварухнуўся, узляцеў над скверыкам, зрабіў некалькі кругоў і, паволі завісаючы над ямай, апусціўся якраз на тую вышыню, да якой яшчэ нядаўна даставала пышнай лаўровай каронаю бронзавая галава паэта. Склаўшы крылы і павярнуўшы да храма белую галаву, луўрскі голуб так і застаўся ў паветры, нібыта адшукаў для сваіх чырвоных лапак ранейшую трывалую бронзу. І я нарэшце зразумеў, што гэта не проста музейная птушка, а яшчэ і дваінік майго парыжскага павадыра. Дваінік яго незадаволенасці, скепсісу і нават гэтага старэчага ўздыху:

— Горад ужо разбураецца. Але ж я думаў, што разбурэнне пачнецца з Луўра, са шкляное піраміды. А пачалося адсюль, з помніка паэту...

Стары кінуў у яму распараную ў казане платанавую галінку і папрасіў мяне не пакідаць яго, пабыць з ім, каб тут, у мёртвым скверыку, разам павячэраць.

Пасляслоўе

Артыстычная Еўропа — безабароннае дзіця. Знікненне помніка Аполінеру ператварыла гэту маю даўнюю здагадку ў аксіёму.

Помнікі разбурае стыхія, час або знішчаюць людзі. Але ж у паэтавым скверыку стыхія не шалела, і час яшчэ не паспеў сабраць сваю разбуральную сілу. Тады застаюцца людзі, і яшчэ застаецца прадбачанне майго парызскага павадыра — прадбачанне, блізкае да наслання...

Я прыехаў у Парыж з кветкамі, якімі можна абараніцца ад любога наслання, бо яны не вянуць, а толькі па-іконнаму цягнуць. Спадзеючыся ўбачыць фанерную астру Маціса, я прывёз давид-гарадоцкія цікеткі, каб ахвяраваць іх безабароннай Еўропе, каб заплаціць імі за радасць жыць паміж каханнем і паэзіяй.

Я прывёз Петунію.

Яе не вяжучь у букеты, бо яна — сіні ластаўчын ускрык пад навальнічнай хмараю. Яе не дораць каханым, бо яе сцяблінкі ў далонях растуць, як воск. Яна прывабная нават і ў жніўні, калі, адцвітаючы, паслухмяна аддае гаспадыні пшэчотнае насенне.

Я прывёз Коўрыкі.

Яны самі сябе ткуць на кроснах сонца і чалавечага клопату. Іхнія чырвона-жоўтыя бутоны — дарагія чаркі, з якіх не знікае смак забытага юнацтва. Яны, як навагодняя ёлка, якую з зімы прынеслі ў лета і растрэслі ў гародчыку.

Я прывёз Астры.

Сіне-бялёсы агонь, здабыты, можа, Цуберам, можа, Тукіным, а магчыма — Сысай. Кожны з гэтых мастакоў заснаваў сваё найўнае рамяство на выразнасці, назіральнасці, пачуцці і на абмежаванай плош-

чы па-мацісаўску выявіў святочнасць, неабсяжнасць і супакаенне.

Я прывёз Настуркі.

У дзяцінстве з іхняга лісця рабілі гадзіннікі — сцябліна, далікатна надламана, пяшчотна абвівала запясе і, склаўшыся ў мяккі вузельчык, хавалася пад круглым лістом-«цыферблатам». Гэта былі адзіныя гадзіннікі ў свеце, якія мелі дакладны пах! З надламанае сцябліны цадзіўся сок — не салодкі і не горкі, як пацалунак удвая старэйшае жанчыны... Пунсова-зялёная града настурак — шматлюдны бульвар пад дажджом; дагледжаная магіла генія; палітра юнага мастака, з якой вылётвае белы матылёк удачы.

Я прывёз Сальвію.

Паненка без жаніха, будучая манашка — яе чырвонае святло і ўзімку можна ўбачыць на чатырохгранных шатровых дахах Юраўскай царквы; і яно такое чырвонае, што неўпрыкметку робіцца чорным... Вясною ў халады кожны флянц сальвіі гаспадыня нанач накрывае паўлітровым слоікам.

Я прывёз Карону.

У яе шмат імёнаў — касмея, кучаравая барыня, залатая карона і проста Карона... У яе восем пялёсткаў. І хоць рамонак ёй даводзіцца нейкім сваяком, дзяўчаты на Кароне баяцца варажыць, бо кожнае «любіць» закончваецца абавязковым «не любіць», а варажбу з «не любіць» пачынаць страшна... Еўропа, які твой кароль ехаў праз Давыд-Гарадок і што прымусіла яго, як вясёлага хлапчука, кінуць сваю карону ў бліжэйшы сад?!

Я прывёз Львіны позеў.

Чырвоныя, ружовыя, жоўтыя, белыя роцікі. Чырвоныя, ружовыя, жоўтыя, белыя сабачкі. Роцікамі — яго называе гаспадыня, сабачкамі — дзеці. А на цікетцы надпіс: «Львиный зев». Няўжо папракаць мне

сваіх мастакоў за небеларускасць?! І Пірасмані ж на тых шылдах, якія рабіў на заказ, выводзіў надпісы па-руску.

Я прывёз Кларкію.

Пчала цалуе мініяцюрны крыж — пялёсткі ружовай Кларкіі... Пчаліны пацалунак, убачаны ў дзяцінстве, і ў старасці будзе пахнуць грэчкаю і забытымі вуллямі.

Я прывёз Рамонак.

Ён дасталь напіўся малака і нагледзеўся сноў пра белы снег і чыстыя воблакі. Яго колер ад каменя, якім паэты адзначаюць свае лепшыя дні.

Я прывёз Аксаміткі.

Колер Аксамітак — сепія, прасвечаная сонцам — перамагае свой контур і вырываецца з яго. Як на Васілёвых малюнках, як на карцінах Дзюфі — колер не слухаецца контуру... Іншы раз нашыя мастакі патрыятычна памыляюцца і замест бархатцы пішуць на цікетках праз рускае «и» далікатнае — аксаміткі.

Я прывёз Вяргіню.

Яна вырастае вышэй за гаспадыню. Яна — летняя калядная зорка з іконай Божага нараджэння ў залацістым асяродку. Я не чую, пра што пяе гаспадыня, гледзячы на яе, але ж пэўна: «Рожэство твое, Хрысце божэ наш».

Я прывёз Белыя Васількі.

Іхнія пушыстыя грабенчыкі мякчэйшыя за пух у падушках, на якіх адпачывалі ў Давыд-Гарадку італьянцы, едучы ўпрыгожваць Пецяярбург.

Я прывёз Браткі.

Кветкі вечнага шкадавання. Яны шкадуюць каханне, пасля якога не ўтвараецца сям'я.

Я прывёз Валошку.

Адзіная краска, на якую глядзіць анёл перад тым,

як ляцець па нябожчыка. Адзіная краска, якую трэба дарыць жанчыне, што адчула сябе цяжнаю... Іншыя кветкі можна класці ў кнігі, сшыткі, блакноты. І толькі валошку — у беларускі пашпарт.

Я прывёз Цынію.

На яе тэатральнае жабо чорны царкоўны матыль стрэсвае вітражны пыл.

Я прывёз Кітайскую Ружу.

Сціскаю сцябліну, на якой няма калючак, і, успомніўшы ўсходні матыў, ператвараюся ў закаханы шэпт:

Ах, як спявае
Сінявокая птушка
У муках каханья.

Я прывёз Календулу.

Усё яе багацце — аптэчныя жоўтыя вусны і бальнічны крухмальны спакой. Увесь яе клопат — мяккай палатнінай шкадавання легчы ў жаночыя рукі, якія перавязваюць параненага паэта.

Я прывёз Флэксу.

У душы кветкі бяда пакідае такі ж след, як і ў душы чалавека... Гаспадыня расказала пра царкву, што згарэла за польскім часам: «Як згорэць ёй, пэрэд самум пожаром, посеяла я на цвінтары флэксу. Бацюшко попросіў... Так і ні ўзышла мая флэкса... Польшчым стала...»

Я прывёз Мелісу.

Белыя кветкі і светла-зялёныя сцябліны жывыя цвярозым жаданнем паэта ліць з кубка віно ў акіян.

Я прывёз Кампанулу.

Раса фларэнтыйскай уніі не высыхае на праваслаўным званочку і каталіцкай Кампануле, як не высыхае і маё жаданне — пацалаваць у царкве каталічку.

...і памятаючы заклік евангеліста Лукі паглядзець

на лілеї; і памятаючы просьбу катаржнага Дантэ
набіраць лілей поўныя рукі; і ў прадчуванні, што
ўбачу на балюстрадах парыжскіх балконаў уцалелыя
тронныя лілеі пакаранага Людовіка,— я прывёз Лі-
лею, любімую кветку Апалінэра.

Цікетка лілеі сама падымаецца на вышыню, на
якой назаўсёды знерухомеў луўрскі голуб.

29 красавіка 1992—26 студзеня 1993

Guillaume Apollinaire

Чым кроў паможа? Мусіць, што нічым,
Адно што здзейсніць даўнія намеры
Мець грамадзянства, каб сысці затым
З французскім пашпартам да Люцыфера.

Апошняя страфа

Пакуль зацішак. Гугеноцкі Нім.
Мундзір вайсковы на Апалінэры.
Ён — дрэнны коннік. Бедны конь пад ім
Згінаецца, нібыта ліст фанеры.

Сірочы поўдзень. Часта сніцца Рым.
Адольваюць то страхі, то хімеры.
Пад капютам апынешся цяжкім —
Калекаў не бяруць у афіцэры.

Што тыя страхі, зрэшты? Толькі дым.
Пяшчоты хочацца мацней, чым веры,
І цеплыні жаночай назусім,
І чым найбольш і без ніякай меры.

Вайна на поўначы. Яшчэ жывым
Усмешка ахвяруецца Венеры,
Усім жывым — старым і маладым —
На кожнай вуліцы і ў кожным скверы.

А мёртвых абыходзяць па адным
Шакалы, тыгры—знішчаны вальеры!..
То блісне ў пашчы крыжам залатым,
То галуном, што віўся па каўнеры.

Як насланне, вайны нязмыўны грим
На твар! А твар у жудасным ашчэры...
І ўсё ж паэт не воін — піліграм,
Святло вандроўнае ў нябеснай сферы.

Патрыятычны захапіў уздым,
Парады, барабанныя шпалеры,
Аднак душа — не ў гуле баявым,
А ў шэпце космасу блакітна-шэрым.

Казарма душыць. Роўнае крывым
Тут робіцца ва ўсе стагоддзі, эры.
Казарма — домам родным, дарагім
Не можа стаць і ў сонечнай рыв'еры.

Дом — дзе жанчына!.. Зброю — на кілім,
Мундзір — на цвік, вайсковы дух за дзверы!..
Скарыцца!.. Стацца хлопчыкам малым!..
Стаіцца ў захапленні і ў даверы!

Пасля, — застаўшыся амаль ні з чым, —
Выхоўваць верш на ранішняй паперы.
Так пасынка выходзіць айчым
То ласкаю, то зычэннем халеры.

Пайшла... І застаецца дом пустым...
А каб вярнуць, — хоць ветрам у парц'еры, —
Ні сіла не паможа, ні інтым,
Ні золатам паўнютка галеры...

На фронт паэт прыедзе халастым.
Вайне такія любы кавалеры.
Ад раны не ўратуе херувім
І нават блізкія сябры-жаўнеры.

Чым кроў паможа? Мусіць, што нічым,
Адно што здзейсніць даўнія намеры
Мець грамадзянства, каб сысці затым
З французскім пашпартам да Люцыфера.

1 верасня 1989 — 7 кастрычніка 1990

Змест

Інтрадукцыя	5
-------------	---

Вершы для А.

«У Вашым голасе квітнеюць астры...»	19
«Над Прыпяццю і над Гарынню...»	20
«Рука вышэй за музыку і вершы...»	21
«Вядома ж, не... Мне гэта ўсё здалося!..»	22
«Зноў хваля, ператвораная ў камень...»	24
«Над нашым пацалункам першым...»	26
«Пакуль з рукі спяшаўся на руку...»	27
«Калі ўзыходзіў на Акропаль...»	28
«Мой сон пусты — як ваза, у якой...»	29
«Твае гранатавыя каралі...»	30
«Ты ведаеш, калі і што сказаць...»	31
«Сон залаты не менее ў цане...»	32
«Я звездаў найкароткае спатканне...»	33
«Калі агонь у горле ці ангіна...»	34
«О, Vita!.. На сардэчныя скрыжалі...»	35
«Калі званілі ў Кафедральным...»	36
«У майстэрні, дзе ружам не цесна...»	37
«Ты, — памножаная на неба...»	39
«Патухла свечка летняя. Даволі!..»	40
«Ты ўчора вінаградзінкай была...»	42
«Я зразумеў, адкуль мае трывогі...»	43
«Нам да Марыі Магдалены...»	45
«На вуліцы Першага пацалунку...»	46
«Да сімфанічнага спакою...»	48
«Паэты любяць, вы ўсё маглі...»	50
«Хацеў бы я па вечарах...»	52
«Х а ч у ўзыходзіць над ма га гу...»	54
«Паэт сказаў: «Стамляецца метал...»	55
«Мне шчасце дадзена магчымае...»	57
«Я ведаю цябе ад хрызантэм...»	58
«Мы дажылі да першае зімы...»	59
«Адкрыюся эндакрынолагу...»	61
«У стомленасці ёсць тваё імя...»	62
«Ты праплывай заўсёды нада мной...»	64
«Я прачытаў: адзін мастак...»	65
«Каханая, мне трыццаць пяць...»	67
«Улагоджаны «Батлейкаю»...»	69

«Я перамог антычную галечу...»	70
«Вось тэлефон. Дзяўчынцы пазвані...»	71
«Ляці, на змрок алтарны згодная...»	74
«Мы не бачыліся цэлае каханне...»	75
«Заслона спалена, і сон сышоў у сонь...»	76
«Раса ярчэй, калі яе ў трывогу...»	77
«Не словам, а трысцінкаю малой...»	78
«Табе адной я пакажу...»	79
«... і з нечаканняў дарагіх...»	81
«Ласкавасцю тваёй не наталіцца...»	83
«Не веру, што ён лепшы за мяне...»	84
«Я палюбіў дарогу начную...»	85
«Снапок-букецік-матылёк...»	86
«На вуліцы Сухой у змроку радасным...»	87
«Не маннай вусны пахнуць — ацэтонам...»	89
«Вяртанне адбываецца паволі...»	91
«Пра вуліцу Уманскага хто б ведаў...»	92
«Ты, як малітва да Бога...»	93
«Ёсць нешта польскае ў табе — таемнасць тая...»	94
«Ад снежня снеж, ад студзеня я студу...»	95
Восень у Версалі	96

Стомленасць Парыжам

Стомленасць Парыжам (<i>ego-essai</i>)	99
1. Цікетка Маціса	99
2. Яшчэ адно развітанне	105
3. Творчасць	112
4. За небакраем Еўропы	114
5. На пыльным еўрапейскім лісці	119
6. Непрыкаяны Паляк	123
7. Гісторыя Януша Лонскага	130
8. Настуркавыя басаножкі А.	138
9. Опіумныя вочы паэта	145
10. Усходнеславянская палесціна	154
11. Зразумелая кветкам і старым фотаздымкам	160
12. Светлы бібліятэчны падвал	164
13. Юны славянскі век	166
14. Яма	173
Пасляслоўе	182
Guillaume Apollinaire	187

Д 72 Дранько-Майсюк Л. Стомлениць Парыжам: Вершы і эсэ.— Мн.: Маст. літ., 1995.— 191 с., [1 л.] партр.
ISBN 985-02-0287-4.

Леанід Дранько-Майсюк — аўтар шасці кніг паэзіі і прозы. Улюбёны жанр паэта — эсэ, дзе сюжэтную атрыбутыку выконвае матэў падарожжа, а тэматычную — захапленне характам жанчыны і еўрапейскім мастацтвам.

Гэта кніга складзена з двух раздзелаў. У першым раздзеле, які называецца «Вершы для А.», праспяваны гімн каханай, а ў другім, у які ўвайшло эсэ «Стомлениць Парыжам», аўтар узнёс расказае пра Парыж — сталіцу мастацтваў, вандруючы па берагах Сены, разважае пра класічную неадпаведнасць шчасця і кахання.

882060000— 002

Д М 302(03)—95 118—96

ББК 84(4Бел)6

Літаратурна-мастацкае выданне

**Дранько-Майсюк
Леанід Васільевіч**

Стомлениць Парыжам

Вершы і эсэ

Рэдактар *В. М. Хлебавец*. Мастак *М. Р. Казлоў*. Фота *А. В. Кляшчук*. Мастацкі рэдактар *М. Я. Шкурпіт*. Тэхнічныя рэдактары *Т. М. Сокал, Л. М. Шлапо*. Карэктар *Л. А. Дзя-дзюля*.

Здадзена ў набор 12.04.95. Падап. да друку 11.10.95. Фармат 70×100¹/₃₂. Папера друк. № 1. Гарнітура тып Таймс. Афсетны друк. Ум. друк. арк. 7,80+ 0,08 укл. Ум. фарб.-адб. 8,17. Ул.-выд. арк. 6,80. Тыраж 2000 экз. Зак. 2072.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь. Ліцэнзія ЛВ № 3. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкампінат МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

MAINTENANCE

REPAIRS

RENOVATIONS

